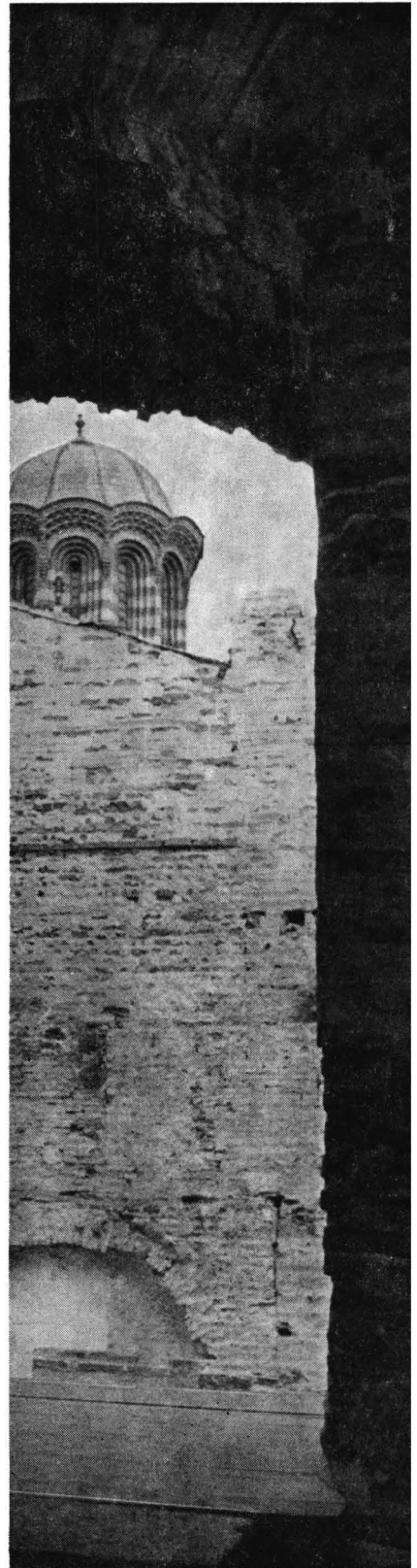
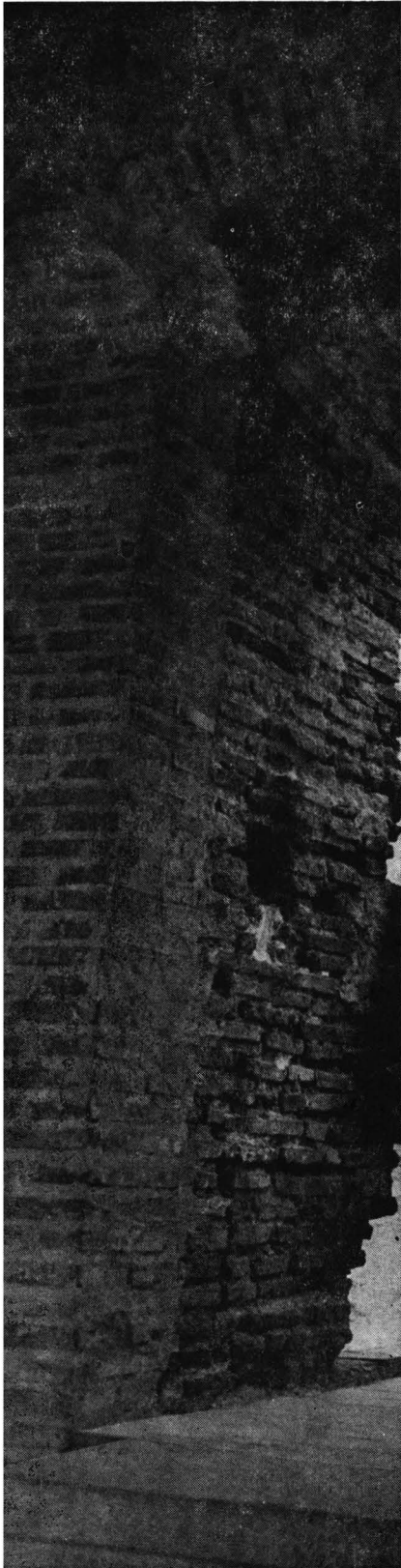

MUZEUL CURTEA VECHII

Muzeul de istorie
a municipiului
București
1973

PANAIT I. PANAIT

ARISTIDE ȘTEFĂNESCU

MUZEUL CURTEA VECHIE PALATUL VOIEVODAL

SUMARUL

Capitolul I. Două decenii de cercetare a Curții Vechi	5
Capitolul II. Primele urme de viață	11
Capitolul III. Cetățile Bucureștilor	16
Capitolul IV. Palatul Voievodal	33
Capitolul V. Apogeul Curții Domnești ..	45
Capitolul VI. Amurgul Curții Vechi	62
Capitolul VII. Călăuza vizitatorului	74
Resume.....	86
Résumé.....	101
Резюме.....	116
Bibliografie selectivă	132

Redactor de carte:
ALEXANDRU BADEA

Tehnoredactor:
V. MAȘEK

Fotografii:
CONSTANTIN PETRACHE,
SORIN DAN

Desene:
ISABELLE PANTELIMON

Muzeul Curtea Veche, organizat în vestigiile Palatului Voievodal, a fost inaugurat la 27 aprilie 1972. Desfășurat pe o suprafață de cca. 5000 mp. muzeul își propune să conserve și să valorifice vestigiile istorice datînd din secolul al IV-lea e.n. pînă în cel de al XIX-lea veac. Această realizare încununează un imens volum de muncă de cercetare și restaurare, desfășurată sub coordonarea Consiliului Popular al Municipiului București, asupra unora din cele mai importante monumente feudale: Cetățile Bucureștilor și Palatul Domnesc din cea de-a patra și cea mai statornică reședință voievodală a Țării Românești.

Cînd în 1870 colonelul Dimitrie Pappasoglu cita în lucrarea sa „Istoria începutului orașului București“ cîteva modeste informații arheologice culese din zona Curtea Veche, zidurile bătrînului palat erau de mult dispărute sub prosperetele prăvălii ale cartierului modern. Broșura aceasta, o adevărată lucrare de pionierat în domeniul istoriei orașului capitală, avea însă marile merit de a folosi ca izvor de informare și obiectul arheologic, ceea ce era un fapt nou în vremea aceea. Totuși cercetări propriu zise asupra terenului ocupat cu numai un veac în urmă de Curtea Voievodală din București nu s-au făcut nici la sfîrșitul sec. al XIX-lea și nici în primele decenii ale secolului următor. Acest fapt s-a repercutat nemijlocit asupra volumului de cunoștințe privind evoluția acestui ansamblu arhitectonic în epoca feudală. Unele probleme ca : localizarea cetății, stabilirea perioadei ei de ridicare, etapele de prefacere ale palatului ș.a. erau mai puțin clarificate. Lucrările de restaurare a bisericii Curtea Veche, desfășurate în 1928—1935 sub egida Comisiei Monumentelor Istorice, au adus valoroase informații în-deosebi asupra lăcașului voievodal, a unor construcții din imediata lui apropiere. Astfel au fost semnalate vestigiile ale laturei de est a Palatului Domnesc, s-au scos la iveală resturile băii construită de Constantin Brîncoveanu și s-au precizat etapele de funcționare ale bisericii lui Mircea Ciobanul, dotările ei

Capitolul I.

Două decenii de cercetare a Curții Vechi

interioare etc. Restaurarea ctitoriei domnești executată conform planurilor arh. prof. Horia Teodoru a redat orașului unul dintre cele mai valoroase monumente istorice medievale. Date fiind condițiile perioadei interbelice nu s-a putut studia atunci decât terenul din imediata apropiere a lăcașului.

Săpăturile arheologice inițiate de Muzeul Municipal în perioada interbelică au urmărit îndeosebi zonele limitrofe oapitalei, acolo unde mărturiile de viață dovedeau prezența omului, pe acest teritoriu, de peste 150.000 de ani. În anul 1953 Academia R.S.R. a înființat Șantierul Arheologic București, cu scopul de a contribui la studiul științific al istoriei orașului din cele mai îndepărtate timpuri pînă în zilele noastre. În același an s-au atacat principalele puncte susceptibile a adăposti vestigii privind începutul târgului București și ale cetății lui, cum au fost: colinele de la Radu Vodă, Mihai Vodă, precum și spațiul din jurul bisericii Curtea Veche¹, concomitent desfășurîndu-se săpături și în alte stațiuni.

În urma acestei prime campanii intensive, susținută de o valoroasă echipă de specialiști, s-a dovedit că în zona din vecinătatea bisericii Curții Vechi, ponderea descoperirilor, și deci a locuirii, revine secolelor XV—XVIII. Totodată, deși extrem de fragmentate datorită topografiei construcțiilor existente, săpăturile au scos în evidență o intensă locuire din perioada feudalismului timpuriu și din epoca prefeudală.

Cu toate că rezultatele acestei campanii au fost destul de fructuoase, nu s-a putut obține o imagine de ansamblu asupra vestigiilor Curții Vechi și nici nu s-au clarificat toate etapele de construcție existente pe acest loc. În campaniile următoare au fost reluate unele sectoare printre care și cel din imediata vecinătate a bisericii Buna Vestire. În general, la acest început de studiu arheologic, s-au efectuat săpături pe străzile 30 Decembrie, Soarelui, Șepcari, Pasajul Francez.

Principalele rezultate au constat în precizarea unor porțiuni din subsolurile palatului, în studierea unor fundații și ziduri

¹ Colectivul științific care a condus cercetările arheologice la Curtea Veche, în cursul celor două decenii, a fost alcătuit din: Letiția Ionescu-Lăzărescu, Dinu V. Rosetti, Gheorghe Astancăi, Mihai Sîmpetru, Constantin Căzănișteanu, Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu. Prețioase informații documentare și cartografice au fost aduse de către prof. univ. dr. doc. C.C. Giurescu, prof. univ. dr. doc. Ion Ionașcu, dr. P. Cernovodeanu, dr. Dan Berindei și alții.

făcute din bolovani de râu sau cărămidă, a unor instalații de adus și de distribuit apa. Totodată s-a atras atenția asupra existenței unor resturi de ziduri vechi, încastate în construcțiile existente, cele mai multe dintre acestea datînd din sec. al XIX-lea. Nu lipsită de interes a fost precizarea etapelor de locuire, cu mult anterioare înfiripării așezării medievale.

Între anii 1955—1959, colectivul Curtea Veche a extins teritoriul cercetat. Faptul era impus atît de epuizarea spațiilor unde se puteau face săpături, și așa foarte restrînse, cît și de cerințele de a se clarifica situația unor porțiuni sau monumente cu o istorie foarte îndelungată. Astfel s-au început săpăturile dela biserica Sf. Gheorghe-Vechi, Răzvan, Sf. Gheorghe-Nou, Colțea ș.a. Datele obținute plasau începuturile locuirii feudale în sec. al XV-lea. Un rol însemnat l-a avut precizarea unui cuptor de olar în curtea spitalului Colțea, a unor cuptoare de redus minereu la Răzvan, a unei necropole datată cu monede emise de Mohamed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului. Datele privitoare la nașterea vieții urbane căpătau în felul acesta semnificații majore. Dar, ori cîtă dăruire ar fi depus arheologii, rezultatele rămîneau uneori parțiale. Spațiile capabile să ofere posibilitatea de săpare erau extrem de modeste. Apoi centrul Bucureștilor prezintă și o altă particularitate. În acest perimetru, ce se desfășoară între albia mereu schimbătoare a Dimboviței și ulița Lipscanilor, a existat timp de secole centrul orașului. De fiecare dată cînd calamități naturale sau jefuiri străine s-au abătut asupra orașului, zona aceasta a avut de suferit mai mari sau mai restrînse prejudicii. Dar niciodată, nimeni nu s-a gîndit să creeze un alt centru în altă parte. De aceea fiecare construcție nouă a anulat-o pe cea dinaintea ei. Metamorfoza înregistrată în a doua jumătate a sec. al XIX-lea a făcut să dispară aspectul vechi feudal. Tuturor acestor schimbări li s-au adăugat lucrări edilitare, canale, conducte, cabluri care au sfărîmat o bună parte din vestigiile păstrate sub caldarîm. Ținînd seama de această realitate, din 1959 s-a încercat studierea începuturilor orașului reflectate în vetrele satelor din apropiere, existente în sec. XIV—XVI. Datele obținute la Străulești, Ținganu, Bragadiru, Vitan, ș.a. dovedeau că încă din sec. al XIV-lea pulsa în această zonă un schimb de produse întreținut de o piață urbană. Totuși nu a fost abandonată nici zona centrală a orașului. Campanii de scurtă durată cum au fost cele din 1959 și 1967, în cursul cărora s-au cercetat locuințe din întinsa așezare din secolele IX—XI, identificată din Piața Națiunilor Unite și pînă în preajma Podului Șerban Vodă, precum și urme ale locuințelor orașenești

din sec. al XV-lea, atrăgeau atenția cercetătorilor asupra acestui rezervor de mărturii istorice. Lipsea însă colaborarea largă cu instituții competente, pentru desfășurarea unui plan de cercetare intensivă și conservare muzeistică.

Coordonate direct de Consiliul Popular al Municipiului București, lucrările începute în august 1967, au înmănuncheat un mare număr de specialiști din diverse domenii, încât cercetarea arheologică și-a corelat eforturile cu celelalte discipline și a oferit permanent obiectul de studiu pentru o cât mai bună înțelegere a monumentelor de aici. Rezultatele au depășit cu mult chiar cele mai optimiste așteptări privind posibilele vestigii, într-un cartier în care istoria a fost atât de agitată.

Lucrările au început prin investigarea pivniței unui imobil de pe str. Soarelui nr. 10, fragment din subsolurile palatului ridicat în sec. al XVI-lea de către voievodul Mircea Ciobanul și urmașii lui. Pivnița aceasta nu depășea 80 mp. dar ea a oferit suficiente date pentru continua lărgire a cercetării. Vastele lucrări executate timp de șase ani, au permis identificarea celui mai mare complex de monumente medievale românești, ce depășește suprafața de 25.000 mp., și a numeroase alte obiective limitrofe, datînd din diverse perioade.

Valorificarea științifică și prezentarea muzeistică au cerut sacrificarea unor case din str. 30 Decembrie, Soarelui, Șelari, iip-site de valoare artistică și istorică, ce fuseseră ridicate în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. În balanța aprecierii adevăratelor valori, cîntăresc mai mult cetățuia din sec. al XIV-lea, cetatea clădită în timpul lui Vlad Țepeș între anii 1458—1459 și vestigiile Palatului Domnesc din sec. al XVI-lea, extins mereu pînă la mijlocul sec. al XVIII-lea. S-a obținut astfel răspuns la numeroase întrebări iar orașul își recăpăta locul în istoria patriei. În centrul său a început să se schițeze, și anii viitori o vor contura mai pregnant, o rezervație istorică.

Punctul central al acestei rezervații îl constituie Muzeul
8 Curtea Veche — Palatul Voievodal. Aici miile de vizitatori

care pășesc pe aleile amenajate în acest labirint de vestigii, au posibilitatea să contemple mărturiile materiale ale epocilor de glorie din istoria Țării Românești, dar și momentele de grele încercări. Nici un alt monument nu va putea sintetiza atât de plenar mersul prin istorie al Țării Românești ca monumentele dela Curtea Veche. Elementul central, Palatul, este secondat de o serie de alte clădiri, și ele cu semnificații demne de luat în seamă. Printre acestea se remarcă biserica Buna Vestire, lăcaș în care au pășit toți marii voievozi ai Țării Românești, dela mijlocul sec. al XVI-lea și pînă către a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, și Hanul Manuc, ansamblu arhitectonic rezultat dintr-o repetată succesiune de construcții din sec. XVIII—XIX. Săpăturile arheologice și studiile arhitectonice din anii 1967—1971, au permis stabilirea fazelor prin care a trecut acest pitoresc edificiu, astăzi mult căutat obiectiv turistic. Palatul Doamnei din str. Soarelui 2—4, construcție datorată lui Ștefan Cantacuzino, se înscrie printre cele mai vechi construcții laice din capitală. Aria de studiu arheologic s-a extins asupra Cafenelei Vechi, construcție din sec. al XIX-lea, a Hanului Gabroveni, Hanului cu Tei, Cramei Domnești, a zeci de case din străzile 30 Decembrie, Covaci, Șelari ș.a.

Ceea ce izvorul scris nu a putut clarifica, a fost scos adesea la iveală cu șpaclul arheologului.

Materialele și vestigiile descoperite la Curtea Veche din București sînt astăzi deschizătoare de drumuri și în unele probleme ale genezei orașelor din Cîmpia Română, situate pe drumurile comerciale medievale. Se remarcă deasemenea soluțiile de conservare și restaurare, precum și dotările muzeistice¹.

Descoperirea în întregime a cetății, atestată documentar la 20 septembrie 1459, numită pentru prima dată București, constituie confirmarea celui mai vechi act ce amintește numele orașului.

Complexa clădire a palatului, numeroasele etape de reconstrucție și adăugiri, la corpul central sau la construcțiile anexe, sînt în acest moment elemente de studiu pentru istorici, istorici de artă, arhitecți.

Căutărilor arheologice propriu-zise li s-au adăugat observații și note pe șantierele de construcții efectuate în zonă, cu care prilej s-au depistat trasee ale conductelor de alimentare cu apă a palatului, precum și numeroase canale din cărămidă și piatră, resturi de ulițe podite cu bîrne de lemn etc.

O sumară prezentare a istoricului cercetărilor și a rezultatelor acestora privind zona Curtea Veche riscă în permanență

¹ Proiectul de restaurare a vestigiilor Palatului Voievodal a fost realizat de către un colectiv de specialiști condus de arh. Nicolae Pruncu. Arh. Constantin Joja de la Institutul de istoria artei este șeful proiectului de restaurare a Hanului Manuc

să fie depășită, pentru că oricât de minuțios ar fi întocmită, nici o dată nu va putea înregistra totul. Pe de altă parte, cercetarea arheologică în „zona Curtea Veche“ nu s-a încheiat și încă ani de acum înainte surprizele sînt posibile.

Se poate afirma că întreaga zonă cuprinsă între cursul Dîmboviței, strada Șepcari, Bd. 1848, străzile Lipscani, Băcani, și Smîrdan, denumită pe scurt „Curtea Veche“, este astăzi un intens șantier de cercetare și restaurare, un vast muzeu de istorie și istoria artei, de urbanistică bucureșteană.

Capitolul II.

Primele urme de viață

Pământul Bucureștilor a cunoscut o străveche locuire ome-
nească. Harta istorică a acestui mare oraș înscrie peste o sută
de stațiuni, cele mai multe fiind plasate în luncile Dîmboviței
și Colentinei. Adeseori urmele de viață se suprapun, dovedind
acel fenomen de continuitate care jalonează istoria, din epoca
pietrei și pînă în pragul epocii moderne. Sînt de pe acum iden-
tificate vetre de intensă și îndelungată locuire, cum sînt cele
dela Străulești sau Militari. În alte părți viața cunoaște pe-
riode de maximă afirmare, urmînd apoi timpuri mai lungi
sau mai restrînse de stingere. Dar ceea ce rezultă din toată
această bogăție de izvoare este tendința omului de a rămîne
în zona viitorului oraș de reședință domnească. Condițiile geo-
grafice erau într-adevăr excelente : luminișuri scăldate de ape
limpezi curgătoare, lacuri bogate în pește, codrii ca o cetate
naturală desfășurați pe suprafețe imense, vînat de tot felul.
Dela primele unelte confecționate și folosite de om, descoperite
la Pantelimon sau pe Dealul Mihai Vodă, pînă la apariția
cetății București, s-a scurs un timp îndelungat. Numeroase co-
munități omenești s-au stabilit sau au trecut prin aceste locuri,
lăsînd drept mărturie mormintele lor, resturile caselor, vasele
din lut, uneltele confecționate din piatră, os sau metal. Nu
există mare etapă din istoria pămîntului românesc care să nu
fie atestată la București. Primii au fost oamenii paleolitici,
purătorii unor unelte vechi de peste 150.000 de ani. Au urmat
comunitățile neolitice risipite pretutindeni ; la Cernica în jurul
unei impresionante necropole, la Dudești, pe Dealul Piscului.
Din acea vreme datează și cele dintîi mărturii omenești sur-
prinse la Curtea Veche. Așchii și lame din silex, unelte con-
fecționate din os, fragmente de vase arse rudimentar, s-au des-
coperit în jurul bisericii Curții Domnești și chiar în spațiul
Palatului Voievodal. Sînt peste 6000 de ani dela prima stabi-
lire a omului în centrul de astăzi al Bucureștilor. Dar în timp
ce creatorii culturilor epocii bronzului au preferat dealurile
dela Mihai Vodă, Ciurel, Glina sau luncile joase dela Tei, Bă-

neasa, teritoriul viitoarei Curți Domnești a rămas deșert. Cea de a doua etapă de locuire aici va aparține purtătorilor civilizației hallstattiene, acei începători ai epocii fierului. De acum înainte viața își continuă firul aproape neîntrerupt. Sînt cunoscute mărturii getice contemporane cu marea acropolă dela Popești-Novaci, sau cu așezările dela Cățelu Nou, Tînganu și Bragadiru. Urmează o etapă de intensă locuire, în sec. III—IV, dovedindu-se și aici, ca și la Militari, Străulești, Fundeni, continuitatea locuirii autohtone, în condițiile retragerii armatelor romane în fața presiunii tot mai puternice a popoarelor migratoare. Începînd cu terenul din vecinătatea bisericii Sf. Dumitru — Poșta și continuînd cu str. Soarelui, str. 30 Decembrie, Piața de Flori, str. Sf. Ioan Nou, și urcînd pînă în Pasajul Francez, au fost cercetate urmele caselor acestei populații locale. Sînt locuințe ușor adîncite în pămînt, patrulate, acoperite cu paie sau trestie. Din inventarul lor s-au mai găsit greutăți mari din lut ars pentru războiul de țesut, fusaiole, fragmente de vase lucrate de cele mai multe ori dintr-un lut fin ce a căpătat prin coacere nuanța cenușie. Este o ceramică executată pe teritoriul capitalei de astăzi, așa cum a dovedit-o descoperirea unor cuptoare de olari la Fundeni, Străulești sau Crîngași.

Așezarea dela Curtea Veche se înscrie de fapt într-o zonă cu puternice mărturii de locuire a populației locale, aflată în plin proces de romanizare. Semnalarea unor vase de factură romană, a unor statuete din bronz romane, a unui fragment de inscripție cu litere latine, arată că și pe teritoriul Bucureștilor influența civilizației impusă de legiunile Romei era foarte puternică. Chiar în imediata apropiere a Curții Vechi s-a găsit o monedă emisă de împăratul Constantin cel Mare (306—337), iar într-o locuință din fosta Piață de Flori, o fibulă de bronz.

12   Același întins teritoriu a adăpostit în sec. VI—VII vatra unui sat de agricultori și crescători de vite. Nucleul acestei

așezări se prefigurează între străzile Șelari și Bd. 1848. Locuințele sînt mai apropiate între ele, cele mai multe avînd în interior cîte un cuptor acoperit, pentru menținerea căldurii, cu păpuși din lut. Marea majoritate a recipientelor folosite pentru cerințele casnice sînt făcute în mod grosolan, din lut modelat cu mîna. Din acest punct de vedere se constată un regres în meșteșugul olăriei. Tipul așezării dela Curtea Veche, sat desfășurat în imediata apropiere a apei, sau chiar la confluența a două rîuri, se întîlnește frecvent și în alte părți de pe teritoriul capitalei. Ceea ce pare că dă particularitatea așezării de aici este caracterul de stabilitate. Dacă la Băneasa sau Străulești, bordeiele prezintă mărturii de locuire temporară, cu reveniri dovedite de existența mai multor cuptoare într-o singură casă, la Curtea Veche asemenea situații nu se cunosc. În fiecare locuință există un singur cuptor, de cele mai multe ori foarte puternic întrebuițat. Cercetarea unui cuptor de ars oale în str. Sf. Ioan Nou nr. 1 constituie o prețioasă informație asupra practicării acestui meșteșug specific populațiilor sedentare. Datarea acestui sat s-a făcut pe baza unei monede bătută de Justinian I (521—565), găsită în stratul de locuire din vecinătatea Teatrului C.C.S., și a două fibule din bronz, una scoasă dintr-un bordei cercetat în naosul bisericii Sf. Anton, cea de a doua într-una din locuințele de pe str. Soarelui.

Dar cea mai puternică așezare premergătoare înfiripării locuirii feudale, datează din sec. IX—XI. Teritoriul de astăzi al Bucureștilor a cunoscut în prima parte a feudalismului timpuriu o puternică grupare de sate. Cercetările întreprinse în ultimul deceniu au arătat că nu există curs de apă din bazinul mijlociu al Argeșului care să nu fi fost locuit în acea vreme. Vetrele a 32 de astfel de sate sînt precizate pe malurile Dîmboviței, Colentinei, Sabarului, Ciorogârlei.

Așezarea cea mai întinsă dintre toate acestea se găsește în zona centrală a capitalei. Ea pornește din bucla cea mare a Dîmboviței, actuala Piața Națiunilor Unite, fostă a Splaiului, și se întinde pînă spre Institutul Medico-legal „dr. M. Minovici“. Astfel, pe o lungime de cca. 1,5 km, sînt risipite mărturiile de viață feudală timpurie, care urcă pînă spre Pasajul Francez și Palatul C. C. A. Este o suprafață imensă pentru acea vreme în care, de obicei, gospodăriile unui sat nu depășeau cifra de 20. Toate locuințele descoperite la Curtea Veche datînd din sec. IX—XI sînt ușor adîncite în pămînt, cu pereții făcuți din gard de nuiele, acoperit cu lut amestecat cu paie sau pleavă. O grijă deosebită se acordă acum cuptorului, plasat tot mereu pe unul din colțurile casei. Nu se cunosc decît

locuințe cu o singură încăpere, a cărei suprafață oscilează între 9 mp. și 12 mp. Inventarul cel mai bogat este acela ceramic, la care se constată un evident progres tehnic. În locuințele de pe str. Soarelui s-a găsit o cantitate imensă de fragmente de borcane din lut ars la roșu-cenușiu. Majoritatea covârșitoare este dată de recipientele decorate cu un câmp de striuri orizontale, în timp ce vasele cenușii, cu decor în lustru, sînt sporadice. O particularitate a ceramicii cu striuri de la Curtea Veche este dată de borcanele dotate cu mici tortițe prinse pe umărul vasului. În celelalte stațiuni bucureștene acest tip de borcan este inexistent. El este datat la Capidava cu monede bizantine din sec. X—XI. Ca și la Băneasa, Străulești și la Curtea Veche locuitorii acelor vremuri se ocupau cu reducerea minereului de fier. În numeroase părți s-au găsit bucăți de zgură, iar pe Bd. 1848 la —2,50 m, s-a cercetat o vatră puternic arsă, acoperită cu cîteva lupe metalice. Mărturii ale practicării acestei îndeletniciri s-au semnalat și într-o locuință din str. Soarelui nr. 3. Pămîntul feruginos se găsea chiar în zona viitoarei Curți Domnești, fapt dovedit cu ocazia săpăturilor din subsolul estic al Hanului Gabroveni, unde, la —4 m. de la nivelul actual al străzilor învecinate, s-a găsit o suprafață întinsă cu depuneri metalifere.

O altă îndeletnicire a locuitorilor satului feudal timpuriu era creșterea vitelor. În casele lor, sau în gropile săpate în apropierea acestora, au apărut oase de vite mari cornute, ovine, porcine și chiar de păsări de curte. Cuptoare pentru copt pîinea, cu diametrul de cca 1 m., s-au descoperit atît în apropierea bisericii Buna Vestire cît și pe str. 30 Decembrie, în fața Hanului Manuc. Vatră de întinsă locuire, zona Curtea Veche a tezaurizat, ca și alte sectoare ale Bucureștilor, mărturii monetare din perioada feudalismului timpuriu.

Este greu de afirmat dacă în sec. IX—XIII așezarea aceasta
14 a avut o funcție politică în cadrul unei arii geografice mai

largi. Cert este faptul că această puternică aglomerare de sate trebuie să fi beneficiat de o formă organizatorică, să se fi încadrat într-o formațiune politică. Faptul este pe deplin confirmat atât în Dobrogea, cu care așezările din centrul Câmpiei Române întrețineau puternice relații, cât și în Transilvania. Existența unei formațiuni prestatale în zona Bucureștilor este admisibilă. În cadrul acesteia, așezarea de la Curtea Veche, prin întinderea ei, prin particularitățile vădite pe care le prezintă, avea un rol deosebit.

Capitolul III.

Cetățile Bucureștilor

Cu șapte decenii în urmă, printre numeroasele obiecte aduse din întreaga țară la București pentru a fi prezentate într-o mare expoziție, s-a descoperit un hrisov scris pe pergament, dat în Cetatea București. Documentul a fost emis la 20 septembrie 1459 din cancelaria lui Vlad Țepeș. Sigiliul s-a pierdut dar șnurul de mătase roșie și albastră îi certifică prezența. Valoarea deosebită a acestui act, prin care se întărea stăpînirea unor mici boieri în satul Ponor din Nordul Olteniei, este dată de ultimele cuvinte prin care grămăticul a ținut să arate că a fost scris, în „cetatea București“, fiind cea mai veche atestare scrisă, cunoscută, a numelui celui mai mare oraș românesc. Din 1906 și pînă în prezent nu a mai fost descoperit nici un alt izvor scris privind numele Bucureștilor, anterior celui de la mijlocul sec. al XV-lea. Faptul a determinat pe unii istorici să considere că începuturile acestui mare oraș românesc se datează la mijlocul aceluia veac. Cît privește localizarea cetății s-au emis mai multe ipoteze. Unii cercetători considerau că locul ei poate fi identificat cu colina Radu Vodă, acolo unde Alexandru II Mircea a ridicat, începînd din 1568, o puternică mănăstire fortificată. Alții au plasat-o la Mihai Vodă, pe Dealul Marii Adunări Naționale, sau chiar în afara orașului. În ultimele decenii istoricii și-au îndreptat atenția și asupra zonei centrale, presupunînd posibilitatea identificării Curții Vechi cu însuși locul ocupat de vechea cetate a lui Vlad Țepeș. Ipoteza, deși bazată pe cîteva elemente certe, nu a putut întruni unanimitatea cercetătorilor bucureșteni. În primul rînd fosta Curte Domnească apărea plasată pe un teren plat, dominat de actuala colină a Marii Adunări Naționale, și foarte vulnerabilă din părțile de nord și de vest. În al doilea rînd nimic nu trăda, prin mărturii materiale, existența unei fortărețe medievale, a cărei existență apărea în mod contestabil timp de un veac. Ceea ce se scăpa din vedere era faptul că porțiunea centrală a orașului de astăzi a înregistrat transformări geografice radicale. Din înfățișarea de altă dată nu au rămas drept mărturii certe decît cursul Dîmboviței, și el

modificat în mai multe rînduri, și martorul de terasă înaltă de pe malul drept al râului modernizat în urma a două mari acțiuni edilitar-urbanistice întreprinse în sec. XIX-XX. Partea stîngă a Dîmboviței este în prezent complet transformată. Nu se mai păstrează nimic din albia Bucureștioarei care purta apele izvoarelor din actuala Grădină a Icoanei spre Dîmbovița. A dispărut lacul din spatele ansamblului Colțea precum și văioagele adînci din jurul bisericii Sf. Dumitru-Poștă. Cercetările au dovedit că traseul străzii Soarelui de azi străbătea coama unui promontoriu înalt de 2 — 3 m față de porțiunile învecinate. Acest gorgan, asemănător probabil cu cel de lîngă Cișmigiu, avea să devină nucleul celui mai mare oraș românesc, terenul pe care s-a înălțat prima cetate a Bucureștilor. Documentul lui Vlad Țepeș din 20 septembrie 1459 atestă incontestabil prezența acestei cetăți. Este ea oare prima fortăreață a orașului? Iată una din cele mai importante probleme ale istoriografiei bucureștene din ultimul deceniu.

Săpăturile arheologice întreprinse în zona centrală, și îndeosebi în porțiunile limitrofe ale orașului, mai puțin afectate de ample transformări contemporane, au arătat cu elemente certe că sec. al XIV-lea a cunoscut, în bazinul mijlociu al Argeșului, în care se înscrisă și așezarea București, o viguroasă dezvoltare economică și socială. A sporit numărul satelor presărate pe toate cursurile de ape, s-a intensificat circulația mărfurilor locale sau aduse din centre meșteșugărești carpatine. Documentele emise pînă în 1625 menționează existența, pe teritoriul de astăzi al Bucureștilor, a 41 de sate, unele dintre ele fiind formate din mai multe cătune. Această puternică grupare de așezări rurale gravitau în jurul unui punct fortificat care se afla la București.

Cercetările reluate în 1967 au înscris printre principalele contribuții aduse la cunoașterea Curții Domnești din București și stabilirea vestigiilor unei cetăți datînd din sec. al XIV-lea. Monumentul, conservat astăzi în subsolurile fostului Palat Voievodal, sugerează existența unei fortărețe de formă patrulateră, ușor trapezoidală, cu o suprafață de cca 160 mp. S-au păstrat doar fundațiile zidurilor făcute din cărămidă și coborîte pînă la pînza freatică. Numai la colțuri s-au folosit cîteva blocuri de piatră, restul construcției fiind realizată din cărămidă. Un șanț lat de peste 2 m., adînc și el pînă în stratul nisipos cuaternar, înconjură acest turn. Grosimea zidurilor păstrate nu depășește, în partea inferioară a fundației, dimensiunea de 0,75 m, vădînd astfel caracterul modest al cetății. Constructorii au folosit un mortar alb-gălbui cu pietriș și bulgări de var nestins. Întrucît întreaga suprafață a fost ocupată de construcții din sec. XVI-XVIII, nu se poate ști prea mult despre partea supe-

rioară a zidurilor. Ceea ce apare în mod cert este faptul că încăperile aflate în cetățuie erau acoperite cu olane. Alături de fragmentele de olane, în șanțul exterior, s-au găsit birne masive de stejar carbonizate precum și resturi de la vase din lut folosite în sec. XIV-XV. Acestea formează de fapt indiciile cele mai prețioase ale datării fortăreței în a doua jumătate a sec. al XIV-lea. Tipul de vas ceramic semnalat în șanțul de apărare al cetățuiei a fost găsit în vatra satului Măicănești de pe Colentina, cu mai multe monede emise de Mircea cel Bătrîn. Faptul arată că, în ultimele decenii ale sec. al XIV-lea, Bucureștii beneficia de un punct fortificat, existent pe terenul pe care timp de patru secole vor dăinui construcțiile Curții Domnești.

În ansamblul fortificațiilor de apărare cetățuia de la București se prezintă ca una dintre primele construcții de acest gen din Cîmpia Română și singurul obiectiv militar cunoscut, făcut din cărămidă. Începînd cu zidurile cetății Severinului, cu cele de la Argeș, Poienari, cetățile de pe cursul superior al Dîmboviței, cu cele de la Turnu Măgurele și Giurgiu, toate cetățile sec. XIV-XV sînt înălțate din piatră sau bolovani de rîu. Alt grup de fortificații, din care face parte cetatea țărănească de la Frumoasa-Teleorman, erau făcute din pămînt și palisadă. Din acest punct de vedere descoperirile de la Curtea Veche aduc o contribuție nu numai la începuturile orașului ci și la cunoașterea arhitecturii militare medievale din Țara Românească. Se construiau așadar, în sec. al XIV-lea, astfel de turnuri de pază făcute din cărămidă.

În lumina acestei realități își găsesc o importanță deosebită însemnările italianului Giacomo di Pietro Luccari, care publicîndu-și, în 1605, la Veneția, cartea privind unele realități balcanice, scria că legendarul Negru Vodă „a făcut cetatea Cîmpulungului și a înălțat cetățuia din cărămidă la Bucuriste, Tîrgoviște, Floci și Buzău“ („fabrico la città in Campolongo a tira alcune cortine di matoni in Bucuriste, Targoviște, Floc et Busa“). Deci, la sfîrșitul sec. al XVI-lea, se mai păstra în

tradiția orală a Țării Românești, de unde s-a inspirat și oaspe-tele occidental, informația existenței la București a unei fortă-rețe din cărămidă datînd din sec. al XIV-lea.

În ceea ce privește prezența acestui turn, ea este frecventă atît pe teritoriul românesc cît și în alte părți al Europei. Însăși cetatea Poienari, datată tot în sec. al XIV-lea, are drept nucleu un turn prismatic de care s-au adosat zidurile ridicate ulterior. Cetatea de la Turnu s-a dezvoltat ca o construcție militară do-minată de turnul ei poligonal. Toponimicul de Turnu indică și alte localități în care au funcționat atari construcții. Și în Pen-insula Balcanică sînt cunoscute astfel de mici fortărețe. Este de amintit cuvîntul de protest adresat de împăratul Constantin al XVI-lea Paleologul, lui Mahomed II Fatih, cînd acesta înălța triumphiulara fortăreață de la Rumeli Hisar, pe Bosfor, repro-șîndu-i că „de cînd oștile otomane s-au stabilit pe pămîntul Europei nici unul pînă la tine n-a căutat să ridice în băătura Constantinopolei un turn sau vreo colibă“. Unele din fortifi-cațiile zonei mediteraneene erau făcute din cărămidă sau chir-pici. Toate acestea tind să sugereze influența sud-dunăreană la amenajarea primei cetăți a Bucureștilor.

Nici un document scris contemporan nu amintește existența acestei cetății cu numele București. Este drept că începînd din sec. al XIV-lea și pînă în sec. al XVI-lea, iar în cartografie chiar pînă în sec. al XVIII-lea, așezării de pe Dîmbovița i se spunea adeseori Cetatea Dîmboviței. Se constată că în sec. al XV-lea, în cele mai multe scrisori trimise peste hotarele Țării Românești, orașul București este indicat cu denumirea de Ceta-tea Dîmboviței, pe cînd izvoarele interne preferă mai mult nu-mele București. Această dublă denumire, precum și existența unei alte cetăți pe cursul superior al rîului Dîmbovița, au făcut să dăinuiască în istoriografia românească numeroase discuții privind localizarea unor evenimente ale sec. al XIV-lea. Este cunoscut faptul că domnia lui Vladislav Vlaicu (1364—1377) a început sub auspiciile înrăutățirii relațiilor cu Ludovic cel Mare. În dorința sa de a împinge hotarele regatului maghiar pînă dincolo de Dunăre, Ludovic se izbea de rezistența voievo-dului român și a cumnatului acestuia, țarul Sracimir al Vidi-nului. De aceea în anul 1366, o puternică oaste comandată de Ludovic cel Mare ocupă Vidinul și prinde captiv pe Sracimir. Deși este nevoit să depună jurămîntul de vasalitate, voievodul român nu poate rămîne pasiv la desfășurarea evenimentelor din sudul Dunării, unde reacția populației bulgare devenea tot mai acerbă. Faptul atrage după sine o intervenție maghiară, în anul 1368, condusă de voievodul Nicolae Lackfi. Împotriva acestei armate Vladislav Vlaicu îndreaptă oastea comandată de „comitele Dragomir român, castelanul lui de Dîmbo-

vița“. După o primă victorie Nicolae Lackfi „înaintînd mai departe fără grijă printre întărituri și păduri dese, pe cînd se înfundase prin niște trecători foarte înguste“ a fost izbit de „mulțimea românilor din păduri și din munți“, pierzîndu-și viața alături de cea a vicevoievodului său Petru. Victoria românilor a fost categorică.

Evenimentul cuprins în cronică de Ioan de Kükülo, are o semnificație deosebită nu numai prin relatarea victoriei lui Vladislav Vlaicu ci și prin aceea a menționării pîrcălabului de Dîmbovița. Unii istorici i-au plasat cetatea în bazinul superior al râului, alții la București. Indiferent de stabilirea viteazului Dragomir în orașul de pe cursul mijlociu al Dîmboviței sau nu, un fapt este cert și anume, că în a doua jumătate a sec. al XIV-lea, cetățuia descoperită recent, putea adăposti cetele unui pîrcălab al județului Ilfov. Ea este o realitate incontestabilă a sistemului de control al satelor existente și al drumurilor ce se încrucișau în centrul Cîmpiei Române.

Al doilea eveniment s-a petrecut în ultimii ani ai sec. al XIV-lea. Domnia lui Mircea cel Bătrîn era greu încercată de intervenția fratelui său Vlad, sosit cu ajutoare otomane. Voievodul a fost nevoit să se retragă în zona de munte și apoi în Transilvania. Cîteva intervenții făcute cu ajutor transilvănean s-au soldat cu ameliorarea poziției sale în țară, dar cu rămîinerea pe mai departe a lui Vlad ca voievod al ținuturilor din cîmpie. În iarna lui 1396 ofensiva lui Mircea, alături de Ștîbor voievodul Transilvaniei, este hotărîtoare. Adversarul este înfrînt și urmărit „pînă la cetatea Dîmboviței“ unde i se aflau „soția, copiii și cu toată familia lui“. După un asediu de două luni, Vlad s-a predat și a fost dus captiv peste munți unde a murit curînd, Mircea redobîndîndu-și întreaga țară. Aceste cîteva precizări oferă argumente demne de luat în seamă pentru a identifica fortăreața în care s-a închis Vlad Uzurpatorul cu Bucureștii. Faptul că întreaga familie se află între zidurile în care își pusese atîta speranță și voievodul fugăr, pare a exclude din

capul locului zona de munte atât de amenințată de către Mircea. Vlad se afla mult mai în siguranță în sud, spre București, unde foștii sprijinitori puteau fi mult mai aproape. Eliminarea rivalului său a consolidat domnia lui Mircea. Este etapa în care, în mod cert, voievodul a trecut prin București în drumurile sale la Giurgiu, unde ridică cetate, sau la Dîrstor, acolo unde campaniile militare îl reclamau. De aceea se poate afirma că începuturile reședinței vremelnice la București se plasează în a doua jumătate a sec. al XIV-lea. În acest sens merită a fi reținut și faptul că toate monedele descoperite în necropola veche a satului Măicănești de pe Colentina sînt emisiuni ale lui Mircea cel Bătrîn, ceea ce indică largă circulație a banilor voievodului român în satele din imediata apropiere a Bucureștilor.

Ridicată în a doua jumătate a sec. al XIV-lea, fortăreața de pe malul Dîmboviței și-a încheiat existența în prima parte a secolului următor. Cert este faptul că în 1458 cînd meșterii lui Vlad Țepeș au început să croiască noua cetate, de data aceasta din bolovani de rîu, zidurile fortăreței inițiale nu mai erau în funcțiune. Ba mai mult, se pare că nu mai putea fi urmărit nici conturul construcției. Acest fapt rezultă concludent din raportul dintre fundațiile din cărămidă și cele din piatră de rîu, păstrate în sectorul Cetăților Bucureștilor, al Muzeului Curtea Veche. Numai peretele de vest a mai fost folosit în noua construcție, celelalte trei fiind neglijate ca și cînd nu s-ar fi știut nimic despre existența lor. Șanțul de apărare suferise și el o astupare lentă în așa fel încît numai în partea ce corespunde nivelului subsolurilor cetății din sec. al XV-lea se constată prezența deșeurilor din bolovani de rîu, depuse cu ocazia noilor lucrări. Nimicirea cetățuii în mod violent, în urma unui incendiu, considerăm că trebuie pusă în legătură cu agitata și eroica domnie a lui Dan al II-lea, în timpul căruia Cîmpia Română a cunoscut repetate expediții otomane care au făcut să cadă mistuite de foc tîrguri, cetăți, sate. Este un fapt cert că o perioadă de cîteva decenii Bucureștii nu a mai beneficiat de o cetate propriu zisă, ci poate numai de unele mici întărituri. A doua mare etapă în evoluția monumentelor de la Curtea Veche o înscrie domnia lui Vlad Țepeș. Fiul lui Vlad Dracu, cîndva ostatec la Istanbul, apoi călător în Transilvania și la curtea imperială, Vlad Țepeș își începe domnia în 1456, într-un moment de accentuare a ofensivei otomane. Cu trei ani în urmă căzuse Constantinopolul, în iulie 1456 avusese loc marea bătălie a Belgradului, apărut cu eroism de către Ioan de Hunedoara, al cărui sfîrșit precipitat avea să se consemneze la Zemun, la numai cîteva zile de la biruința ce-i încununa viața ostășească. Noul voievod al Țării Românești moștenea o situ-

ație grea. Transilvania înregistra un accentuat declin. Moldova, prin Petru Aron, semnase la Vaslui act de supunere față de Poarta Otomană. În țară economia satelor și a orașelor suferea din cauza dărilor, a concurenței pe care comerțul centrelor de dincolo de hotare o alimenta în mod neavantajos pentru localnici. Rezolvarea acestor stări de lucruri nu putea fi obținută decât în condițiile îndepărtării jugului străin. Dar a nutri o astfel de speranță, în condițiile în care Serbia era prefăcută în pașalic, în care ofensiva lui Mahomed al II-lea se afla în plină desfășurare, era un act de mare curaj. Pentru a-l pune în aplicare totuși, voievodul a trecut la pregătiri minuțioase. Avea nevoie în primul rînd de consolidarea situației interne. El a eliminat, prin măsuri extrem de severe, pe boierii adversari, fapt descris cu suficientă claritate de către Laonic Chalcocondil. Mai întîi, spune cronicarul contemporan, Vlad Țepeș „și-a făcut o gardă personală nedespărțită de el : după aceea, chemînd cîte unul din boierii săi, despre care putea crede că ar putea fi în stare să ia parte la trădarea pentru schimbarea domnilor, îi slujea și-i trăgea în țeapă cu toată casa, pe el, pe copii, femeie și slujitori...”¹. Concomitent, el a înființat iarmarocacele de graniță, singurele unde negustorii străini aveau dreptul să-și desfacă mărfurile lor. Această inițiativă încurajatoare pentru orașenii Țării Românești a stîrnit marea nemulțumire a negustorilor sași. A fost necesară chiar o campanie militară împotriva acestora, în timpul căreia voievodul Țării Românești a făcut uz de bogatul său arsenal de mijloace represive... Iată de ce „Povestirile despre Dracula-Voievod“ cunoscute în întreaga lume atît prin circulația cărților scrise în sec. al XV-lea cît mai ales prin lărga publicitate făcută în ultimul veac, pun pe seama lui Vlad Țepeș tot ce mintea omenească medievală putea concepe în domeniul răului, al sadismului. Dintr-un conducător pasionat în apărarea intereselor țării sale, Vlad Țepeș a fost descris ca un vampir, un simbol al schingiuirii omului. Ceea ce interesează în mod deosebit istoria Bucureștilor este însă politica militară a lui Vlad Țepeș. Reședința voievodului, la început, a

¹ Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*, ed. Vasile Grecu, București, 1958, p. 283

fost aproape constant la Tîrgoviște. Dar în condițiile pregătirii războiului antiotoman, Vlad Țepeș inițiază câteva lucrări care tindeau să fortifice unele puncte din Cîmpia Română. El consolidează Snagovul, ctitorie datînd din sec. al XIV-lea, în care i se vor depune osemintele în noiembrie 1476. Unele măsuri par a fi afectat Comana, Tîrșorul. Lucrări mai ample au fost executate la cetatea Poienari.

Totuși una din marile inițiative ale lui Vlad Țepeș a fost restabilirea reședinței voievodale la București și construirea aici a unui edificiu corespunzător cerințelor curții. Sînt cunoscute o scrisoare în limba latină, către brașoveni, din 13 iunie 1458, trimisă de „îngă cursul rîului Dîmbovița“ și documentul din 20 septembrie 1459 dat „în cetatea București“. Aceste două izvoare au determinat pe istorici să considere că în perioada iunie 1458 — septembrie 1459 a fost ridicată, la început chiar în prezența voievodului, Cetatea Bucureștilor. Alte acte emise tot de cancelaria lui Vlad Țepeș între 1459—1461, consemnează că s-au dat din „cetatea rîului Dîmbovița“ (actele din 4 iunie și 10 august 1460) sau „în cetatea București“ (hrisovul din 10 februarie 1461). Aceste acte, urmate și de altele, vădesc faptul că noua construcție din bazinul mijlociu al Argeșului purta două denumiri: București sau Cetatea Dîmboviței.

Cercetările arheologice din anii 1967—1973 au avut menirea să redea capitalei și Cetatea Bucureștilor. Ea a fost înălțată pe terenul ocupat cu un veac înainte de prima fortăreață a acestei așezări. Noua construcție, de formă dreptunghiulară, orientată est — vest, avea dimensiunile, la interior, de 30,45 m, lungime și 22,75 m lățime, fiind realizată din bolovani de rîu și mortar. S-au folosit în general bolovani de dimensiuni mijlocii și mici. Zidul are grosimea de cca 0,70 m, fundațiile sînt adîncite, față de nivelul subsolurilor, numai cu 0,40 m. Astăzi, la această cotă, se află de fapt și pînza de apă freatică. Laturile de sud, de nord și de est erau însoțite de hrube late de 5—6 m, pe cînd pe partea de vest se desfășurau subsoluri late de 12 m, compartimentate în patru încăperi. În mijlocul acestui edificiu se crea o curte interioară cu suprafața de cca 110 m p. Astfel, la jumătatea sec. al XV-lea, cetatea se prezenta ca o construcție cu subsoluri mult înălțate, cu parter dotat cu încăperi pe toate cele patru laturi, cu curte interioară al cărui acces nu putea fi decît pe extremă de sud. Pășind în prima parte a Muzeului Curtea Veche vizitatorul are posibilitatea să urmărească zidurile din bolovani de piatră ce formau laturile exterioare ale edificiului voievodal. Numai peretele de sud a fost distrus, în sec. al XIX-lea, pînă la temelie. De asemenea zidurile ce formau curtea interioară au fost și ele demantelate încă din sec. al XVI-lea, cînd s-a realizat actuala compartimentare. Cu un veac mai îna-

inte, în vremea lui Vlad Țepeș, subsolurile nu erau închise cu bolți semicilindrice ci cu planșee de lemn, sprijinite pe birne patrulate cu laturile de 0,20—0,30 m. Lăcașele acestor grinzi s-au păstrat în peretele de nord, fiind protejate de una din cele două mari vitrine exterioare. Nu avem nici un indiciu asupra felului în care era executat parterul cetății. După dimensiunile precizate la subsol reiese că apartamentele domnești și sala divanului, trebuie să se fi aflat pe partea de vest. Până târziu în sec. XVII—XVIII latura vestică a palatului a fost de fapt rezervată domnului și sălii mari.

În pofida săpăturilor ample efectuate în jurul cetății, nu s-a putut preciza deasemenea existența unui șanț de apărare sau a altor lucrări de fortificare. Este foarte posibil ca atari întărituri, făcute probabil din stâlpi de lemn, să fi existat pe traseul perimetrului Curții Domnești care ocupa o suprafață mult mai mare decât aceea a cetății din bolovani de rîu.

Analizată prin proporțiile ei cetatea de la București nu se poate compara cu edificiile similare de la Giurgiu, Poienari sau Turnu. Zidurile ei sînt mult prea fragile pentru a rezista noii tehnici de atac înregistrată la mijlocul sec al XV-lea. Prin planul său dreptunghiular, cu curte interioară, construcția medievală datorată lui Vlad Țepeș aduce un element nou în arhitectura românească. Ea nu poate fi socotită o simplă casă domnească de tipul aceluia de la Argeș sau Țirgoviște, care sînt de proporții mult mai modeste. Cetatea Bucureștilor răspunde mai mult denumirii de „castrum“ așa după cum ea apare în cele mai multe din izvoarele vremii : „Castro fluvii Dombovicha“ în scrisoarea din 4 iunie 1460, ca și în cea din 10 august 1460 „Castro Bokaresth“ în documentele din 1467 și 1469, „castel care se cheamă Dimbovița“ în Cronica moldo-germană etc.

Se pare, așadar, că Vlad Țepeș nu a făcut la București o cetate propriu zisă, ci o curte domnească, protejată de ziduri mult mai modeste ca cele de la Giurgiu sau Poienari. De aici a fost emis hrisovul din 20 septembrie 1459, considerat pînă în

prezent cea mai veche atestare scrisă a numelui capitalei patriei.

După frecvența actelor emise la București, rezultă că Vlad Țepeș s-a aflat în acest oraș în anii imediat premergători marelui război antiotoman din 1461—1462. Faptul este explicabil având în vedere poziția geografică a orașului de pe Dîmbovița, de unde puteau fi urmărite cu mai multă eficiență mișcările trupelor otomane la Dunăre.

După refuzul de a achita tributul față de Înalta Poartă, Vlad Țepeș a atacat cu succes, în iarna anului 1461, punctele întărite la Dunăre. Ca răspuns la această campanie, în vara anului 1462, Mahomed al II-lea, în fruntea unei puternice oștiri, a trecut hotarele Țării Românești. Voievodul român s-a retras spre munte distrugînd, în spatele armatei sale, totul. Puternica oaste otomană reușește să ajungă pînă la Tîrgoviște, fără a obține însă o bătălie decisivă. Era decimată de boli, flămîndă și hărțuită fără încetare. Cuceritorul Constantinopolului, incapabil a face față acestei situații, se îmbarcă la Brăila revenind la Topkapî în timp ce oastea sa încerca să impună un alt domn în scaunul Basarabilor. Șubrezită încrederea lor în Vlad Țepeș, o parte din marii boieri înclină spre împăcare cu sultanul. Dracula este prins și predat lui Matei Corvin, viteazul domn urmînd să fie încarcerat în temnița de la Buda timp de mai mulți ani.

În iureșul acestor mari frămîntări cetatea Bucureștilor a suferit puține prejudicii. Noul domn, Radu cel Frumos (1462—1475), frate cu Vlad Țepeș, va rămîne aproape cu constanță la București. În perioada noiembrie 1463 — septembrie 1473 Radu cel Frumos a emis din cetatea ridicată de înaintașul său un număr de 18 hrisoave. Printre acestea se află și actul din 14 octombrie 1465 dat „în cetatea de scaun București“, document care specifică funcția de reședință voievodală a orașului.

Astfel, în timp ce Vlad Țepeș a transformat așezarea București în punct de supraveghere a hotarelor sudice ale țării, Radu cel Frumos a preferat cetatea de aici fiind mai aproape de sprijinitorii săi, pașalele de la Giurgiu sau Silistra. Domnia lui, la început calmă, înregistrează în cea de a doua parte, puternice conflicte cu Ștefan cel Mare. Mai întîi evenimentele au afectat județele din apropierea Milcovului, soldîndu-se cu devastarea cetăților Brăila, Floci, cu înfrîngerea de la Soci. În ultimele luni ale anului 1473 un nou război era declarat. La 18 noiembrie acel an s-a desfășurat bătălia de pe apa Vodnei, la cca. 45 km de București. Lupta a durat 3 zile terminîndu-se cu victoria moldovenilor. Cronica moldo-germană apreciază că numărul celor căzuți pe cîmpul de bătaie a fost de 64 000 ostași, cifră desigur exagerată. Înfrînt și de data aceasta, Radu cel Fru-

mos a fost nevoit să părăsească tabăra și să se refugieze spre Dunăre. Cronica consemnează faptul că „sîmbătă spre duminică a lăsat toate ale sale Radu — Vodă în ocolul său și a fugit cu toată oastea sa în cetatea sa de scaun numită Dîmbovița. La 23 (noiembrie — n.n.) a venit Ștefan Voievod cu toată oastea sa și a împresurat cetatea Dîmboviței. Și în noaptea aceea a fugit Radul Voievod din cetate“¹. În ziua de 24 noiembrie domnul Moldovei intra în reședința rivalului său retras la Giurgiu și făcea captivă familia lui Radu Voievod, luînd pradă steagurile și averea acestuia. Cronica moldo-polonă arată că Ștefan Vodă a locuit în acel castel trei zile, după care s-a întors la Suceava². La plecarea din București Ștefan a luat în captivitate pe doamna Maria și pe fiica voievodului muntean. Tînăra domniță Voichița a devenit la 19 decembrie 1477 doamna viteazului voievod al Moldovei.

Faptul este consemnat și de Grigore Ureche care spune că la 24 noiembrie Ștefan Vodă „au dobînditu Cetatea Dîmbovița, și au intratu întrînsa și au luat pre doamna Radului Vodă și pe fiică-sa Voichița o au luat-o luiși doamnă și toată avuția lui și toate veșmintele lui cele scumpe și visteriile și toate steagurile lui“³. Însemnarea cronicarului moldovean este extrem de importantă întrucît ea subliniază rolul cetății ca loc de păstrare a visteriei țării, a steagurilor domnești, a bogățiilor voievodului.

Victorios asupra rivalului său, Ștefan cel Mare a părăsit Bucureștii la sfîrșitul lunii noiembrie 1473. În scaunul țării el lăsa pe Laiotă Basarab, cunoscut în istorie și cu numele de Basarab cel Bătrîn, ajutat de un mic contingent moldovean. Dar sprijinit de turcii din cetățile dunărene, Radu cel Frumos a revenit și alungînd pe Laiotă Vodă s-a reșezat în tronul țării.

Deși informațiile privitoare la situația cetății sînt lapidare se poate aprecia, pe baza cîtorva elemente, că Bucureștii nu a avut prea mult de suferit în urma conflictului din noiembrie 1473. Asediul scurt și faptul că Ștefan cel Mare a putut rămîne cîteva zile în cetatea care adăpostea încă pe doamna țării și pe fiica acesteia, sînt mărturii suficiente de concludente. Recucerind

¹ Cronicele slavo-române din sec. XV—XVI. Ed. P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 17.

² Idem, p. 179.

³ Grigore Ureche, *Le-topiseșul Țării Moldovei*, Ed. P.P. Panaitescu, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 90.

o cetate neavariată, Radu cel Frumos și-a continuat rămânerea la București, de unde organizează o campanie peste Milcov care se soldează cu devastarea satelor și târgurilor moldovene pînă în apropierea Birladului. În martie 1474 Ștefan va răspunde și el cu o nouă expediție. Situația lui Radu cel Frumos este din ce în ce mai grea. Din Transilvania amenință un nou pretendent, Basarab Țepeluș. Voievodul Moldovei era tot mai hotărît să impună la conducerea Țării Românești un domn aliat politicii sale anti otomane. De aceea, în expediția din primăvara anului 1474, el readuce peste Milcov pe Laiotă Basarab. Dar protejatul său nu s-a putut menține nici de această dată. O nouă intervenție se organizează în grabă, avîndu-l drept candidat la tronul Țării Românești pe Basarab cel Tânăr — Țepeluș. La 1 octombrie este cucerită și arsă cetatea Teleajenului și peste douăzeci de zile Țepeluș este uns în scaunul Basarabilor. Și de data aceasta victoria a fost de scurtă durată, căci o puternică oaste condusă de Soliman Pașa îl obligă pe proaspătul domn să părăsească țara. Radu cel Frumos revine din nou fiind nevoit să participe, în fruntea a 17 000 de oșteni, la bătălia de la Vaslui, din 10 ianuarie 1475, soldată cu o mare victorie a moldovenilor asupra oștirii otomane. Această biruință a permis reînscăunarea lui Laiotă Basarab. Dar în mai 1475 noul domn al Țării Românești ia drumul Constantinopolului, pentru a se închina sultanului Mahomed II. Jenat de noua sa situație Laiotă se va grăbi să scrie transilvănenilor, invitîndu-i să facă pe mai departe negoț în țara sa și asigurîndu-i de protecție în cazul unui pericol otoman. „Și de lucrul turcilor — arată el — am să vă țin pace cu dreptate. Iar de va veni, doamne ferește, vreo siluire oarecare și nu vom putea sta înaintea lor, domnia mea are să vă dea de știre ca să știți cum să vă feriți“¹. Scrisoarea, ca și o bună parte din documentele emise de cancelaria lui Laiotă Basarab, a fost trimisă din Tîrgoviște. Este momentul în care la Iași Ștefan cel Mare afla că o nouă expediție se pregătea împotriva Moldovei. Evenimentele s-au declanșat un an mai tîrziu, cînd Laiotă Basarab pornește alături de sultan, împotriva „fratelui meu Ștefan Vodă“. Campania este lungă și dură pentru ambele tabere. Deși victorios la Războieni, Mahomed II își vede victoria umbrită de loviturile nimicitoare ale oastei lui Ștefan cel Mare. Ca răspuns la participarea domnului muntean în tabăra adversă, Ștefan Vodă pregătește, în toamna anului 1476, o nouă expediție în Țara Românească. Alături de steagurile sale se aflau și ostași transilvăneni. Oastea moldo-transilvăneană urma să reazeze în fruntea acestei țări pe Vlad Țepeș. Informîndu-l pe dogele Veneției despre această situație Ștefan îi comunica faptul că „eu cerusem ca voievodul Basarab să fie alungat din cealaltă țară românească și să fie

¹ Ioan Bogdan, Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria, București, 1902, p. 82.

pus acolo un alt domn creștin, anume Drăculea ca să ne putem înțelege împreună“¹. În noiembrie 1476 oastea formată din 15 000 de călăreți moldoveni și 25 000 de luptători ardeleni reușește să spulbere rezistența lui Laiotă. În ziua de 8 noiembrie Vlad Țepeș scria din Tîrgoviște că „am răsturnat pe Laiotă, inamicul nostru, și s-a refugiat la turci“. Drumul spre București fiind deschis cele două armate se grăbesc să asedieze cetatea de pe Dîmbovița. O scrisoare a lui Ștefan Bathory, comandantul trupelor transilvănene, este expediată, la 11 noiembrie acel an, „din tabăra regală ce se afla foarte aproape de București“ („ex castris gecium regalium prope ipsam Bokaryschya“). Dar cetatea a rezistat destul de bine căci dintr-o altă scrisoare, a pîrcălabului de Tîrgoviște, Cristian, aflăm că abia la 16 noiembrie, „într-o sîmbătă, s-a cucerit prin luptă cetatea Bucureștilor“². Sînt luate și cu această ocazia prăzi importante alcătuite din steaguri, cai turcești, cămile ș.a. Pe scaunul Țării Românești urcă Vlad Țepeș, pentru scurtă vreme, deoarece peste puțin timp el își găsește sfîrșitul în apropierea Bucureștilor. O scrisoare din sec. al XV-lea leagă dispariția sa de o luptă împotriva trupelor otomane, documentul relatînd că în iureșul bătăliei Țepeș s-a îndepărtat de garda sa dorind să urmărească de pe un deal desfășurarea luptei. Dar „apropiații lui luîndu-l drept turc, unul l-a lovit cu o suliță. El văzînd că este ucis de ai lui, îndată a ucis cu sabia lui pe cinci dintre ucigașii lui. Pe el l-au străpuns cu multe sulițe și astfel a fost omorît.“³. Corpul avea să-i fie depus în biserica mănăstirii Snagov într-un mormînt pe care cetele turco-tătare îl vor devasta două decenii mai tîrziu.

Relatînd dogelui și senatului Veneției dispariția aliatului său, Ștefan cel Mare scria că „acesta ne-a cerut să-i lăsăm pe oamenii noștri pentru apărarea sa, pentru că nu se încredea prea mult în munteni și eu i-am lăsat 300 de oameni de la poarta mea. Și după ce am făcut aceasta am plecat. Dar îndată s-a întors acel necredincios Basaraba și găsindu-l singur, l-a ucis

¹ Idem. Documentele lui Ștefan cel Mare. București, 1913, II, p. 349.

² Hurmuzaki, Documente XV/1, p. 95.

³ Cronicele slavo-române din sec. XIV—XVI publicate de Ion Bogdan. Ed. P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 213.

și cu el împreună au pierit toți ai mei, afară de zece”¹. Textul confirmă raporturile reci existente între Vlad Țepeș și marii boieri ai Țării Românești, precum și dispariția lui Dracula în toiul unor lupte. Vacant din nou, scaunul domnesc revine lui Laiotă Basarab. Dar noul domn prelua o curte domnească bucușteană năruită. Asediul din noiembrie 1476 a fost extrem de păgubitor. Zidurile din bolovani de rîu ale cetății au fost greu încercate, în unele părți, ca de exemplu pe latura de nord, ele au fost rase pînă la nivelul solului. Iată de ce Laiotă Basarab s-a văzut nevoit să înceapă o amplă campanie de re-clădire a cetății. Faptul se reflectă și în documentele vremii care vorbesc despre o cetate nouă (Novo Castro), pe care unii istorici au identificat-o, eronat, cu Gheorghia. Hrisovul din 18 ianuarie 1480, dat de Țepeluș lui Ticuci și fraților lui, a fost scris „în noua cetate de scaun București”, fapt ce clarifică situația reședinței de pe Dîmbovița.

Analizînd zidurile bolovănite ale vestigiilor recent descoperite pe str. Soarelui se constată cu ușurință schimbări structurale în unele porțiuni. Astfel zidul de est al cetății, la cca. 1 m. de la nivelul hrubelor, începe să fie alcătuit din bolovani de rîu de dimensiuni mai mari, intercalați cu șiruri de cărămidă groasă de 4 cm. Noul zid schițează chiar o altă fundație, mai lată decît cea inițială. Zidul de nord, care a suferit cel mai mult în timpul asediului din noiembrie 1476, a fost și el refăcut. Aici este foarte clară tehnica de lucru caracteristică celor două mari faze : jos, zidul este făcut aproape în exclusivitate din piatră, pe cînd mai sus apar șirurile de cărămidă care separă longitudinal benzile din bolovani de rîu. La peretele de vest, în zona camerelor cu bordeie din sec. IV și X-XI, a fost păstrată o secțiune a zidurilor din sec. XV-XVI, făcută accidental după scoaterea la mezin din 1798, în care se poate observa nivelul de oprire a fundațiilor, compoziția deosebită a celor doi pereți, diferențele de grosime etc. Este de asemenea de remarcat faptul că după evenimentele din 1476 cetatea a fost mărită spre est cu încă două trame lipsite de subsoluri. Un strat subțire de tencuială albă acoperea la exterior zidul cetății. În stadiul acesta „Castrum București” ocupa o suprafață de cca 900 m.p. dintre care 111,60 m.p. reveneau curții interioare. De la extinderea efectuată spre est s-a păstrat în actualul circuit muzeal, numai zidul din bolovani de rîu și cărămidă ce flanchează scara ce permite accesul din subsolurile palatului spre camerele boltite ale parterului. Un alt zid paralel cu acesta s-a cercetat sub pardoseala încăperii de sub sala cu lunete, iar urmele unui al treilea zid au apărut în fosta mică curte interioară de pe colțul de nord-est al cetății.

¹ Ion Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, București, 1913, II, p. 349.

Comparată cu alte edificii domnești contemporane, această construcție depășea cu mult casele de la Tîrgoviște înălțate de Mircea cel Bătrîn, care au adăpostit pe unii din voievozii Țării Românești în sec XV-XVI. Cît privește meșterii care au realizat atît prima fază datorată lui Vlad Țepeș, cît și cea de a doua atribuită lui Basarab Laiotă și Țepeluș, se pare că au fost transilvăneni. Un grup de izvoare contemporane susțin această ipoteză. Printre ele se remarcă o scrisoare din 25 mai 1458 prin care Vlad Țepeș solicită brașovenilor niște meșteri. La 17 noiembrie 1476 Cristian, pîrcălabul de Tîrgoviște, cere tot brașovenilor doi meșteri și șase calfe pentru a înălța o casă la Tîrgoviște. La rîndul său Țepeluș va face și el apel la brașoveni „pentru doi zidari buni, unul care să știe să învelească cu olane iar altul să-mi facă o mănăstire din cărămidă și piatră”¹. În fine, Vlad Călugărul avea la curtea sa din București un pixenmaister pe nume Mihel, care cerea sibienilor să-i trimită corespondența la Tîrgoviște, căci acolo va merge cu voievodul ce dorește să facă o cetate sau un castel, pe care oaspetele urma „să arate cum să fie”. Dar, cum pentru atari construcții era angajat un număr mare de lucrători, trebuie să admitem că și aici la București meșterii transilvăneni au avut mai mult rolul de antreprenori. Efectivul cel mai numeros trebuie să fi fost dat de țărani luați din satele aflate în imediata vecinătate. Ei trebuie să fi cărat piatra de rîu din zona sub deluroasă, să fi pregătit mortarul, cărămida, să fi participat efectiv la ridicarea cetății.

Cum va fi arătat acest edificiu este greu de spus atîta vreme cît iconografia lui este inexistentă, iar vestigiile s-au păstrat numai pînă la nivelul subsolurilor. Un fapt rezultă în mod concludent și anume că parterul era mult înălțat față de nivelul terenului înconjurător. Apare incontestabilă existența pivnițelor cu plafon din bîrne de lemn și a parterului care includea și camerele voievodale. Despre un eventual etaj nu există indicii. O curte interioară pătrată permitea accesul la încăperile de pe cele patru laturi.

¹ Hurmuzaki, Documente. XV/1, p. 95

Datorită amplelor lucrări din 1476—1480 Curtea Domnească a putut adăposti șirul lung de voievozi care s-au perindat pe scaunul Țării Românești pînă la jumătatea sec. al XVI-lea. În pofida unor pendulări între Țirgoviște și București, curtea de pe Dîmbovița a rezistat, în condiții satisfăcătoare, menținînd în bună parte aspectul căpătat de la meșterii lui Laiotă Basarab și Țepeluș. Analiza documentelor interne emise la sfîrșitul sec. al XV-lea și în prima jumătate a secolului următor, dă o imagine concludentă asupra predilecției acelor voievozi filoturci de a rămîne mai mult la București, pe cînd alții, adversari ai acestei orientări politice, preferă Țirgoviștea. Vlad Călugărul (1481—1495) de la care se cunoaște o bogată moștenire de hrisoave, este legat mai mult de București, de unde emite, începînd cu data de 7 septembrie 1485, peste 30 de documente interne. În schimb de la Țirgoviște sînt cunoscute 22 de hrisoave, majoritatea lor fiind date în primii ani de domnie, ceea ce înseamnă că în urma amenințărilor repetate ale pretendentului Radu, domnul țării preferă curtea de pe Dîmbovița. În schimb succesorul său Radu cel Mare, care în urma unor repetate înfrîngeri și victorii va obține tronul Țării Românești, a rămas mai mult în curtea din apropierea mănăstirii pe care o ridică pe frumoasa colină de la Dealu. Documentele lui interne sînt cu precădere țirgoviștene. Între 1501—1505 Radu cel Mare emite 18 documente din reședința de pe Ialomița, dar nu se cunoaște nici unul din Cetatea Bucureștilor. Abia începînd cu 26 martie 1505 documentele îl atestă în acest oraș, unde va rămîne și în lunile de vară ale aceluiași an. Situația aceasta de împărțire a funcțiilor de reședință între București și Țirgoviște s-a menținut și în vremea lui Mihnea cel Rău, mare proprietar în împrejurimile Bucureștilor și a lui Vlad cel Tînăr, unul dintre cei mai mobili domni ai sec. al XVI-lea.

El avea să-și găsească sfîrșitul la începutul anului 1512“ sub un păr în București“, scaunul Țării Românești revenind lui Neagoie Basarab. Noul domn, reprezentant al puternicei familii a boierilor Craiovești, va semna doar a zecea parte din hrisoavele sale la București. În schimb urmașul său, Radu de la Afumați, găzduiește în orașul de pe Dîmbovița în apropierea căruia își avea domniile. De trei ori este amintit numele de București în șirul celor 19 bătălii purtate de voievod împotriva turcilor, pînă la uciderea sa și a fiului său Vlad, în 1529, la Rîmnic. După efemera domnie a lui Moise Vodă, urmează Vlad, înecat în apele Dîmboviței, la Popești, în 1532, și apoi Vlad Vintilă și Radu Paisie, fiecare din ei avînd reședința aproape permanent la București. Un hrisov al lui Radu Paisie este dat în „minunata

cetate a Bucureștilor“ așa cum notează grămăticul la sfârșitul domnescului act.

Aceste dese schimbări de domnie, agravate de bătălii și invazii străine, ca și de marea foamete din 1538—1540 au stînjinit procesul de dezvoltare a orașului și implicit a Curții Domnești. Mari modificări nu sînt de semnalat la reședința voievodală. Numai peretele de nord al vechii cetăți, este dublat cu un zid făcut din cărămidă și bolovani de piatră, de dimensiuni foarte variate. Fundația acestui zid se află cu cca 0,20 m mai sus decît restul zidului cetății lui Vlad Țepeș. Fiind probabil executat de meșteri mai puțin pregătiți, peretele prezintă o față inestetică, cu rosturile dintre bolovanii de piatră și cărămizi deseori neumplute cu mortar. Observațiile stratigrafice și prezența unei monede emisă în 1527 permit datarea acestui zid în timpul domniei lui Radu de la Afumași. Este posibil, ca în timpul vreuneia din cele trei bătălii din Cetatea Bucureștilor, să fi avut de suferit și edificiul voievodal, fapt ce a impus executarea unor reparații. În ansamblu însă, Cetatea rămîne la proporțiile căpătate în vremea reconstrucției dela sfârșitul sec. al XV-lea.

Fig. 1. Strada Soarelui în 1967, adăpostind sub casele ei vestigiile Cetăților și ale Palatului Voievodal.

Fig. 2. Casele din str. 30 Decembrie nr. 29—31, ridicate în sec. al XIX-lea peste latura de est a Palatului Voievodal.

Fig. 3. Piața de Flori ridicată peste zidul de est al incintei Curții Vechi.

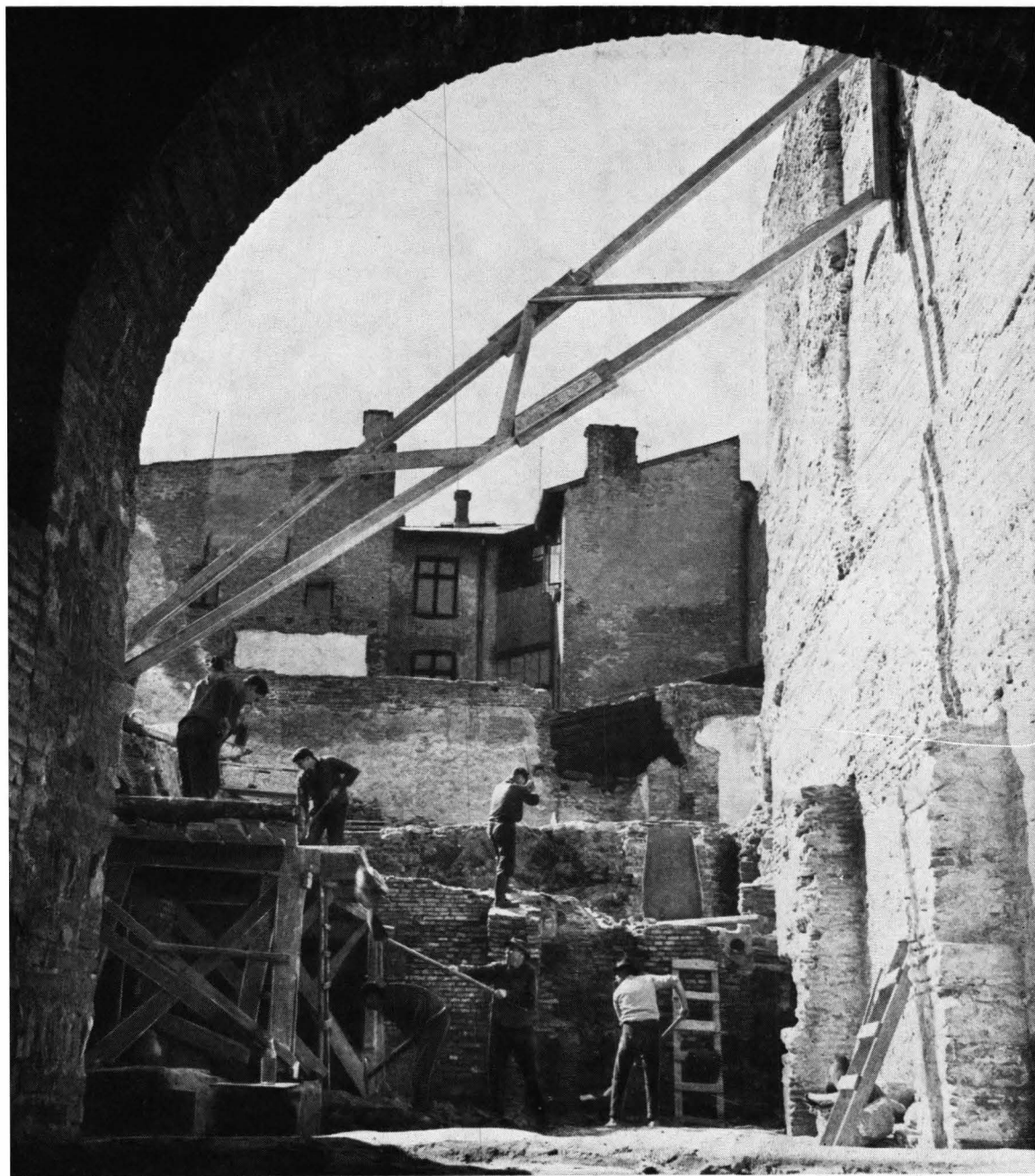

Fig. 4. Lucrări de degajare a vestigiilor
Palatului Voievodal efectuate în perioada
1967—1970.

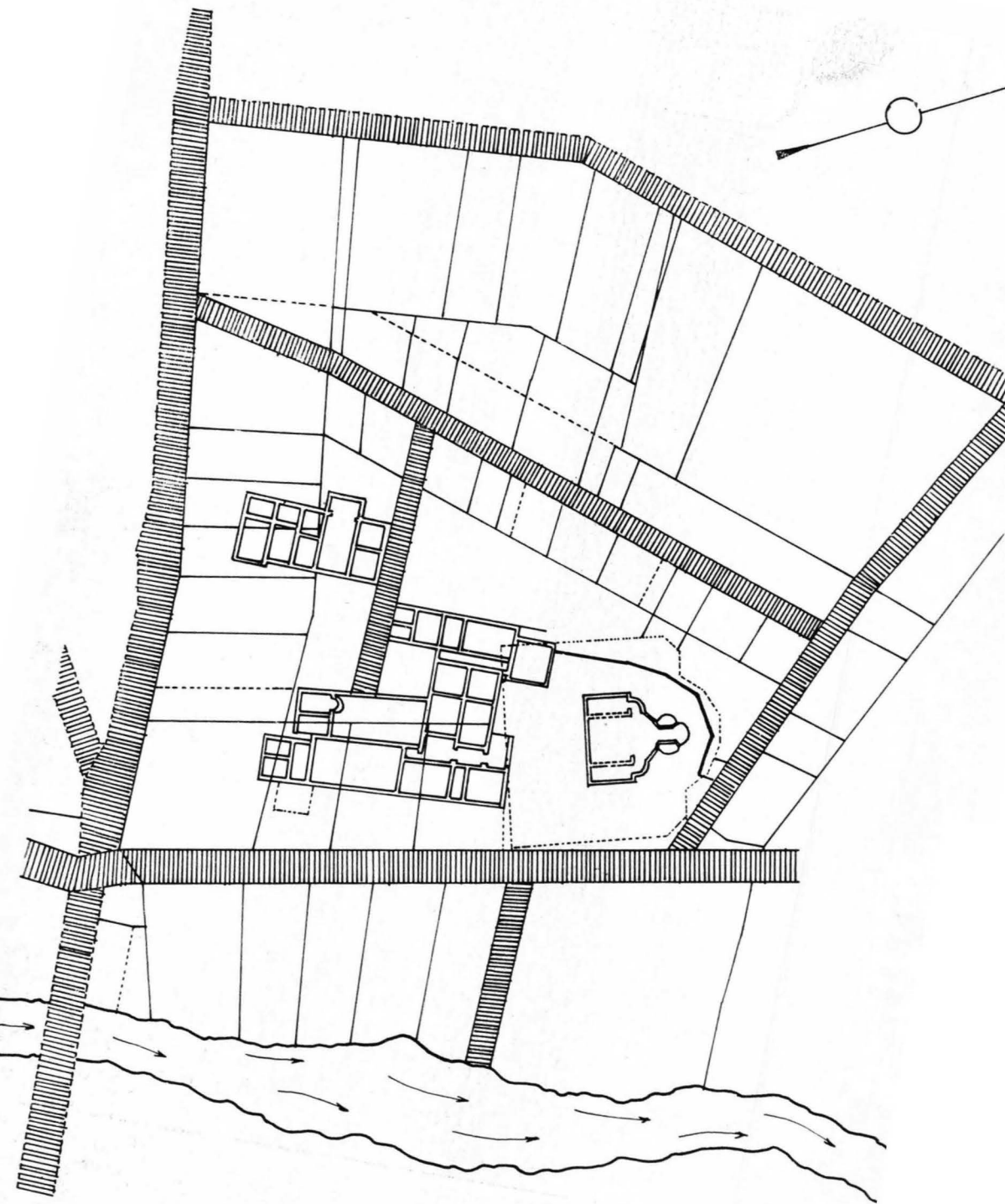

Fig. 5. Planul construcțiilor Curtii Domnești
la sfârșitul sec. al XVIII-lea.

Fig. 6. Vase din sec. XV–XVIII în timpul descoperirii lor pe șantierul Curtea Veche.

Fig. 7. Zidul din cărămidă al cetății și cel din bolovani de piatră al cetății lui Vlad Țepeș.

Fig. 8. Fundațiile Cetății din sec. al XIV-lea suprapuse de zidurile Palatului Voievodal.

Fig. 9. Voievodul Vlad Tepeș (1456—1462; 1476) ctitorul Cetății București.

Fig. 10. Zidul din bolovani de piatră al Cetății București.

Fig. 11. Hrisovul din 20 septembrie 1459 care cuprinde cea mai veche atestare a numelui București.

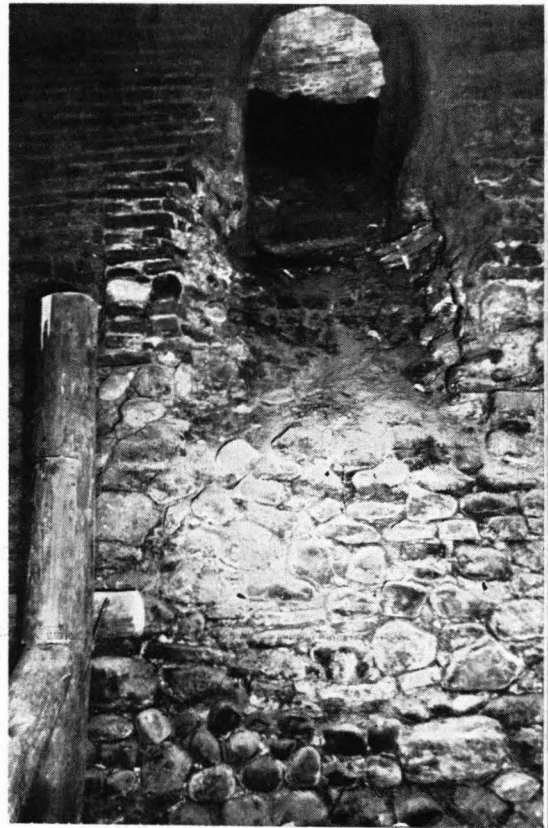

Fig. 12. Latura de vest a Cetății Bucureștiului

La 17 martie 1545 Cetatea Bucureștilor primea alaiul noului domn al Țării Românești, Mircea Ciobanul. Fusese numit de Înalta Poartă în locul vitregului său frate Radu Paisie, exilat în acele zile de primăvară tocmai în Egipt. Timp de aproape un deceniu și jumătate numele acestui aprig voievod, fiu al lui Radu cel Mare, se va menține în cronica țării fie în legătură cu sîngerosul conflict cu boierii, fie prin transformările aduse Curții Domnești din București. Abia sosit în țară noul domn are de înfruntat ostilitatea marilor feudali. La numai două săptămîni el cheamă la Curtea Domnească un mare număr de boieri, tăind, după cum notează cronicarul Radu Popescu „pă Coadă vornecul și pe frate-său Radul comisul, și pă Dragul stolnicul, și pă Stroe spătar, și pă Vintilă comis și alții ne-numărați, muncindu-i întii pentru avuție, pînă au dat ce au avut; decia i-au omorît“¹. Au căzut răpuși între bătrînele ziduri ale cetății de pe Dîmbovița, peste 200 de boieri, din care 48 erau mari boieri. Masacrul acesta din martie 1545, unul dintre cele mai sîngeroase din istoria Țării Românești, a avut repercusiuni asupra întregului șir de evenimente înregistrate în deceniile de mijloc ale sec. al XVI-lea. Mircea Ciobanul a avut o domnie agitată fiind permanent amenințat de cetele boierilor retrași peste munte, de comploturile celor din țară din rîndurile cărora nu au lipsit uneori nici rudele apropiate. La numai doi ani de la primul masacru o puternică oaste alcătuită de boierii pribegi a coborît „pe gura Praovei“. Mircea le-a ieșit înainte la Periș și a repurtat victoria, ucigînd în toiul bătăliei pe Udriște vistierul, pe Teodosie banul și pe mulți alți rivali. Regrupîndu-și forțele, pribegii, conduși de către Radu Vodă Ilieș, revin în Țara Românească. Mircea Ciobanul îi întîmpină de această dată la satul Mănești, dar izbînda nu o mai poate obține. El pierde în această bătălie 10 000 de ostași și 36 de tunuri². Biruitorii îl alungă pînă la Giurgiu, unde Mircea sconta pe un ajutor împărațesc. De la 16 noiembrie 1552 cînd are loc acest dezastruos război, și pînă în mai 1553

Capitolul IV.

Palatul Voievodal

¹ Radu Popescu, Istoriile domnilor Țării Românești, în Cronicari munteni, ed. M. Gregorian, București, 1961, I, p. 290.

² Gh. Șincai, Hronica Românilor, București, 1969, III, p. 264

Mircea Ciobanul rămîne departe de București. I se pregătește, în fine, o armată în fruntea căreia înaintează spre reședința domnească de pe Dîmbovița. Radu Vodă și sprijinatorii săi prind din nou drumul pribegiei. Dar la 28 februarie 1554 Mircea este mazilit, în locul lui fiind numit Pătrașcu cel Bun. Noul voievod sosea într-un oraș pîrjolit și jefuit de către cetele turcești sosite pentru a-l duce în captivitate, în Etiopia, pe fostul domn. Este primul mare incendiu care s-a abătut asupra Bucureștilor în epoca feudală. Au urmat patru ani de liniște, timp în care Pătrașcu Vodă „au domnit țara bine, și boierii fără vrăjbi, fără morți, fără prăzi, precum tuturor place pentru aceia — spune cronicarul — și bun l-au numit, pentru bunătățile lui ce avea“¹. Însă la 26 decembrie 1557 Pătrașcu cel Bun închide ochii și corpul său este depus în biserica Curții Domnești din București. Candidează la scaunul domnesc vornicul Socol, dar marele vizir Rustan Pașa îl preferă pe Mircea Ciobanul. Vestea aceasta a stîrnit în Țara Românească mari neliniști, în pofida garanțiilor pe care emisarii domnului le dădeau tuturor. În ianuarie 1558 alaiul lui Mircea Ciobanul intra din nou în București, pe drumul Văcăreștilor, îndreptîndu-se spre Curtea Domnească. A urmat o lună de liniște și de promisiuni. Sînt rugați să vină în țară toți cei care rătăceau prin orașele transilvănene. Vodă pare complet transformat în politica pe care o anunța față de marii boieri. Stănilă vornicul, în fruntea unui grup de feudali, dau ascultare acestor garanții și se închină lui Mircea la Curtea Domnească. Conflictul care a provocat atîtea suferințe părea încheiat. Dar la 3 martie 1558 Vodă organizează un nou ospăț. Sînt prezenți mulți dintre cei care pînă de curînd se aflaseră în tabăra adversă. Prilejul de a răsplăti fapta lor de hainire nu putea scăpa lui Mircea Ciobanul. El învățase ostașii din garda domnească „să fie gata și, în ce ceas le va porunci să fie gata a face năvală, să taie pă boieri și pă călugări“. Continuînd descrierea momentului petrecut în încăperile Curții din București cronicarul notează că ostașii „au intrat cu săbiile într-înșii ca niște lupi în niște oi, de i-au omorît pă toți cîți s-au întîm-

¹ Radu Popescu, op. cit. p. 293.

plat acii"¹. Acest al doilea mare masacru a consolidat poziția lui Mircea Ciobanul. Domnul continuă răfuiala cu boierii rivali urmărindu-i chiar dincolo de munți. În septembrie 1559 el se afla în Transilvania făcând demersuri să-i fie predați boierii pribegi. Dar la 21 septembrie sfârșitul vieții îl ajunge acolo și doamna Chiajna este nevoită să-i aducă, cu greu, trupul pentru a-l depune în biserica Curții Domnești din București. Un cântec popular avea să povestească faptele acestui domn, înfățișat ca un păstor sărman, cu cămașa neagră, dar avînd în frunte fierul domnesc². Cel pe care doamna Chiajna, fiica lui Petru Rareș și nepoata lui Ștefan cel Mare, îl va impune în scaunul domnescului ei soț, Petru, avea atunci, în 1559, vîrsta de 12 ani.

Urmaș al unui părinte ce a lăsat posterității un monument de proporții celui de la Dealu și al unui socru ce a împodobit cîteva localități moldovene cu lăcașuri de profundă semnificație, Mircea Ciobanul s-a străduit, în răgazurile scurte de liniște de care s-a bucurat, să înalțe edificii laice și religioase în mai multe localități din țară. Din nefericire, opera de ctitor a acestui domn, umbrită de evenimentele politice contemporane, nu a fost suficient oglindită nici în cronicile medievale și nici în studiile istorice. Știri disparate amintesc despre ctitoria sa de la Rîmnicul Vîlcea, despre cea de la Cîmpulung, înălțată în 1547 și rămasă fără danii, iar fresca de la Snagov îl așează în rîndul ziditorilor de seamă ai acestui lăcaș. Opera cea mai reprezentativă a lui Mircea Ciobanul rămîne însă ansamblul domnesc din București.

Referitor la această lucrare, *Cronica Țării Românești* menționează lapidar că voievodul „au făcut biserica cea domnească din București”³. Inscricția pusă de Ștefan Cantacuzino la splendidul portic al lăcașului cu hramul Buna Vestire, afirmă că biserica este făcută de „bătrînul Mircea Vodă și în urmă de fiul său Pătrașcu Vodă cu frații săi Radul și Mircea cel Tînăr, care a înfrumusețat-o”⁴. În tabloul votiv se mențin și astăzi, pe latura nordică a peretelui chipurile lui Mircea și al Chiajnei, iar pe cea sudică acelea ale lui Ștefan Cantacuzino și Păunei doamna. Paternitatea sa asupra acestui splendid lăcaș este astfel indiscutabilă.

Cît privește palatul domnesc, faptele sînt mai puțin cunoscute. De aceea considerațiile privitoare la atribuirea rolului de ctitor la Palatul Voievodal lui Mircea Ciobanul și urmașilor săi imediați, se bazează pe știrile privitoare la rămînerea sa aproape permanentă la București, pe studiul tipologic al vestigiilor și pe inventarul arheologic surprins în situații stratigrafice certe.

¹ Radu Popescu, op. cit. pp. 294 — 295.

² C.C. Giurescu *Istoria Românilor*, II/1, p. 205.

³ *Istoria Țării Românești 1290—1690*, Ed. C. Grecescu și Dan Simonescu, București, 1960, p. 50.

⁴ Alexandru Elian, Constantin Bălan, Hara-lambie Chircă, Olimpia Diaconescu, *Inscripțiile medievale ale României, Orașul București*. București, 1965, I, p. 245.

Este drept că Mircea Ciobanul avea să inaugureze acele domnii legate aproape în exclusivitate de București. Din totalul de 116 documente interne cîte se cunosc ca emanînd din cancelaria sa, cca. 70 sînt date din București, primul dintre acestea purtînd data de 25 martie 1545. Rămîne, așadar, permanent în oraș, fiind menționat în cîteva izvoare ca inițiator al unor întărituri ale vetrei urbane și ale Curții Domnești sau ca delimitator al unor hotare ale ocolului orașenilor. Cronicarul sas Hieronim Ostermayer consemnează faptul că din pricina neînțelegerilor cu boierii, și temîndu-se ca nu cumva să fie atacat prin surprindere de cei pribegiți în Transilvania, domnitorul a poruncit, încă din 1545, să se înconjoare orașul cu trunchiuri mari de stejar¹. Nu este exclus ca aceeași fortificație să se fi practicat, încă de la acest început de domnie, și în jurul Curții Domnești. În cursul anului 1971, cu ocazia unor lucrări edilitare, în str. Gabroveni, s-a putut urmări, pe cca. 20 m., un șir de stîlpi de stejar înfiți în pămînt unul lîngă altul. Diametrul acestor trunchiuri oscilează între 0,20 și 0,35 m. fiecare avînd unul din capete ascuțit. Corespunzînd și altor informații arheologice privitoare la limita nordică a perimetrului domnesc, acești stîlpi nu puteau aparține decît palisadei ce proteja Curtea. Din acest punct de vedere este de menționat relatarea juristului francez Pierre Lescalopier, care sosit în București la 1574, găsește orașul întărit cu trunchiuri mari și copaci înfiți în pămînt, unul rezemîndu-se de altul și legați împreună cu grinzi în curmeziș. Ca atare descoperirea din str. Gabroveni precizează în mod concludent limita nordică a Curții în sec. al XVI-lea. Cît privește latura de est, ea nu putea urma decît traseul indicat de zidul datorat lui Constantin Brîncoveanu, care pornind de la Poarta de jos, precizată la cca 12 m. est de intrarea la Hanul Manuc, se îndrepta spre Turnul Bărăției. Cît privește extrema vestică ea s-a păstrat cu constanță la cca. 8 m. de actualul traseu al str. Șelari. Informații prea multe despre felul cum era folosit acest teren în sec. al XVI-lea nu sînt. Nucleul acestor construcții îl for-

¹ Călători străini despre țările române. București, 1970, II, p. 426

mau palatul și biserica. Spre actuala str. Gabroveni, în Pasa-
jul Francez, s-au găsit, cu ani în urmă, resturi de construcții
ce par a indica existența unor ateliere de fierărie datînd din
sec. al XVI-lea. Sînt semnalate, în afara mării conducte ce
alimenta cetatea încă din a doua jumătate a sec. al XV-lea,
și alte conducte amenajate un veac mai tîrziu, care captînd
apele izvoarelor dinspre Zlătari, le purtau spre un rezervor
amenajat în apropierea bisericii Buna Vestire. Dacă recitîm în-
semnările lui Franco Sivori privitoare la ungerea voievodului
Petru Cercel, al cărui secretar a fost, la 29 august 1583, reți-
nem faptul că boierii și poporul erau adunați la acea festivi-
tate „în piața dinaintea palatului“. Admițînd că fațada prin-
cipală a edificiului domnesc a fost încă din acea vreme spre
sud trebuie să plasăm acest teren liber spre actuala str. 30 De-
cembrie, acolo unde, mai tîrziu se vor amenaja grădinile tera-
sate ale palatului. Dar în afara turnurilor ce păzeau cele două
principale porți, în perimetrul domnesc trebuie să fi existat
clădiri pentru ostașii din gardă, pentru slujitori, pentru depo-
zitatea alimentelor, grajduri și altele. Din nefericire, fiind ame-
najate probabil din paiantă, multe din acele case ale ansam-
blului domnesc s-au mistuit fără urme. Este de menționat fap-
tul că pe latura de est a cetății au fost găsite bucăți mari de
chirpic, datate cu monede și ceramică din a doua jumătate a
sec. al XVI-lea, care puteau proveni de la încăperi aflate în
vecinătatea palatului. Astfel de construcții trebuie să fi fost și
spre Bărăție și, așa cum se amintea mai sus, și pe latura de
nord a Curții.

Moștenind o Curte greu încercată de evenimentele anterioare,
Mircea Ciobanul s-a văzut nevoit să ia măsuri radicale. El este
acela care abandonează definitiv planul cetății lui Vlad Țepeș,
prin desființarea, în primul rînd, a curții interioare. În felul
acesta întreaga suprafață a vechii cetăți capătă o compartimen-
tare nouă. Prin coborîrea nivelului fostei curți la cota subso-
lurilor anterioare, s-a obținut o pivniță dreptunghiulară împăr-
țită în patru nave, orientate est-vest. Lucrarea s-a înscris în
conturul inițial al cetății, făcîndu-se pentru aceasta dublarea
unor ziduri cu pereți groși de 0,42 m. Astfel întreaga latură de
nord, cea sudică și jumătatea de sud a peretelui estic au primit
adausurile cerute de noul plan al edificiului. Navele sînt aco-
perite cu bolți semicilindrice sprijinite pe arce dublouri, late
de 0,80 m., care se descarcă pe stîlpi cruciformi. Exceptînd zi-
dul despărțitor dintre navele 2—3¹, celelalte două ziduri sepa-
ratoare sînt indicate prin cîte cinci stîlpi, la care se adaugă
alți doi semistîlpi adosați pereților de est și de vest ai cetății.
Fundatiile acestor stîlpi, distribuite la distanțele de 2 și 2,5 sau

¹ Numărătoarea nave-
lor s-a făcut de la nord
spre sud în ordinea cerce-
tării lor.

3,5 m., sînt turnate pe zidurile de piatră ale cetății. Deoarece zona curții interioare nu beneficia de un atare postament constructorii din sec. al XVI-lea nu s-au mulțumit cu stîlpi simpli, ci au creat doi pereți continui ce legau pilele 3—4 și 5—6. În felul acesta întregul edificiu domnesc primea o mai puternică consolidare. Navele late de 4,65—4,80 m. sînt deschise pe toată lungimea lor, accesul din una în alta făcîndu-se pe sub arcele ce leagă stîlpii cruciformi, pe direcția est-vest. Bolțile navelor sînt înalte de cca. 5 m., indicînd un parter aflat cu aproape 3 m. mai sus decît nivelul de călcare de pe partea nordică a palatului.

Materialul de construcție a fost cărămida, bolovanii de rîu, blocuri de piatră fațetate, dale de piatră și mortar. Elementul predominant îl formează cărămida lucrată într-un mod rudimentar, cu muchiile insuficient finisate. Arderea este făcută la roșu cărămiziu, iar pasta conține un nisip fin. În ceea ce privește materialul litic, el se prezintă fie sub forma unor bolovani de rîu, ca blocuri de tuf calcaros, sau ca dale de gresie groase de 8—10 cm. Mortarul este gălbui avînd pietriș în compoziție și rare cuiburi de var nestins.

Una din particularitățile de seamă ale acestei faze de construcție este asamblarea acestui material într-un tot unitar și estetic. Pornind de la soclul fundației în sus apar două rînduri de cărămidă suprapuse de un rînd de bolovani de piatră, situație care se repetă încă de trei ori, creîndu-se astfel o bandă din patru șiruri de piatră separate cu rînduri de cărămidă. La +1,25 m se disting alte trei șiruri de bolovani, de data aceasta încasetați, după care urmează o fascicolă de patru rînduri de cărămidă suprapuse pe un ultim rînd de blocuri de piatră fațetate, încasetați cu multă regularitate. La dublouri apar mai frecvent dalele de piatră albă sau cenușie, pe cînd în zona inferioară a peretelui, se întîlnesc, cu precădere, bolovani de rîu. Bolta în schimb a fost executată numai din cărămidă. Toată această vastă încăpere beneficia de ferestre amenajate în plin cintru, cu deschidere largă spre interior și restrînsă, sub forma

unei fășii dreptunghiulare, spre afară. Din nefericire nu putem ști dacă astfel de ferestre se găseau și pe perețele sudic deoarece această porțiune a fost grav afectată de pivnițele construite după 1800. Ceea ce se știe în mod cert este faptul că zidul de sud beneficia, spre interior, de firide înalte de 0,50 m.

Nici una din celelalte laturi nu au avut firide.

Intrarea în subsoluri, în sec. al XVI-lea, se făcea pe partea de sud, acolo unde s-au mai păstrat numai zidurile de est ale gîrliciului ce cobora într-o ușoară pantă.

Ce va fi avut la nivelul parterului această construcție este mai anevoios de reconstituit, deoarece nimic din zidăria sec. al XVI-lea nu s-a mai păstrat la cota respectivă. Se cunosc însă însemnările lui Pierre Lescalopier făcute cu ocazia primirii sale de către Alexandru al II-lea Mircea, în iunie 1574. El spune că a fost invitat într-o sală mare „acoperită cu covoare orientale cu părți ridicare de jur împrejur, înalte de vreo trei picioare, ca la caravanserauri. La capătul sălii, în fața ușii, era așezat domnul într-un jet“. În imediata apropiere a acestei mari încăperi trebuie să se fi aflat odăile domnești, cele ale coconilor. Pereții acestor încăperi erau ornați cu covoare, iar sobele cu teracote smălțuite în diferite nuanțe de galben, verde, albastru. Astfel de cahle s-au găsit cu ocazia săpăturilor arheologice în diferite locuri. Unele vase lucrate din caolin păstrau diferite mirodenii. În unele camere se aflau tablouri cu chipul unor domnitori așa cum reiese din însemnarea călătorului Martin Strykowski care spune că a văzut la Palatul Voievodal din București portretul lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, redat cu coroana pe cap, cu sceptrul în mînă.

Devenit insuficient pentru cerințele curții voievodale, palatul din București a fost mărit încă din a doua jumătate a sec. al XVI-lea prin adăugarea, pe latura de est, a unei noi construcții. Ea avea un plan dreptunghiular cu lungimea interioară de 25 m. și lățimea de 6,20 m. Casa aceasta ocupa un spațiu corespunzător navelor 1—2 și jumătate din cea de a treia a subsolurilor palatului și depășea cu cca 10 m. colțul NE al cetății. Un șir de stîlpi pătrați, cu latura de 1 m. împărțea întreaga suprafață în două nave egale. Pasul acestor piloni este constant, măsurînd 3 m. Cel mai bine s-a conservat pilonul 3 în care se descarcă două arce care se țin cu pereții de est și de vest. Pe fața lui sudică este amenajată o firidă cu partea superioară închisă prin două cărămizi ce formează un unghi ascuțit, situație similară cu aceea de la palatul domnesc al lui Alexandru II Mircea de la Radu Vodă. Extrema nordică a clădirii nu va mai putea fi recuperată întrucît ea intră sub fundațiile blocului Mociornița. De asemenea latura sudică a fost distrusă cu ocazia amenajării unei pivnițe din sec. al XIX-lea. Astfel din fos-

tul edificiu voievodal nu a mai rămas decît zidul vestic, cel de est, mult afectat și el, și patru din cei șapte piloni ai pivniței. Planul clădirii este asemănător cu acel al palatului făcut de Alexandru II Mircea la Sf. Troiță, cu cel al caselor din apropierea mănăstirii Iezerul, datate în sec. al XVI-lea ș.a. Și la această construcție tehnica de lucru este mult asemănătoare cu aceea semnalată în subsolurile palatului, fără a se ridica însă la calitățile estetice ale aceleia. Materialele folosite sînt : cărămida, piatra sub formă de bolovani cu muchiile făcute și mortarul. Lipsesc dalele de piatră. Fundația zidurilor este de 0,40 m. destul de superficială, ca de fapt la toate zidurile din sec. XV—XVI, din acest complex arhitectonic.

Alternarea dintre cărămidă și piatră urmează ritmul întîlnit și la cealaltă construcție. În pofida stării precare în care s-a conservat, casa domnească mai păstrează cîteva elemente din dotările ei. În primul rînd se cuvine a fi notată ușa semnalată pe latura de est, și care corespunde axului bisericii Curții. Apoi cele două ferestre, una găsită pe peretele de vest în dreptul pilonului 5, cealaltă pe peretele de est, în extrema lui nordică. Prima din ferestre începe de la 2,06 m. față de paviment și este înaltă de 1,16 m. și lată de 0,95 m. pe cînd la exterior devine o fișie trapezoidală (0,55 × 0,10 × 0,15 m.). Fără a mai beneficia de boltă, ca la ferestrele subsolului palatului, și aceasta de la casa domnească, sfîrșește spre exterior în aceeași formă. Cea de a doua fereastră este amenajată într-o porțiune de zid ce a suferit modificări ulterioare.

Înalte de cca. 3,40 m., subsolurile acestei construcții susțin și ele un șir de camere mult înălțate față de nivelul curții bisericii din imediata apropiere.

Concluzia care se degajă din analiza materialelor și a tehnicii de lucru la cele două obiective, oferă suficiente argumente pentru a le considera contemporane sau într-o succesiune apropiată. Într-adevăr, șanțul deschis între zidul de est al cetății și cel de vest al caselor, a dovedit că fundația noului edificiu pornește dintr-un strat gros de cărbune, pămînt înroșit, bucăți

mari de chirpic. În acest strat, în afara fragmentelor de vase și cahle, s-au găsit trei dinari de argint emiși de Ferdinand I (1521—1564). Cum toate aceste piese sînt surprinse într-un nivel ce indică în mod cert un mare incendiu, și cum ultima monedă poartă data de 1553, trebuie să admitem că această casă a fost ridicată după jaful otoman din 28 februarie 1554.

Începute în primii săi ani de domnie, lucrările de la Curtea Domnească nu numai că nu s-au sistat după exilarea lui Mircea Ciobanul ci s-au amplificat. Noul domn, Pătrașcu cel Bun, nu a ocolit Bucureștii, primul său document intern fiind dat din acest oraș la 25 mai 1554.

Analizate în ansamblu hrisoavele lui sînt emise aproape în aceeași măsură atît la Tîrgoviște cît și la București. Ca atare reședința de pe Dîmbovița nu putea rămîne ruinită pînă la nedorita, de către boieri, revenire a lui Mircea Ciobanul din ianuarie 1558.

Astfel, cea de a patra mare etapă de construcții la Curtea Domnească din București, se conturează ca un rezultat al măsurilor voievozilor de la mijlocul sec. al XVI-lea. Cu casele domnești de pe latura de est se încheie, în acest ansamblu, sistemul de a se clădi cu cărămidă și bolovani de piatră. De fapt fenomenul este confirmat și la Sf. Troiță, acolo unde succesorul lui Mircea Ciobanul, Alexandru al II-lea Mircea va ridica palatul său din cărămidă. Sistemul acesta se constată la Curtea Domnească din București numai în sec. al XVI-lea, deși în numeroase alte părți el se întîlnește din sec. al XIV-lea sau chiar mai de timpuriu. El este, în ultimă instanță, o reluare vremelnică a unui vechi procedeu roman transmis în zona balcanică prin civilizația bizantină și aplicat la numeroase monumente. Biserica Buna Vestire, ridicată și ea de către Mircea Ciobanul și urmașii săi, are pereții construiți din cărămidă cu paramentul fațadelor compus din fișii orizontale de cărămizi aparente, alternate cu zone înguste tencuite, sistem de decorație extrem de răspîndit de acum înainte. Totodată se deschide cu această etapă, procedeu completării edificiului central cu clădiri secundare, prin care de fapt se extinde palatul datorat lui Mircea Ciobanul pînă către sfîrșitul sec. al XVII-lea.

Format din cele două clădiri principale legate între ele, palatul din București era considerat de Franco Sivori ca avînd „mărime mijlocie“ în timp ce acela de la Tîrgoviște era „mic dar frumos“. La rîndul său Jacob Bongars, prezent la București în iunie 1585, aprecia că „bisericele, mănăstirile și castelul din București sînt clădite din piatră și sînt frumoase“.

Ctitoria lui Mircea Ciobanul și Pătrașcu cel Bun este strîns legată de evenimentele politice din ultimele decenii ale sec. al

XVI-lea. Cu tot sacrificiul făcut de Doamna Chiajna fiul său nu a reușit să rămână în scaunul țării decît pînă în 1568. În iunie acel an Petru a fost mazilit și la Curtea din București și-a făcut prezența alaiul lui Alexandru II Mircea (1568—1577), descendent al lui Mihnea cel Rău. Noul domn continuă politica înaintașilor săi de a rămîne mai mult la București unde ridică o impunătoare mănăstire cu hramul Sf. Troiță. Rivalitatea cu boierii, incitați probabil și de Chiajna, duce la un nou măcel, petrecut la 1 septembrie 1568, în timpul căruia cad victimă 10 mari boieri și numeroși alții de ranguri inferioare. Un an mai tîrziu au fost decapitați trei mari feudali ale căror morminte se află în biserica mănăstirii Snagov. Politica dură urmată de Alexandru Mircea nu l-a scutit pe voievod de unele evenimente extrem de grave. În primăvara anului 1574 o armată condusă de Dumbravă, marele vornic al Țării de Jos a Moldovei, îl obligă să părăsească Bucureștii și să se refugieze la Giurgiu. Noii sosiți pun în scaunul domnesc pe Vintilă, socotit fiu al lui Pătrașcu cel Bun. Domnia acestuia nu a ținut decît patru zile, deoarece Alexandru Vodă reușește să revină la București și să prindă captiv pe rivalul său. Capul fostului domn a fost ținut multă vreme pe una din porțile Curții Domnești, loc unde va fi prins și capul viteazului voievod al Moldovei Ion cel Cumplit după bătălia de la Roșcani. Ca și părintele său, Mihnea Vodă a rămas mai multă vreme la București, în timp ce urmașul lui, Petru Cercel, va prefera Țirgoviștea. Solemnitatea înscăunării acestuia în ziua de 29 august 1583 a fost descrisă de secretarul său, Franco Sivori. Evenimentul se petrece la curtea domnească de pe Dîmbovița „Șezînd domnul în jețul său, sub baldachin — notează Sivori — marele spătar turc ce l-a însoțit ținu o mică cuvîntare boierilor și poporului adunat în piața dinaintea palatului. După ce apoi, potrivit obiceiului românilor, îi puse pe cap, în formă de coroană, o cucă de brocard de aur, lucrat cu pietre prețioase, urmară pe rînd prelații și dregătorii de seamă și ceilalți boieri ce se aflau la curte pentru a săruta picioarele domnului, în semn de su-

punere“. Dar acest voievod, adept al civilizației occidentale, nu a putut rămîne decît doi ani în fruntea Țării Românești. A fost înlocuit cu Mihnea Vodă care, ca și în prima domnie, și în cea de a doua, preferă să stea mai mult în spațioasele încăperi ale palatului din București decît în noul edificiu făcut de înaintașul lui la Țirgoviște. Inceputul ultimului deceniu al sec. al XVI-lea înscrie în istoria Curții din București numele lui Alexandru cel Rău (1592—1593), în timpul căruia cruzimile au fost reluate. Legenda spune că însuși marele ban al Craiovei, Mihai, era pe cale să-și piardă viața datorită suspiciunilor tiranului domn. Fugit la Istanbul el reușește să obțină, în septembrie 1593, scaunul domnesc al Țării Românești. Ungerea lui, ca și a predecesorilor, trebuie să se fi făcut în biserica ctitorită de Mircea Ciobanul, monument de care legenda leagă povestirea că la fiecă schimbare de domnie în fața scărilor se sacrifica un berbec pentru ca vodă să-și sporească vitejia trecînd peste sîngele animalului ucis. Primul an al domniei lui Mihai Viteazul este umbrat de anarhia creată de armata creditorilor ce-l însoțise de pe malurile Bosforului în țară. „În fiecare zi — spune cronicarul otoman Ibrahim Pecevi — ei mergeau asupra nelegiuitului mai sus arătat și aruncau pietre în serai, căruia în limba lor îi spuneau Kurta, și dăruiau diferite părți ale acestuia. Ei puneau mîna pe ce apucau, îi băteau pe oamenii aflați la poarta sa și îi răneau. Toți aceștia îl săturaseră de viață pe afurisitul de Mihai.“¹ Pe plan european era în fașă o nouă campanie antiotomană care grupa și Transilvania și Moldova. Mihai ia legătura cu Sigismund Bathory și cu Aron Tiranul, angajîndu-se în frontul creștinătății. Semnalul de luptă avea să fie dat de Curtea Domnească bucureșteană la mijlocul lui noiembrie 1594. Peste 2000 de ostași, dregători turci, numeroși creditorii aflați în București au fost uciși, cetățile de la Dunăre au fost trecute prin tăișul săbiei. Ca răspuns la acest temerar act Poarta Otomană organizează marea expediție din vara anului 1595, condusă de încercatul comandant Sinan Pașa. Bătălia din 13 august dela Călugăreni, deși victorioasă, nu a putut oferi posibilitatea rămîinerii lui Mihai la București. El s-a retras spre Rucăr lăsînd reședința de pe Dîmbovița în mîinile invadatorilor. Sinan Pașa ocupă Bucureștii, fortifică orașul și colina Sf. Troiță (Radu Vodă). Dar revenirea fulgerătoare a voievodului român, în toamna aceluiași an, îl obligă pe octogenarul pașă să se retragă în derută, dela Țirgoviște la București și de aici la Giurgiu. În timpul retragerii din București cetele otomane jefuiesc și incendiază totul. Mănăstirea Sf. Troiță, biserica Stelea, numeroase case sînt nimicite. Balthazar Walter, în calitate de martor al acelor evenimente scria că „astăzi de-abia se mai înfățișează călătorului,

¹ Cronici turcești privind țările române. Ed. Mihail Guboglu și Mustafa Mehmet, București, 1966, p. 498.

ici și colo, cîte o casă, biserici stricate, ziduri în ruină, în locul curților și clădirilor de a căror priveliște se bucura odinioară. Zona Curtea Veche a fost și ea grav afectată. Biserica Doamnei Maria și a Doamnei Stana, din imediata apropiere a Curții, a fost nimicită pentru totdeauna, odată cu prăvăliile și casele din vecinătate. Un document din 20 august 1629 emis de Alexandru Iliăș arată că în vremea lui Sinan Pașa „biserica Doamnei Maria s-au stricat și au rămas pustie, numai pămîntul.“¹ Un alt act, din 13 ianuarie 1630, afirmă că biserica : „s-au stricat pînă la temelie și au rămas numai pămîntul pustiu și deșărt“.² Nici un izvor scris nu menționează situația Palatului Voievodal în vremea acestor grele momente. În mod cert camerele lui au fost devastate, bunurile aflate aici fiind jefuite odată cu bruma de avere din casele tîrgoveților de rînd. Totuși o distrugere masivă nu se confirmă, nici de însemnările ulterioare și nici de către cercetările arheologice. În curtea interioară, de pe latura de nord a fostei cetăți, s-au găsit, într-o groapă, numeroase bombarde de piatră, alături cu vase smălțuite de la sfîrșitul sec. al XVI-lea și începutul veacului următor. Dar este greu de afirmat dacă ele provin de la pregătirile pe care Curtea din București le-a făcut în perioada noiembrie 1594 — august 1595 sau sînt mărturii ale evenimentelor ce au urmat în primii ani ai sec. al XVII-lea.

Rămasă în mijlocul unui oraș acoperit de spuză, Curtea din București a fost abandonată, scurt timp, de către domnie, scaunul Țării Românești mutîndu-se la Tîrgoviște. Începutul sec. al XVII-lea, care consemna unirea pentru prima oară a celor trei țări române carpatine sub sceptrul lui Mihai Viteazul, înregistra, prin acest istoric act, apogeul unei politici zămislită în edificiul voievodal de pe Dîmbovița.

¹ George Potra, Documente privind istoria orașului București. București, 1961, p. 87.

² *Idem.* p. 88.

Evenimentele petrecute în ultimii ani ai sec. al XVI-lea au avut urmări deosebite în evoluția Bucureștilor. După marea expediție a lui Sinan-pașa, a urmat jaful tătăresc din octombrie 1596, și acesta destul de păgubitor. În timp ce domnia prefera Țirgoviștea sau Alba-Iulia, bucureștenii se străduiau să-și refacă orașul ridicând din nou case, prăvălii, ateliere. Dar începutul sec. al XVII-lea, una dintre cele mai cumplite perioade din istoria Bucureștilor, se anunța extrem de viforos. A intervenit prima înscăunare a lui Simion Movilă, spulberată de Mihai Viteazul tot atât de fulgerător cum se și produsese. Apoi bătălia de pe apa Teleajenului urmată de a doua înscăunare la București a lui Simion-vodă, protejat de 3000 de ostași polonezi. Cronica spune că noii sosiți „au prădat și au jehuit toată țara și mănăstirile și boiarii, și săracii, pînă ce au luat tot ce au găsit la dînșii”¹. Scurtă vreme după uciderea lui Mihai Viteazul pe Cîmpia Turzii, în 9 august 1601, cînd „căzu trupul lui cel frumos ca un copaci”, Simion-vodă a fost alungat, în urma ridicării boierilor Buzești. Noul domn, ales în satul argeșan Cîrstienești, Radu Șerban (1602—1611), a stat mai mult la Țirgoviște, fără a ocoli complet Curtea din București. Sînt cunoscute cîteva documente semnate în orașul de pe Dîmbovița, precum și faptul că acest voievod a făcut podul de peste rîu, ce va da numele unuia dintre cele mai importante drumuri bucureștene, Podul Șerban Vodă. Timp de două secole și jumătate de acum înainte, alaiurile sosite dela Giurgiu spre Curtea Domnească vor străbate acest pod.

Începută și desfășurată în condițiile unor repetate conflicte la munte sau împotriva lui Simion Movilă, ajutat de tătari și turci, domnia lui Radu Șerban s-a sfîrșit în urma campaniei neprevăzute a lui Gabriel Báthory, din iarna anului 1611, și a prezenței armatei otomane venită pentru a-l înscăuna pe Mihnea. Pentru București, ca de altfel pentru întreaga țară, evenimentele acestea au avut repercusiuni extrem de grele. Orașul și satele din jur au fost din nou jefuite, oamenii uciși sau duși

Capitolul V.

Apogeul Curții Domnești

¹ Istoria Țării Românești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini, în Cronicari munteni, Ed. M. Gregorian, București, 1961 I, p. 140.

în robie, actele unora din lăcașe, printre care și cele ale mănăstirii Sf. Ecaterina, au fost distruse. În aceste condiții domniile lui Radu Mihnea (1611—1616 ; 1620—1623) ca și cele ale lui Alexandru Iliș (1616—1618), și Gavril Moghilă (1618—1620) sînt mai mult legate de Tîrgoviște. Cronica consemnează pentru fiecare din ei că „au șazut în scaun la Tîrgoviște“. Dar ca și Radu Șerban și domnitorii care l-au urmat nu au abandonat complet Curtea Domnească din București. Radu Mihnea a reluat opera înaintașului său Alexandru al II-lea Mircea începînd refacerea, la proporții demne de luat în seamă, a ansamblului arhitectonic de pe colina ce-i va purta numele. Era un om cult cu instrucție făcută la Padova, știind mai multe limbi : greaca, latina, franceza. Mutat în Moldova el a atras atenția contemporanilor și prin aceea că ținea o curte mîndră „ca la un crai, nu ca la un domn“. Cînd sfîrșitul vieții îl va ajunge la Hîrlău, fiul său Alexandru Coconul îi va aduce trupul pentru a-l depune în frumoasa mănăstire Radu Vodă „din jos de București“. De fapt cu Alexandru Coconul (1623—1627) balanța începe din nou să se încline spre București. Leon Vodă Tomșa, amenințat de grupul tot mai numeros al boierilor pribegi în Transilvania, a preferat orașul de pe Dîmbovița. Faptele aveau să-i confirme utilitatea rămînerii sub pavăza ocrotitoare a trupelor otomane dela Giurgiu în august 1631, cînd și-a expedit doamna „cu toate jupînesele boiarilor“ în cetatea dunăreană, el mergînd să-l înfrunte pe Mihai aga din Brîncoveni. Bătălia s-a purtat la cîteva sute de metri de zidurile Curții Domnești „deasupra viilor, din jos de mănăstirea lui Mihai Vodă“, la 2 septembrie 1631, ieșind biruitor domnul. Victoria a fost de scurtă durată, căci la cîteva luni Leon-vodă pierde Țara Românească, în locul lui făcîndu-se două numiri : Matei Basarab care a intrat „în scaun în București“ la 20 septembrie 1632 și Radu Iliș al cărui părinte, Alexandru, se afla pe tronul Moldovei. Situația confuză la domnia țării s-a clarificat prin lupta dela Plumbuita, din ziua de sîmbătă 25 octombrie 1632 cînd Matei-vodă a dobîndit izbînda. Timp de două decenii

noul voievod va realiza una dintre cele mai lungi domnii consemnate în istoria Țării Românești.

Astfel se încheia acel tumultuos și sumbru început de veac XVII la București, în care orașul și Curtea Domnească au avut de înfruntat atâtea neajunsuri. Ceea ce rămîne ca o certitudine este faptul că Palatul Voievodal, jefuit și avariat în decursul prădăciunilor străine, a continuat să ofere posibilități de adăpostire a suitei domnești. Astăzi este anevoios să se stabilească cuantumul distrugerilor survenite la sfîrșitul sec. al XVI-lea și în primii ani ai veacului următor, întrucît unele din modificările intervenite ulterior au fost și ele destul de ample. Două observații merită a fi reținute în urma recentelor cercetări, și anume că : în depunerile stratigrafice surprinse în zona edificiului nu au putut fi precizate dovezi concludente ale unor distrugereri masive și că din zidurile datorate sec. al XVI-lea, în zona parterului, nu s-au mai păstrat decît foarte puține vestigii. Pe rudimentarul paviment așternut în cele patru nave ale subsolului, în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, s-au găsit atît bucăți de cărămidă cît și bolovani de rîu proveniți din zidurile ridicate în prima etapă de existență a palatului. Amploarea acestor construcții a făcut să dispară cea mai mare parte a pereților datorăți mijlocului de veac XVI. Deci se poate aprecia că în deceniile de început ale sec. al XVII-lea palatul și-a păstrat, în mare, structura dobîndită în timpul domniilor lui Mircea Ciobanul și Pătrașcu cel Bun. Aspectul lui prezenta însă amprenta vechimii, sesizată în martie 1632 și de Paul Strassburgh, ambasadorul regelui Suediei, Gustav Adolf, la Constantinopol. După ce vizitează orașul, pe care îl găsește „foarte mare“, bine aprovizionat cu tot felul de mărfuri, populat de o mulțime ce-i lasă impresia că „toată românimea se strînsese acolo“ distinsul oaspete este primit de Leon-vodă Tomșa la Curte. Ceea ce îl surprinde în primul rînd este contrastul dintre luxul și mulțimea curtenilor și aspectul palatului care „cădea în ruină din cauza vechimii și a deselor schimbări de domni“. Domnul purtînd cușmă, l-a întîmpinat la ușa sălii de audiență. După citirea scrisorii regelui suedez oaspetele a fost invitat la ospățul pe care îl descrie astfel : „Înaintea principelui erau vase și farfurii de argint, la cei din mijloc vase de pămînt ars, frumos smălțuite, la cei din coada mesei talere și blide de lemn. Cît ținu prînzul, bucatele nu se ridicară, ci se puseră unele peste altele, pînă cînd, încetul cu încetul, se înălțară ca o grămadă. Vinurile erau alese și foarte gustoase“¹. Cînd Vodă închina paharul său, mai mare decît al celorlalți, se trăgeau salve cu tunurile Curții, provocîndu-se zguduirea clă-

¹ Paul Cernovodeanu, *Istoria Bucureștilor prin călătoria străini I—III Manuscris depus la Biblioteca Muzeului de istorie a municipiului București.*

dirii. Curtea nu era lipsită nici de lăutari care interpretau „cîntecele strămoșești ale țării“. A doua zi Paul Strassburgh a luat parte la întrecerile cavaleresti organizate în prezența domnului, în apropierea orașului, și apoi a părăsit Bucureștii.

Situația remarcată de solul suedez s-a menținut și în prima parte a domniei lui Matei Basarab (1632—1654), în pofida faptului că voievodul a stăruiat mai mult timp la București. La 11 iunie 1634 el întărea bisericii domnești cu hramul Buna Vestire locul ocupat altădată de ctitoria Doamnei Stana, „fata răposatului Io Mircea Voievod, care au fost jupăneasa lui Ivan Noroci, biv veș logofăt și a Doamnei Mariei“. Doi ani mai târziu, în septembrie 1636, stabilea unele hotare ale moșiei orășenilor la Văcărești. Totuși în vara anului 1640 palatul se menținea într-o stare rea. În acel timp își scrie impresiile dalmatinul Deodot Baksić care remarcă bogățiile zonei Bucureștilor, sistemul de podire a ulițelor și piețelor. Referirile asupra Curții Domnești sînt extrem de interesante atît pentru menționarea unora din clădiri, cît și pentru descrierea situației palatului. În primul rînd el reține faptul că edificiul domnesc se găsea pe malul rîului Dimbovița, pe partea cealaltă desfășurîndu-se grădina, numită în documentele interne și livedea gospod. Un document emis la 31 mai 1678 arată că această grădină era mai înainte vreme „tocmită și înfrumusețată cu vie și cu pometuri roditoare cu de tot felul de pomi ca o grădină domnească“. Totuși clădirea centrală se prezenta într-o situație tristă. „Palatul nu e deloc frumos — scrie Baksić — ci aproape dărăpănat, și unde înainte erau ziduri de jur împrejur, acum este închis cu lemne, și casele în care stă domnul sînt în proastă stare“. În continuare Baksić, amintește turnul dela poarta Curții păzit de ostași, și închisoarea făcută din lemn, în afara perimetrului domnesc. Dar domnia lui Matei Basarab s-a caracterizat prin numeroasele construcții laice și religioase cu care voievodul a împodobit țara. Insuși Radu Popescu ținea să noteze în cronica sa „că, pînă la acest domn, puține ziduri au făcut domnii cei mai dănaite ; iar Matei-vodă au înfrumusețat țara cu tot

¹ Paul Cernovodeanu, op. cit., ms.

Fig. 13. Mircea Vodă Ciobanul (1545–1554; 1558–1559) ctitorul Palatului Voievodal.

Fig. 14. Traveea de nord a subsolurilor Palatului Voievodal.

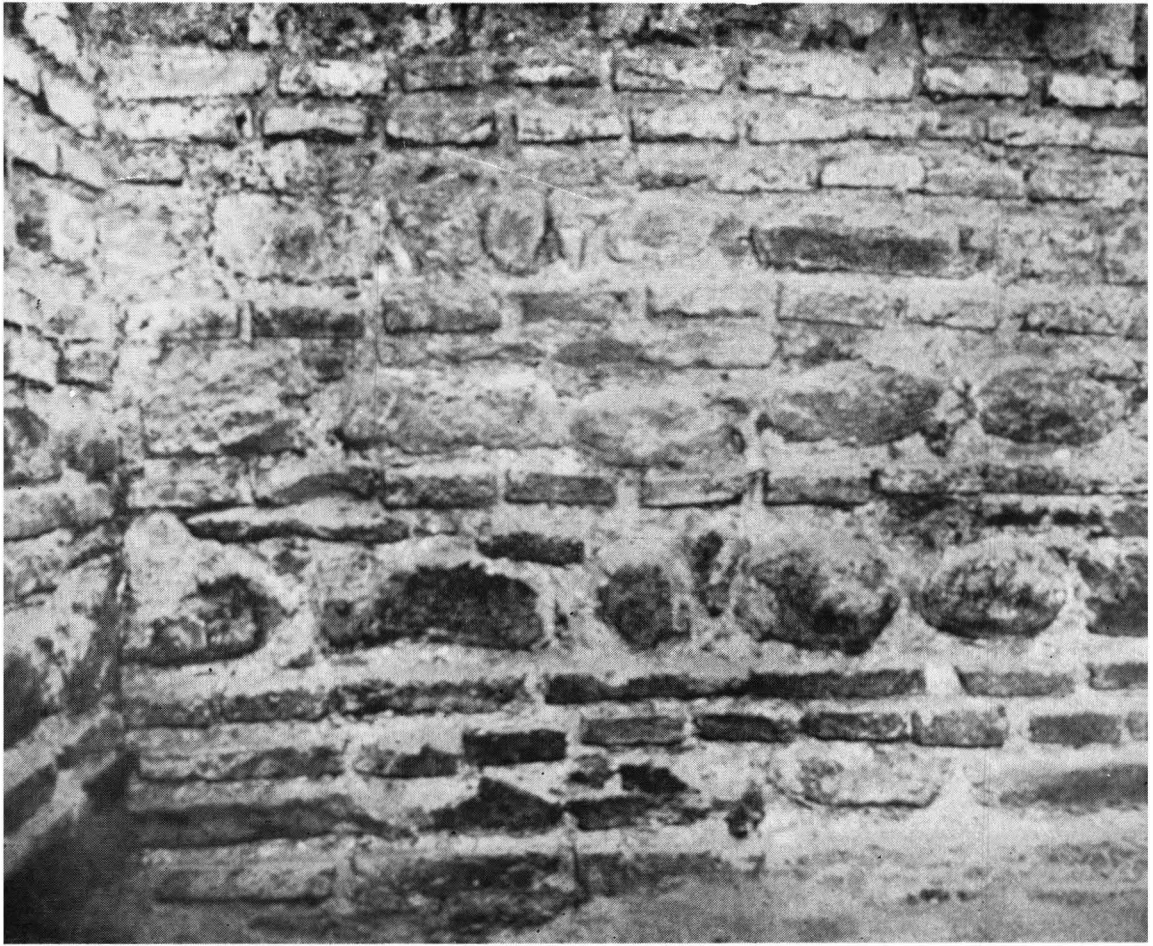
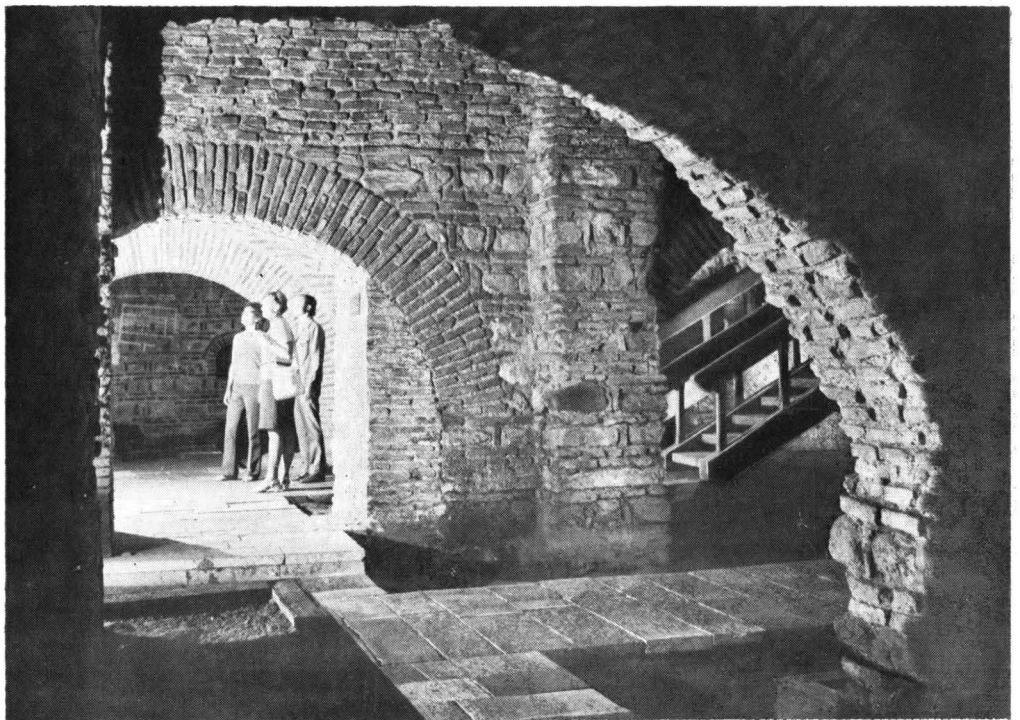
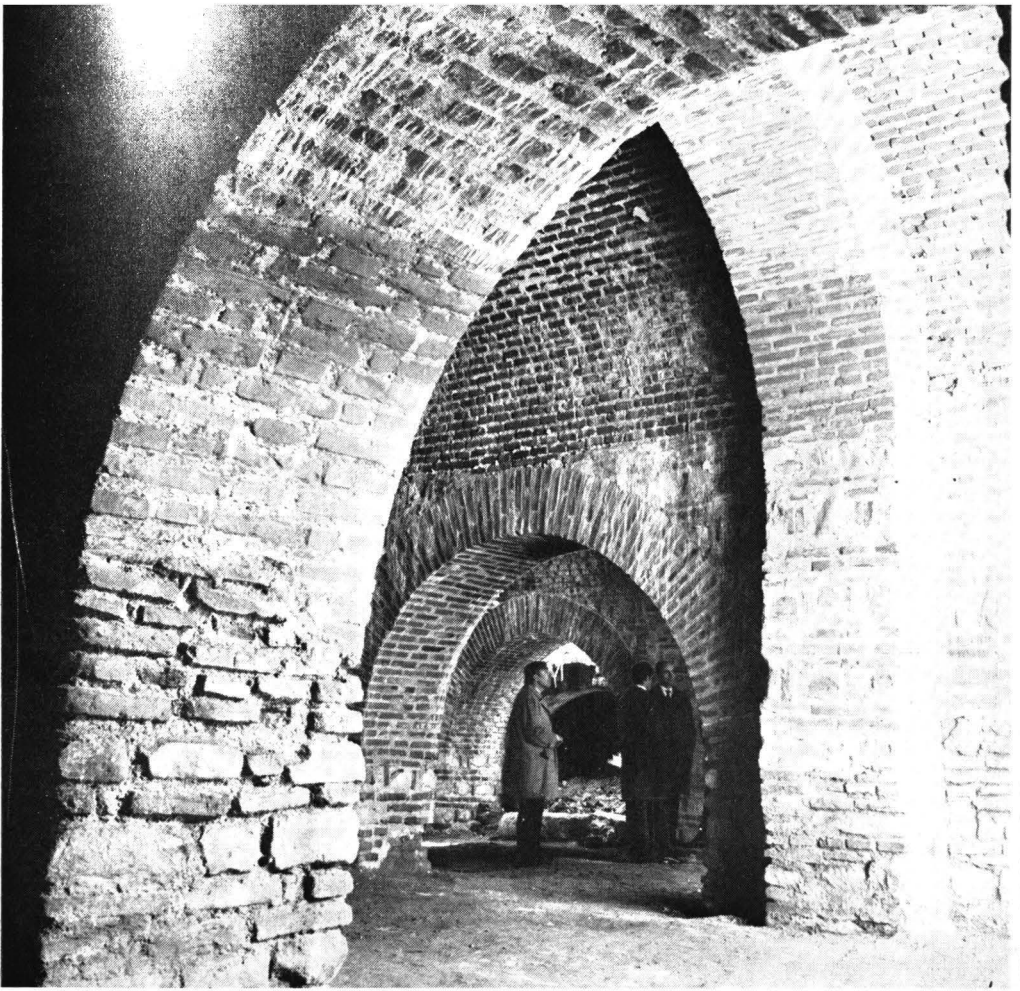

Fig. 15. Detalii de construcție din sec. a XVI-lea

Fig. 16. Subsolurile Palatului Voievodal în timpul lucrărilor de restaurare.

Fig. 17. Amenajări muzeistice în subsolurile Palatului Voievodal.

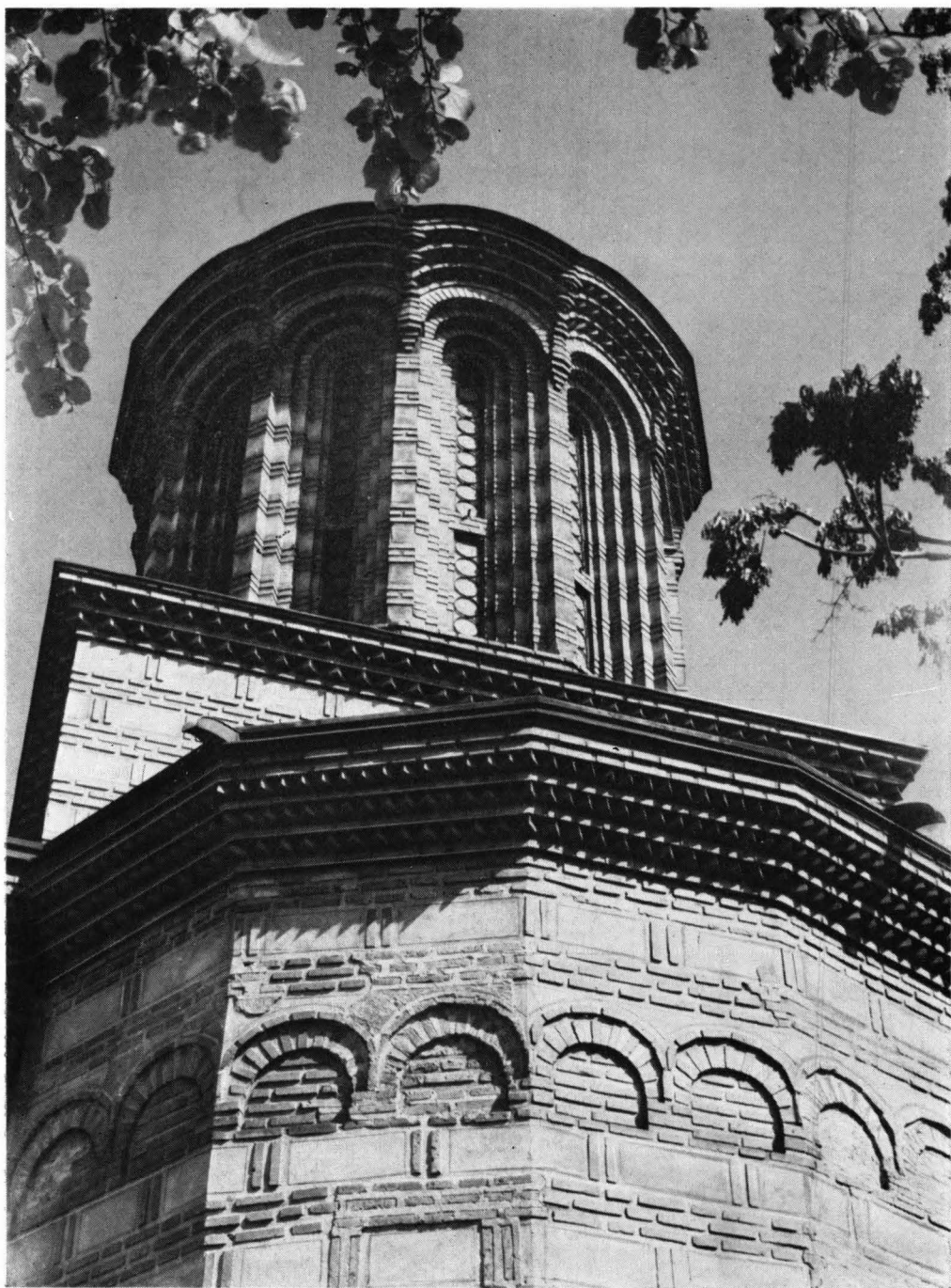

Fig. 18. Biserica Buna Vestire ctitorie a lui
Mircea Vodă Ciobanul.

Fig. 19. Mihai Viteazul (1593–1601) realizatorul Unirii sub un singur sceptru a Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei.

Fig. 20. Vedere a orașului București la 1688, avînd ca element central Curtea Domnească.

Fig. 21. Peretele de nord al sălii tronului construit în sec. al XVII-lea.

Fig. 23. Mari ctitori ai Curții Domnești din sec. a XVII-lea
a. Matei Basarab (1632—1654)
b. Grigore Ghica (1660—1664); (1672—1674)
c. Șerban Cantacuzino (1678—1688)
d. Constantin Brâncoveanu (1688—1714)

Fig. 22. Zidurile paraclisului Sf. Ioan Botezătorul și ale sălii tronului.

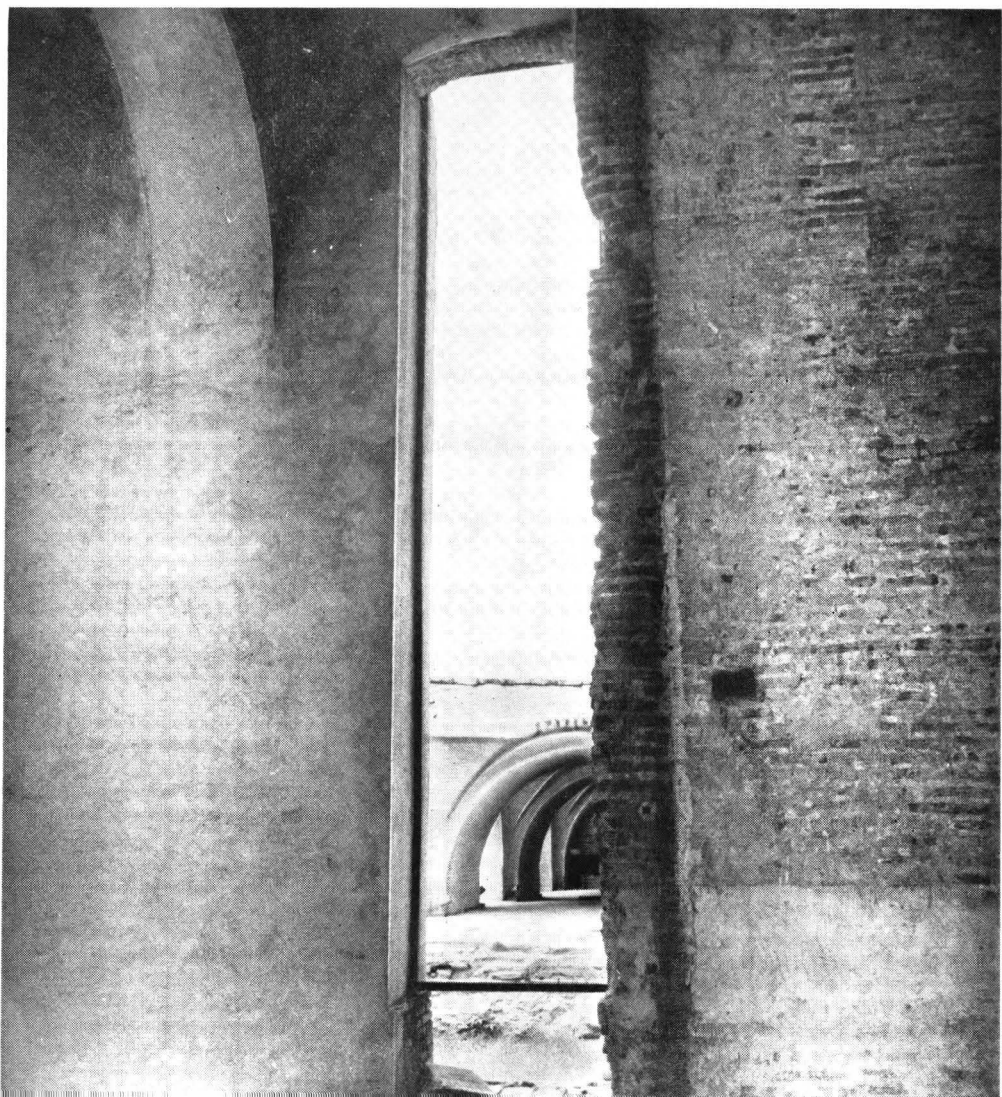

Fig. 24. Fundatiile caselor ridicate în timpul domniei lui Gheorghe Duca. (1674—1678)

Fig. 25. Zid din sec. al XVII—lea înglobat într-o casă din sec. al XIX-lea

felul de ziduri, mănăstiri, biserici, case domnești“¹. Palatele dela Tîrgoviște, Plumbuita, Brîncoveni și în fine București au cunoscut ample refaceri. Cu ocazia sosirii sale în București, la 1656, însoțindu-l pe patriarhul Macarie al Antiohiei, Paul din Alep a fost și el oaspetele Curții Domnești. El găsește aici „o clădire mare, înconjurată cu întărituri de lemn. Mai înainte era foarte învechită dar Matei-vodă a dărîmat-o și a rezidit-o cu totul din nou“. Sirianul apreciază în continuare că „acest edificiu e uimitor de elegant, cu un aspect încîntător și mult mai frumos și mai vesel decît curtea din Tîrgoviște“.

Ca atare toate știrile pe care le avem pînă la jumătatea sec. al XVII-lea vorbesc despre clădirea veche, rău întreținută, înconjurată, la un moment dat, după relațiile lui Baksić, cu zid și apoi cu palisadă din lemn. Descoperirile arheologice au permis precizarea unui zid de incintă pe latura de sud, datînd din prima jumătate a sec. al XVII-lea și a fundațiilor unui alt zid sub vestigiile medievale din str. Soarelui 2—4. Prezența acestui perete, demantelat în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, pare a dovedi că perimetrul Curții Domnești era împărțit cel puțin în două curți, prima din ele găzduind palatul, biserica, cea de a doua, clădirile ostașilor, slujitorilor, curtenilor. Situația poate fi reală, avînd în vedere și modul de compartimentare a întinsului spațiu din jurul palatului dela Potlogi, unde sînt evidente cele trei curți delimitate tot prin ziduri din cărămidă. Din însemnările lui Paul din Alep rezultă că lucrările datorate lui Matei Basarab au afectat destul de puternic palatul. Este însă aici și o exagerare căci nu a fost înlocuit totul. De exemplu subsolurile au rămas neafectate. Se înregistrează însă adăugarea unor camere cu plafonul drept făcut din birne, amenajate în restrînsa curte interioară, dintre zidul estic al cetății și casele domnești din sec. al XVI-lea. Totodată s-au realizat construcțiile din zona bazinelor, porțiune ce cuprinde mai multe bazine din cărămidă, două conducte, un cuptor pentru încălzirea apei cu ajutorul unui cazan de mari proporții. Clădirile acestea vor fi distruse în timpul incendiului din 1660, abandonate și umplute cu o cantitate impresionantă de vase din lut, farfurii orientale, teracote, etc. Îmbunătățiri s-au făcut de către Matei-vodă și la fațada edificiului domnesc, la gîrliciul de intrare în subsoluri. Se pare că prea mult timp nu a putut beneficia de ctitoria lui bătrînul voievod. Slab, împovărat de ani și sîciit de rana căpătată la picior în timpul bătăliei dela Finta, Matei-vodă a preferat, în ultimii ani, mai mult Tîrgoviștea. Aici l-a ajuns de fapt și sfîrșitul în ziua de 9 aprilie 1654, după ce seimenii și dorobanții îl ținuseră dincolo de porțile cetății, cerînd un domn tînăr și lefuri sporite. După depunerea sicriului celui ce domnise 21 de ani în tronul Țării Ro-

¹ Radu Popescu, op. cit. p. 354.

mânești, noul ales de către boieri, Constantin Șerban a părăsit orașul de pe Ialomița oprindu-se la București. Aici el s-a gătit „cu halai mare de au ieșit înaintea turcului ce venea de-i aducea domnia și cu cinste l-au petrecut pînă în casele domnești“. Bucuria avea să-i fie de scurtă durată, căci în februarie 1655 seimenii, dorobanții și populația de rînd a Bucureștilor s-au răzvrătit împotriva marilor boieri. Curtea Domnească a încăput, pur și simplu, sub controlul oștenilor răsculați. Letopisețul Cantacuzinesc subliniază că în timp ce Vodă, neputincios, „căuta cu ochii ca un dobitoc, și la unii și la alții“, seimenii singuri intrau în cămara domnească de unde își luau lefurile. Poarta Curții Domnești era controlată de ei și numai cel care primea învoirea acestora putea pătrunde spre Palatul Voievodal. Situația s-a menținut pînă în vara anului 1655 cînd la Șoplea trupele lui Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei, alături de cele ale lui Gheorghe Racotzi și de cetele boierilor pribegi peste hotare, au zdrobit pe răsculați. Pierea de fapt, în această bătălie, nucleul militar constituit cu migală de către Matei Basarab. Zvircolirile interne au mai continuat cîtăva vreme, pînă cînd la 5 ianuarie 1658 Constantin Șerban a fost mazilit și înlocuit cu Mihnea al III-lea. Deși sosit sub protecția a 30.000 de ostași turci și tătari, Mihnea a promovat o politică antiotomană cu multe aspecte asemănătoare celeia lui Mihai Viteazul. În jurul lui s-au grupat toate elementele ostășești persecutate de fostul domn. Deoarece Constantin Șerban se afla peste munți în Transilvania, de unde a întreprins o temerară descindere pînă la București, Mihnea al III-lea a stat la începutul scurtei lui domnii, mai mult în orașul de pe Dîmbovița. A fost de fapt un răgaz de răfuială cu marii boieri, incapabili să sprijine politica antiotomană a domnului lor. Din Palatul Voievodal din București Mihnea a expediat scrisori de prietenie către Gheorghe Racotzi al Transilvaniei, îndemnîndu-l să-și unească forțele contra puterii Semilunei. Cu banii luați împrumut dela

50 Constantinopol domnul Țării Românești și-a sporit neconținut

armata. Semnalul luptei a fost identic cu cel din noiembrie 1594, el fiind dat acum la Țirgoviște. Ostașii turci de acolo, ca și cei aflați la București, au fost uciși; Brăila și Giurgiu asediate, satele dela Dunăre trecute prin tăișul săbiei. Hainirea lui Mihnea se desfășura concomitent cu încercarea lui Constantin Șerban de a alunga din Moldova pe Gheorghe Ghica. Dar frontul moldovean a fost repede lichidat, Gheorghe Racotzi, rănit la cap în toiul luptei de la cetatea Ghiula, închidea ochii la Oradea. Astfel din coaliția celor trei principii, Mihnea rămânea singur în fața oastei otomane. Deși aflat la Giurgiu în plină ofensivă el s-a văzut nevoit să se retragă la București și de aici prin Rucăr în Transilvania. Poarta Otomană hotărăște aducerea lui Gheorghe Ghica în scaunul domnilor Țării Românești. A fost o domnie scurtă, extrem de agitată, amenințată zi și noapte de intervenția lui Constantin Șerban. Gheorghe Ghica este nevoit să rămână permanent la București. El de fapt este voievodul care abandonează definitiv Țirgoviștea și declară Bucureștii singura reședință a Țării Românești. Dar toate măsurile de siguranță pe care le inițiază nu-l pot scuti de fuga la Giurgiu, determinată de sosirea în București a lui Constantin Șerban. Era începutul lunii mai 1659 când, după ocuparea orașului de reședință, un viguros atac asupra cetății dunărene provoacă mare derută în tabăra lui Gheorghe Ghica. Sprijinit de oastea otomană el reușește să impună retragerea adversarului său peste munte, revenind în Palatul Voievodal din București. La numai nouă luni dela înscăunare Gheorghe Ghica a fost scos din domnie și cetele lui Mustafa pașa de Silistra au ocupat orașul de reședință. La plecare turcii nu au uitat să jefuiască și să incendieze Curtea Domnească. Se pare că avaria provocată a fost destul de gravă, deoarece noul domn, Grigore Ghica (1660—1664) a fost nevoit să întârzie un timp la Caracal, vreme în care la București reparațiile erau în plină desfășurare. Printre pîrile la Constantinopol pe care boierii Cantacuzini le alimentau cu consecvență împotriva domnului era și aceea „că le-au fost puindu pe giupănesele de au fost cărat var și piatră, împreună cu țiganii cei de dărvală la curțile domnești”¹. Dacă asupra poziției sale în cadrul marilor confruntări ce au încercat facțiunile boierești, soldate cu uciderea, în trapeza Snagovului, a bătrînului postolnic Constantin Cantacuzino, la 30 decembrie 1663, lucrurile sînt suficient de clare, asupra operei de cîtor cunoștințele sînt încă modeste. Din cronicile vremii se știe că Grigore Ghica a inițiat ample reparații sau chiar unele modificări în structura Palatului Domnesc. În primul rînd, în colțul de N-V al edificiului voievodal el a ridicat cea de a doua biserică a Curții. Din notările lui Radu Greceanu rezultă că în anul 1690 Constantin-vodă Brîncoveanu a făcut printre altele

¹ Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*. Ed. I. Iordan, București, 1955, p. 139.

„și turnul bisericii despre Doamna din București, care mai înainte de Gligore-Vodă făcută era numai așa boltită“... Pe baza studierii planului Curții Vechi din 1798 și a cercetărilor arheologice a fost stabilit conturul acestui lăcaș care purta hramul Sf. Ioan Botezătorul. Este vorba de un paraclis de formă dreptunghiulară, cu absida estică ridicată pe un postament masiv de cărămidă, făcut peste bolta navei nordice a subsolului. Diametrul longitudinal este de cca. 10 m, lățimea fiind de 6,30 m. Pentru a realiza paraclisul, Grigore Ghica a dublat pereții de nord și de vest cu ziduri noi, al căror nivel de călcare este mai sus decât cele datînd din sec. al XVI-lea cu cca. 0,30 cm. Din paraclisul respectiv se mai pot vedea astăzi partea inferioară a zidurilor, patul masiv de zidărie, arcul dublu din subsolul palatului, adăugat pentru mărirea rezistenței bolții, precum și un pinten de zid din latura nordică a lăcașului. Tot lui Grigore Ghica i se atribuie de către cronicar „clopotnița cea domnească din București“, care avea dedesubt o cămară, folosită mai tîrziu ca loc de păstrare a pulberii de pușcă. Aflată probabil între palat și biserica Buna Vestire această construcție nu a putut fi reparaată încă. Este posibil ca fundațiile ei să fi fost demolate cu ocazia ridicării casei parohiale de pe partea de vest a bisericii. De asemenea nu mai putem ști cît din fostul edificiu al lui Matei Basarab a fost transformat, întrucît zona parterului a fost grav afectată ulterior. În forma obținută în timpul domniei lui Grigore Ghica partea centrală a palatului a dăinuit pînă în vremea lui Constantin-vodă Brîncoveanu. Timpul scurs între cele două mari etape avea să marcheze însă importante extinderi ale edificiului voievodal, de care se leagă și numele altor domnitori. La 1 septembrie 1667 Radu Leon făcea cunoscut că s-a înțeles pentru „reînnoirea Curții domniei mele“ cu Bălan și cu Teofil „ca orice lucruri vor fi de lipsă, și postavuri și atlasuri și lustrinuri și orice alte stofe vor fi de lipsă“ să le procure aceștia¹. Prețurile indicate arată că lustrinurile subțiri se ofereau cu 3,5 lei cotul, pe cînd atlasurile cu 2 lei cotul. Domnia lui Radu Leon,

¹ George Potra, op. cit., pp. 136–137.

începută la 12 februarie 1665, s-a încheiat însă în urma ridicării cu pîra la Sultan a unui grup de boieri amenințați cu uciderea în decembrie 1668 „sus în casele domnești“. Boierii țării propun în scaunul Basarabilor pe bătrînul Antonie din Popești — Prahova, în timpul căruia Curtea se transformă într-un loc de vajnică ridicare a boierilor Cantacuzini, împotriva lui Stroe Leurdeanu și a Bălenilor. În sala marelui divan se citește trei scrisori prin care rolul lui Stroe Leurdeanu în uciderea postelnicului este incontestabil. Judecata, făcută conform pravilei țării, hotărăște uciderea ucigașului, dar Elena, jupăneasa văduvă, obține schimbarea pedepsei capitale cu intrarea făptașului în monahism. Stroe, legat într-un car, cu hîrțile compromițătoare prinse în par, este scos de pe poarta Curții și dus la Snagov unde forțat îmbracă sutana călugărească. După momentele de înfrumusețare datorate lui Leon-vodă, Palatul Voievodal trece printr-o scurtă perioadă de stagnare. Antonie-vodă nu are nici pretenția și nici posibilitățile modernizării caselor domnești. Radu Popescu, în adversitatea sa contra Cantacuzinilor, spune că aceștia îi impuneau domnului țării o viață foarte modestă „cît nici dă mîncare nu era sătul, și dă băutura că-i da cît vrea ei : în zi de dulce, carne cu apă și cu sare, în zi dă sec, linte și fasole cu apă și cu sare ; vin îi da împuțit, ci trimetea cu ulcioarele în tîrg Antonie Vodă pe fie-său Neagul Vodă cu bani refenea, dă cumpăra vin de bea“¹. În februarie 1672 Antonie-vodă își pierde tronul care revine lui Grigore Ghica. Știrea aceasta găsește Curtea din București inundată de „slujitori mulți, lumînări aprinse“. Un număr de 24 de boieri rivali Cantacuzinilor se aflau puși în obezi în cămărilor domnești. Alaiul lui Grigore Vodă sosește la 20 martie și primele ore sînt rezervate de domn pentru decapitarea, în fața porții, a doi căpitani ce jigniseră pe bogatul și influentul caimacam Panaiotachi Nicusios Mamona. O parte din boierii rivali prinși la București au fost închiși „în turnul după poarta domnească“. Este vremea unor sîngeroase răfuieli între taberele boierești, Curtea Domnească fiind teatrul acestor dezlănțuiri. Promotorii sînt din nou Stroe Leurdeanu, fugit din călugărie și făcut vornic, Gheorghe Băleanu și Hrizea vistierul. Faptele lor ating culmea cînd Grigore Ghica este nevoit să plece în campania contra cetății Camenița. Atunci boierii Cantacuzini erau scoși „afară din cetate, înaintea temniții, de-i bătea în toate zilele pre tăpele picioarelor și-i spînzura de mîini cu sfoară, și-i muncea în tot felul, țînîndu-i pre pămînt și pedepsindu-i cum le era voia“². Dar eșecurile militare pe de o parte, jalbele Cantacuzinilor pe de alta, slăbesc și poziția lui Grigore Ghica. La 6 decembrie 1673 în locul lui este adus Duca-vodă.

¹ Radu Popescu, op. cit. p. 409—410

² Istoria Țării Românești. 1290—1690, pp. 166-167

Iubitor de arginți, Gheorghe Duca accentuează dările în țară. Curtea Domnească se aștepta să intre din nou sub influența taberei cantacuzine, fapt pentru care Bălenii își găsesc refugiul în Transilvania. Dar domnul încearcă să se folosească și de unii și de alții. De Cantacuzini îi era teamă știindu-i puternici și oricînd gata să aspire la domnie. Totuși pe Șerban îl folosește ca ispravnic la Curte, sarcină ce atrăgea și supravegherea executării unor construcții noi. Lucrările s-au desfășurat aproape în lipsa domnului, angajat pentru lungi răstimpuri în campanii militare purtate de Imperiul Otoman. De aceea în 1677, cînd construcțiile erau terminate ambițiosul ispravnic le aprecia ca fiind, „bune case de un domn tînăr“. Curînd el a fost nevoit să fugă la Adrianopol unde a căpătat domnia Țării Românești prin mutarea lui Gheorghe Duca în Moldova. La 6 ianuarie 1679 Șerban Cantacuzino era înscăunat pe tronul Curții din București. Opera lui de ctitor avea să continue în toți cei zece ani de domnie atît la Curte cît și în orașul de reședință. Ceea ce începuse ca ispravnic a definitivat ca domn.

Cercetările efectuate în ultimii ani au precizat existența unui corp de clădire pe latura de nord a vechiului palat. Edificiul este orientat nord-vest, fiind format din două șiruri de încăperi și un pridvor deschis spre sud. Scara de urcare la etaj se afla în partea vestică a pridvorului. Clădirea era extrem de întinsă, cu ziduri groase de 0,80 m, făcute numai din cărămidă. Încăperile parterului, singurele din care s-au mai păstrat vestigii, erau pardosite cu cărămizi. În general sînt camere mici, mult mai modeste decît cele din palat. Două ziduri paralele uneau cele două edificii, permițînd accesul într-o mică curte interioară, aflată în fața paraclisului Sf. Ioan. În fața pridvorului, neobișnuit de lat, străjuit probabil de coloane din piatră, se desfășura o grădină sau o mică curte ale cărei ape erau drenate spre actuala str. Șelari prin jgheaburi din cărămidă. Clădirea aceasta, ce a aparținut fazei de construcții din vremea lui Gheorghe Duca, a suferit scurt timp după înălțarea ei unele modificări interioare. Un puternic incendiu intervenit

la începutul sec. al XVIII-lea, o avariază destul de puternic, unele din încăperi fiind abandonate definitiv. Recent, în camerele de pe latura de vest, s-a descoperit, amestecate cu birne groase de lemn carbonizate, o cantitate imensă de vase din lut de factură locală și străină, provenite probabil dela cuhniile domnești. Astfel casele făcute de Șerban în timpul domniei lui Gheorghe Duca au avut o scurtă existență. Mai norocoase au fost lucrările care au afectat latura de est a Palatului Voievodal. De fapt cu a doua jumătate a sec. al XVII-lea se înregistrează o tendință continuă de amplificare a palatului spre est, prin adăugarea unor noi corpuri de case. Se pornește dela zidul de piatră al cetății prin modificarea camerelor existente încă din sec. XV—XVI. Spațiul rămas între palatul lui Mircea Ciobanul și casele domnești ridicate tot în a doua jumătate a sec. al XVI-lea a fost complet restructurat. În felul acesta partea dinspre fațada palatului a suferit modificări în vremea lui Șerban Vodă. S-a zidit „camera cu lunete“ lungă de 9 m. și lată de 8 m. cu tavanul realizat în boltă semicilindrică, camera, azi dispărută, din sala cu coloane, indicată prin fundațiile pereților ei, s-a mărit în înălțime clopotnița făcută de Grigore Ghica ș.a.

Domnul dădea toată atenția înfrumusețării interioare a noilor săli. Povestind procesiunea alegerii lui Constantin-vodă Brâncoveanu cronica consemnează faptul că în timp ce Șerban-vodă era mort „boierii cei mari și al doilea, carii se întimplase în București, s-au strâns toți în spataria cea mică, nouă, care-i zic cu stealile fiind și patriarhul“ pentru a se consulta. Camera cu stele va fi amintită și în anii următori, fiind strâns legată de sala divanului. Sistemul de împodobire a camerelor, în care vodă obișnuia să rămână între curtenii săi, cu stele de aur, așternute pe un fond albastru sau roșu, era frecvent întâlnit și la palatul dela Topkapî de pe Bosfor. Cîteva camere aflate în restaurare în ultimii ani în sectorul haremului, sînt neobișnuit de înalte, cu plafonul ornat cu stele, pereții fiind acoperiți cu plăci de faianță cu motive florale. Ușile acolo sînt executate din lemn de esență tare fiind bătute cu aplice de sidex.

La palatul dela Curtea din București se resimt unele influențe ale lumii orientale prin tratarea ornamentației interioare. Teracotele folosite la sobele mari, care trebuiau să încălzească încăperi foarte spațioase, erau acoperite cu smalt albastru, verde sau galben, avînd motive vegetale sau geometrice. Numai în prima jumătate a sec. al XVII-lea s-au întrebuițat cahle, pe care sînt rediate chipuri de domni și domnițe, fapt interzis în lumea musulmană.

Ceremonialul ungerii lui Constantin Brâncoveanu a început la 28 octombrie 1688 la mitropolie. Tînărul vel logofăt, mîn-

dru de averea, de capacitatea și de originea sa basarabă dar și cantacuzină după mamă, s-a lăsat convins de către boieri să primească greaua misiune de a conduce țara. Au pornit apoi călări la Curtea Domnească, „și întâi în biserica domnească au mers și au intrat, și au cântat axion după obicei, sfinteli icoane au sărutat și jurământu acolea cu boierii încredințându-să, în sfânta evanghelie ca cu măriia sa să ție, după aceea în casele domnești, în divanul cel mare suindu-se, în scaunul domnesc au șazut și cu tunurile dînd mare veselie în toată poliția s-au făcut de domnie noao“¹. Larma nu se terminase încă și noul domn „au mers în spătăria cea mică cu stealile și au chemat grămăticul grecesc, logofătul rumănesc, azagiu turcesc și au început a învăța cărți a scrie“².

Această lungă domnie a însemnat perioada de apogeu a Curții Voievodale din București. Datorită faptului că timpul și-l împărțea între Țirgoviște și reședința de pe Dîmbovița, Constantin-vodă Brâncoveanu a dat o mare atenție ambelor ansambluri arhitectonice. La București, amprenta înnoitoare, resimțită de fapt în bogata serie de ctitorii laice și religioase legate de opera sa și de cea a boierilor cantacuzini, este cel mai puternic reliefată la Curtea Domnească. Tot ceea ce inițiaseră înaintașii, a atins acum forme superioare. Brâncoveanu nu a fost un simplu constructor ci și un iubitor al armoniilor, un creator de frumos și util. De aceea prezența lui la Curtea Domnească a însemnat un șir lung de lucrări care au pornit de la sala divanului și s-au extins pînă la zidurile împrejmuitoare ale întinsului perimetru domnesc. În fond, moștenea un edificiu pe care Ovary Janos îl găsisse în 1678 „impunător și destul de strălucit.“ Erau deja stabilite o serie de încăperi pentru diferite procesiuni. Cînd cronicarul povestește judecarea lui Staicu paharnicul Merișanu, el amintește despre trei ședințe care s-au făcut în spătăria cea mare, în divanul cel mare, în vistierie jos. Boierii hicleni erau încarcerați „în temnița de dedesupt unde lăcuesc tilharii“, după condamnare fiind duși la pușcărie. În

¹ Cronica lui Radu Greceanu, în *Cronicari munteni*, II, p. 151.

² *Istoria Țării Românești dela octombrie 1688 pînă la martie 1717*, Ed. C. Grecescu, București, 1959, p. 8.

divanul cel mare, care era încăperea principală a întregului edificiu, se afla scaunul domnesc.

Temperament activ, dornic de fast, Constantin Brâncoveanu a început, încă din primii ani, să aducă îmbunătățiri Curții Domnești. Cele dintii lucrări tindeau să termine paraclisul făcut de Grigore Ghica, fapt pentru care noul ctitor „i-au făcut turnul și tinda bisericii, înfrumusețind biserica și cu tîmple și cu zugrăvitori și cu alalte toate împodobind-o“¹. Fațada de vest a bisericii a fost placată cu plăci de piatră de Albești prinse în perete cu copci de fier, așa cum se mai vede și acum. A urmat apoi „casa cea domnească ce iaste pre stîlpi de piatră și iaste cu trei cafasuri și cu toate ce se văd într-însa, care iaste despre biserica cea mare“. Era de fapt ultimul corp de case de pe latura răsăriteană a palatului la care se referă și secretarul lui Constantin Brâncoveanu, italianul Anton-Maria del Chiaro. Făcînd descrierea acestui impunător edificiu el remarcă sălile mari boltite „și prima dintre ele are în mijloc un rînd de coloane dar destul de scunde. Sala a doua servește pentru adunarea divanului unde se mai fac banchete în zilele solemne, altele sînt săli sau camere de audiență de unde intri apoi în iatacul Domnului și de aici în cămările Doamnei care în realitate sînt numai două și o cămăruță“². Două astfel de coloane au fost găsite într-o casă ridicată la începutul sec. al XIX-lea alte două fiind recuperate din moștenirea litică aflată în curtea bisericii Buna Vestire. Ele sînt fixate în imediata apropiere a edificiului datorat lui Constantin Brâncoveanu. Ceea ce s-a păstrat pe perețele de est al acestei case este ușa de legătură între palat și biserică, amenajată sub un arc larg deschis. Partea de nord a ctitoriei brîncovenești a fost nimicită cu ocazia ridicării unor case în sec. al XIX-lea. În grupul acestor prime construcții datorate lui Constantin Brâncoveanu se află și alte case făcute „despre doamna iar den temelie, însă doao rînduri“. Ultimii ani ai sec. al XVII-lea găsesc însă corpul central al palatului în plină transformare. În Condica Vistieriei se păstrează însemnarea că în mai 1694 s-au încredințat 419 taleri lui Cornescu pîrcălabul de curte „de au plătit meșterilor și argașilor, carii au lucrat la casele domnești și nu li s-au fost plătit“. În decembrie 1696 tot pîrcălabul de curte încasa 200 taleri pentru achitarea lucrului „la învelitul caselor domnești“. Lucrările nu erau încheiate nici la începutul sec. al XVIII-lea cînd se acorda suma de 353 taleri „pentru cheltuiala divanului din casele domnești din București“. În fine, în februarie 1703, erau cumpărate nouă perechi de perne de frînghie „în casă cu șahnichiile“ adică pentru edificiul cu balcon închis cu geamlîc, din fațadă.

Cu aceste modificări palatul trebuie să fi obținut un aspect nou. Latura de sud era străjuită de două foișoare legate printr-o

¹ Cronica lui Radu Greceanu, în op. cit, p. 32.

² Anton-Maria Del Chiaro Fiorentino, Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia, Ed. N. Iorga, București, 1914, p. 27.

loggia, împodobită cu coloane și capitele realizate în stilul brâncovenesc. Una din aceste piese a fost recuperată și montată pe actuala terasă a muzeului, alte două păstrându-se în biserica Buna Vestire. Foișorul cel mare era însoțit de o scară de marmură pe care Del Chiaro o găsește măiastră (la scala maestra di marmo). S-au petrecut modificări importante și în porțiunea vechiului nucleu al palatului. Meșterii lui Constantin Brâncoveanu nu s-au mai declarat mulțumiți cu bolțile din sec. al XVI-lea, susținute pe pile cruciforme, și au dublat aceste arce cu ziduri noi care au sporit puterea de susținere a structurii superioare. S-au adăugat probabil cu această ocazie un nou etaj, acoperișul suferind și el îmbunătățiri. Sala tronului a căpătat o suprafață de cca 300 m.p., ea fiind în imediata vecinătate a loggiei. Din nefericire s-au păstrat foarte puține vestigii dela această istorică încăpere. Numai un fragment din peretele de nord dovedește că sala era neobișnuit de înaltă, cu pereții completați cu arce în relief, cu ferestre spațioase ce dau spre culoarul de acces la paraclis. O ușă asigura legătura între sala cu lunete și divanul cel mare. Spre vest se desfășurau câteva camere ocupate probabil de voievod. Concomitent cu modificările palatului, Constantin-vodă Brâncoveanu a inițiat și alte lucrări. Cum în primăvara anului 1692 un trăsnet a atins clopotnița, făcînd să explodeze pulberea de pușcă, domnul s-a grăbit s-o înlocuiască cu alta „de iznoavă“. Noua construcție se prezenta „mai bună de cum (au) fost întii, puindu-i și ceasnic în clopotniță, făcîndu-i și horă împrejur care n-au fost înainte la alți domni“¹. În 1694 este consemnată o importantă sumă cheltuită pentru „marmurile ce s-au adus de la Țarigrad de treaba băii și plata la trei oameni meșteri ce au venit de la Țarigrad de au lucrat la baia“. Resturile acestei elegante instalații s-au studiat cu ani în urmă în spațiul aflat între latura de vest a bisericii și casa parohială. Cercetătorii au găsit o încăpere octogonală, cu diametrul de cca. 3 m. care avea sub paviment camera pentru cuptorul care asigura, prin două orificii, aerul cald. O atenție deosebită a manifestat Constantin Brâncoveanu și

¹ Radu Greceanu, op. cit. p. 53

pentru terenul din imediata apropiere a palatului. Spațiul dintre fațada impunătorului edificiu și albia Dîmboviței a fost amenajat cu terase, una din acestea fiind ocupată de Ulița Curții. Zidurile care asigurau coborîrea în trepte s-au precizat cu ocazia cercetărilor arheologice, coborîndu-se nivelul străzii la cota avută la începutul sec. al XVIII-lea. Pentru împodobirea acestui teren ca și pentru grădina din zona actualei străzi Covaci erau întreținuți la Curte peisagiști, cunoscători ai concepției horticole italiene. Del Chiaro menționează că grădina, care avea formă patrată, era ornată cu bun gust italian. În cursul anului 1707 Constantin Brâncoveanu a înlocuit vechiul foișor din lemn, aflat în grădină, cu un altul din piatră „cu stâlpi de piatră săpați, lucru foarte iscusit și minunat, împodobindu-l și cu zugrăvele atât pă dinăuntru cât și pă din afară”¹. În anul 1712 Brâncoveanu înconjoară întregul perimetru al Curții cu zid din cărămidă. Această lucrare a putut fi precizată pe toate cele patru laturi. Astfel, în mijlocul curții Hanului Manuc se întîlnesc zidurile de sud și de est. Față de zidul de sec. al XVII-lea se constată, în vremea lui Brâncoveanu, o împingere a curții prin umplerea albiei Dîmboviței cu mari cantități de moloz. Zidul de est pornea spre Turnul Bărăției, așa cum arată marcajul cu bolovani de rîu din parcajul aflat pe locul fostei Piețe de Flori și de aici prin str. Gabroveni se întîlnea cu zidul de vest, care mergea paralel cu str. Șelari, la câțiva metri de trotuarul de răsărit al acestei vechi ulițe bucureștene.

În 1712 au fost ridicate deasemenea „odăile seimenilor tot de piatră, că erau de lemn vechi și foarte proaste”, iar în 1713, șopronul pentru caretele domnești.

Domnia lui Constantin Brâncoveanu a reprezentat astfel perioada de apogeu a Curții Domnești din București. Atît palatul, pe care Del Chiaro îl considera ca avînd o mărime deosebită, cît și construcțiile înconjurătoare, au căpătat aspecte noi. Ele s-au lucrat din cărămidă, piatră și marmoră. Pereții în interior erau împodobiți cu frescă iar spre exterior erau acoperiți cu un strat de tencuială albă. Perdele de mătase și covoare orientale împodobeau sălile și culoarele. Candelabre aduse din Occident asigurau lumina palatului. Într-o astfel de Curte, Constantin Brâncoveanu a primit oaspeți de mare prestigiu politic și științific, soli ai popoarelor din Balcani veniți la București pentru a stabili programul ridicării antiotomane, diplomați ruși, austrieci, transilvăneni, boieri moldoveni, prelați ai ortodoxiei în frunte cu Hrisant Nottara, mari negustori occidentali. Niciodată Curtea din București, condusă de personalități remarcabile ca stolnicul Constantin Cantacuzino, marele spătar Mihail Cantacuzino, slujită de oameni de cultură ca frații Greceanu,

¹ Radu Greceanu, op. cit. p. 270

Antim Ivireanu, nu a fost atât de plener angajată în circuitul ideilor politice și culturale ca la acel sfârșit de sec. XVII și început de veac XVIII. Prestigiul voievodului era apreciat la marile curți europene cu care Constantin Brâncoveanu întreținea relații diplomatice. În lumina acestei realități s-a înscris și vizita la București a ambasadorului Angliei la Constantinopol, lordul Paget. A sosit în oraș în fruntea unei delegații, în aprilie 1702, și au fost găzduiți în casele Brâncovenilor de sub dealul Mitropoliei. Epigrafistul Edmond Cheshull, care îl însoțea pe lord, găsește această construcție „frumoasă și elegantă, făcută din piatră“, avînd apartamente după modelul creștinilor „și fiind înconjurată de două vaste grădini“. A doua zi patru carete, printre care și cea domnească, i-au dus pe oaspeți la Curte. În capul scării de marmoră lordul Paget a fost întâmpinat de Constantin și Ștefan, primii feciori ai voievodului, care l-au condus „pînă sus în foișor“ unde se afla Constantin Brâncoveanu însoțit de marii boieri. În divan erau orînduiți căpitani, ceaușii, și stegarii, în spătărie, marii boieri. Cînd au intrat în spătăria cu stele s-au tras patru salve de tun în semn de omagiu. Discuția s-a purtat timp de două ore în camera ce adăpostea Scaunul domnesc, căci spune cronicarul oficial, că vodă Brâncoveanu l-a așezat pe lord în scaun, iar el a luat loc pe patul alăturat. După discuții s-a organizat un copios ospăț la care oaspeții s-au înfruptat din gustoasele vinuri ale pivniței domnești. Britanicii fac o vizită la Cotroceni de unde panorama orașului li se pare plăcută „din cauza multor case ale boierilor, a palatului prințului și a numeroaselor biserici și mănăstiri“. Descriind Curtea Domnească Chishull reține în primul rînd „palatul prințului, cu apartamentele și grădinile alipite“ care este într-adevăr „nobil și măreț“ și „multpreferabil celorla în care turcii ignoranți ațut de ambițios se complac“¹. Discuțiile dela București s-au desfășurat timp de trei zile, iar la plecare ambasadorul a primit în dar o manta de zibelină și o stofă scumpă în valoare de 1300 taleri. De fapt mărinimia lui Constantin Brâncoveanu

¹ N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, ed. II, București, 1928, III, p. 74.

avea să fie recunoscută și de înalții dregători ai Porții Otomane în numeroase ocazii. Ea era gata să se manifeste și în ziua de 24 martie 1714 când i s-a adus la cunoștință că vechiul prieten Mustafa Aga se află în București. Dar de această dată demnitarul turc purta la piept năframa neagră a maziției. Marți, în săptămâna sărbătorilor pascale, în aceeași cameră ce găzduia tronul țării, Constantin Brâncoveanu afla cu stupeoare că este declarat, de către Padișah, hain. A încercat să se sprijine de scaunul pe care îl aureolase 25 de ani dar a fost îmbrâncit. Timp de câteva zile palatul a găzduit doi domni, pe cel mazițit, Constantin Brâncoveanu și pe cel abia uns, Ștefan Cantacuzino. Drama Brâncovenilor, care a zguduit conștiința poporului român și a avut un puternic ecou european, pornea așa dar din palatul pe care voievodul îl îngrijise și îl înfrumusețase cu tot ce i se cuvenea.

Ștefan Cantacuzino sprijinit de boierii Constantin și Mihai Cantacuzino, tatăl și unchiul domnului, nu s-a putut menține în tronul Țării Românești decît pînă în decembrie 1715. A fost o domnie scurtă, desfășurată sub imperiul gândului asasinării înaintașului și a celor patru fii, a bolii de nervi ce încerca tot mai grav pe Păuna-doamna. Ștefan Cantacuzino s-a străduit să continue totuși opera lui Brâncoveanu. El a pus, la intrarea bisericii Curtea Veche un splendid portal, a înfrumusețat biserica Sf. Apostoli și a construit pentru doamna „în timp de câteva luni, un frumos și mic palat, cu opt odăi, ocupînd pentru acest edificiu și un colț, de grădină”¹. Era într-adevăr un fapt de reținut atîta vreme cît pînă la el doamna beneficia numai de 2—3 încăperi. La marele palat dela Topkapî soțiile sultanului au beneficiat, pînă tîrziu, fiecare de o singură cameră. Numai sultana Validè, sultana mamă, avea două încăperi, una fiind folosită și ca mic altar de rugăciune. La palatul din București Ștefan Cantacuzino amenajează o construcție spațioasă trebuințelor doamnei Păuna, edificiu păstrat, în parte pe str. Soarelui nr. 2—4. Este o clădire cu parter și etaj, cu ferestre largi, pereții fiind acoperiți cu motive florale roșii și galbene. Edificiul se găsea în imediata apropiere a caselor ridicate de Șerban Cantacuzino în vremea domniei lui Gheorghe Duca.

De fapt palatul doamnei Păuna a fost ultima construcție făcută în perioada de apogeu a Curții Domnești din București. Prin instaurarea domniilor fanariote Curtea din București va intra și ea într-o nouă etapă caracterizată printr-o rapidă decădere.

¹ Del Chiaro, op. cit. p. 27.

Capitolul VI.

Amurgul Curții Vechi

Scoaterea din domnie a lui Constantin Brâncoveanu în primăvara anului 1714, a fost urmată, doi ani mai târziu, de înzălirea și uciderea lui Ștefan Cantacuzino. Poarta Otomană, tot mai neîncrezătoare în domnii români, a hotărât schimbarea acestora cu dregători recrutați, de cele mai multe ori, din cartierul Fanar al Constantinoplei. În Moldova fusese numit, încă din 1711, Nicolae Mavrocordat, cel care deschide șirul lung al domnilor fanarioți din cele două țări române de dincoace de Carpați.

Intrarea în București a lui Nicolae Mavrocordat a avut loc la 10 februarie 1716. Noul domn găsea un oraș întins, cu o bogată activitate comercială; zecile de prăvălii, înșirate pe ulițele din centru și pe marile poduri, desfăceau mărfuri produse de pricepuți meșteșugari locali sau aduse din Transilvania, dela Lipsca sau din Orient. Case boierești, biserici și mari mănăstiri dădeau reședinței domnești un aspect plăcut. Palatul Voievodal pe care călătorul francez Aubry de la Mottraye îl descria, la 14 octombrie 1714, ca fiind „spațios, destul de arătos“, păstra încă aspectul dat de voievozii precedenți. Dar domnia lui Nicolae Mavrocordat, începută în ajunul războiului austro-turc din anii 1716—1718, trecea puternice ostilități din partea unor mari boieri grupați în jurul familiei Cantacuzino. Măsurile luate de domn pentru sprijinirea campaniei otomane au agravat situația contribuabililor dela orașe și sate lărgind astfel rîndurile celor nemulțumiți. În palatul său din București, Nicolae Mavrocordat se simțea într-o continuă primejdie. Panica s-a produs în august, când un detașament austriac, trecut pe la Ciîneni, s-a stabilit la Pitești. Când, la 4 septembrie 1716, în faptul serii, bucureștenii au ieșit pe străzi strigînd „nemții, nemții“, domnul s-a grăbit să părăsească Curtea Domnească și să fugă spre Copăceni. Dorea să se oprească acolo sau la Călugăreni pentru a verifica știrea, dar o scrisoare primită de la mitropolitul Țării Românești, Antim Ivireanu, l-a determinat să-și caute adăpost tocmai la Giurgiu. Mare i-a fost mînia domnului cînd și-a dat

seama de caracterul fals al informațiilor și mai ales când a aflat că Antim Ivireanu se găsea în fruntea unei grupări ostile, în planurile căreia intra impunerea ca domn a lui Gheorghe Cantacuzino. Sprijinit de turcii din raiaua Giurgiu, Nicolae Mavrocordat a revenit la Curtea Domnească. Cîțiva boieri au fost uciși, alții au luat drumul surghiunului peste Dunăre, unii au fugit în Transilvania. Marele cărturar Antim Ivireanu a fost batjocorit, scos din scaunul mitropolitan și trimis în penitență la mănăstirile dela Athos. N-a reușit să ajungă pînă acolo fiindcă ceata de ostași turci care-l supraveghea l-a ucis, aruncîndu-i trupul în riul Marița.

La Curtea Domnească Nicolae Mavrocordat a luat măsuri severe. Atît la poarta de sus cît și la cea de jos au fost instalate cîte 7 tunuri, iar tuiurile domnului erau ținute spre vederea tuturor. Dar pe măsură ce politica domnească devenea tot mai rigidă, creștea ostilitatea boierilor din imediata sa apropiere : Goleștii, Bălenii, Bujoreni. În acest fel, ceea ce se zvonise fals la începutul lunii septembrie, s-a petrecut la mijlocul lui noiembrie. În noaptea de 13 noiembrie, un detașament format din 1 200 de ostași imperiali, conduși de căpitanul Pivoda von Detiner, s-au coborît pînă la București, și după uciderea celor 400 de tătari, cantonați de domn la Herăstrău, s-au revărsat spre centrul orașului. Vodă nu se sculase cînd catanele au pătruns la Curtea Domnească pe poarta deschisă de spătarul Radu Goleșcu. Nicolae Mavrocordat cu întreaga familie a fost luat captiv, și după o scurtă oprire la Cotroceni a luat drumul exiliului în Transilvania, la Sibiu. În același timp, consemnează cronicarul Radu Popescu, ostașii austrieci „au intrat în case și în cămări, jefuind toate averile măriei sale“¹. Acțiunea ostașilor căpitanului Pivoda s-a extins asupra întregului oraș, bucureștenii trecînd prin momente grele. Numai intrvenția trupelor otomane de la Dunăre i-a obligat pe cei care, așteptați aici cu gîndul eliberării, se dovedeau atît de păgubitori, să părăsească orașul. Poarta Otomană acordă tronul Țării Românești lui Ioan Mavrocordat, fratele domnului aflat în exil.

Evenimentele din noiembrie 1716 au deschis seria unor mari calamități, care s-au abătut asupra Curții Domnești și a orașului București. Încăunarea lui Ioan-vodă s-a făcut sub platoșa apărătoare a 10 000 de ostași turci și tătari care au stat în oraș o săptămînă „de au luat tot ce au găsit, prădînd și jefuind“. La toate acestea cetele tătare au adăugat „și multă sumă de suflete de creștini“ luați în robie, unii dintre ei reușind să fie răscumparați, cei mai mulți rămînînd plecați pentru totdeauna. În martie 1718 s-a pornit un mare incendiu, de „au ars toate casele și mănăstirile, mai ales Curtea Domnească și vestita mănăstire a Sfîntului Gheorghe“². Calamitatea se va repeta un an mai tîr-

¹ Radu Popescu, op. cit. p. 232.

² Hurmuzaki, Documente, XIV/2, p. 831.

ziu cu o furie sporită. Dar pînă atunci, vara a adus și ea o mare secetă, în așa fel încît „era mare foamete, cît mulți oameni mu-reau de foame, nu numai la țară, ci și în București, în toate diminețile se găseau pe uliță oameni morți de foame“¹. În fe-bruarie 1719 focul iscat la „o casă mică și proastă“ s-a întezit așa de mult încît „mergînd asupra Curții Domnești au ars toate casele, scăpînd cele boltite și trecînd focul și peste Curte a mers pînă la margine arzînd și tîrgul și mănăstiri și case boierești și tot ce era înainte“². A fost de fapt una dintre cele mai pu-ternice calamități care s-au abătut asupra Curții Domnești. Cu această ocazie zidul de incintă, refăcut de Constantin Brâncoveanu, a fost puternic avariat ; în unele părți, cum a fost la-tura de sud, s-a trecut la înlocuirea lui cu stîlpi de lemn. Cu ocazia săpăturilor arheologice din curtea Hanului Manuc s-au cercetat fundațiile zidurilor ce închideau partea de sud-est a Curții, acoperite de moloz, cărbuni și fragmente de vase de la în-ceputul sec. al XVIII-lea. Focul a impus reparații importante și la camerele cu boltă de pe latura estică a palatului. În sala cu lunete s-a trecut la anularea unor ferestre vechi și la înlo-cuirea lor cu alte lăcașuri de uși și ferestre dotate cu ancadra-mente din piatră de Albești. Ele nu mai poartă nimic din me-ticulozitatea cu care meșterii pietrari ornașu asemenea ancadra-mente sau coloane în vremea lui Constantin Brâncoveanu și Ște-fan Cantacuzino. Sînt simple, cu marginile inegal tăiate. Con-secințele modestiei resurselor bănești încep să se resimtă chiar în sălile centrale ale palatului. Probabil că unele dintre clădiri, ca de exemplu palatul doamnei ridicat de Ștefan Cantacuzino, nu au fost prea avariate, întrucît cercetarea recentă a monumen-tului de pe str. Soarelui nu a surprins urme ale calamităților dela începutul sec. al XVIII-lea. Altele în schimb au dispărut pentru totdeauna, în această categorie intrînd grajdurile de pe latura sudică. Așa se explică de fapt cantitatea imensă de mo-loz, cărbuni și cenușă din zona ocupată mai tîrziu de construc-țiile ce vor fi înglobate în Hanul Manuc. Reparațiile s-au des-fășurat lent, domnia lui Ioan Mavrocordat fiind încercată în

¹ Radu Popescu, op. cit. p. 515.

² Idem. pp. 241—242.

Fig. 26. Portalul bisericii Buna Vestire pus de Ștefan Cantacuzino (1714–1715).

Fig. 27. Prinderea lui Nicolae Vodă Mavrocordat de către trupele habsburgice la Curtea Domnească în 1716.

Fig. 28. Casă construită la jumătate sec. al XVIII-lea și folosită drept Tribunal criminalicesc al Țării Românești.

Fig. 29. Coloane din piatră dela Palatul Domnesc refolosite in sec. al XIX-lea.

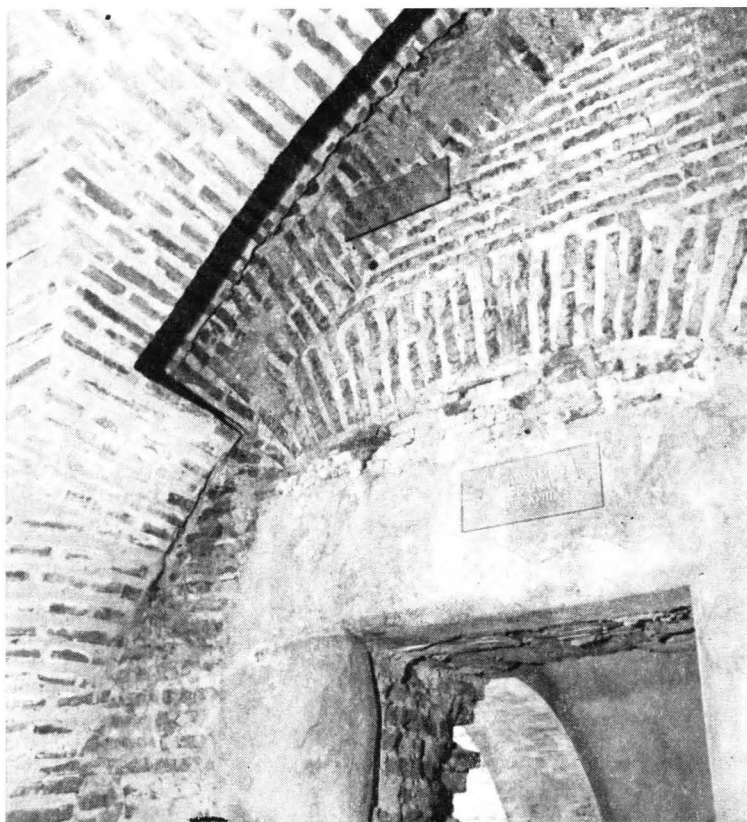

Fig. 30. Amprenta boltii originale pe peretele de est al sălii cu lunete.

Fig. 31. Ancadrament de ușa făcut din piatră în prima jumătate a sec. al XVIII-lea.

Fig. 32. Inaugurarea
Muzeului Curtea Veche
la 27 ianuarie 1972.

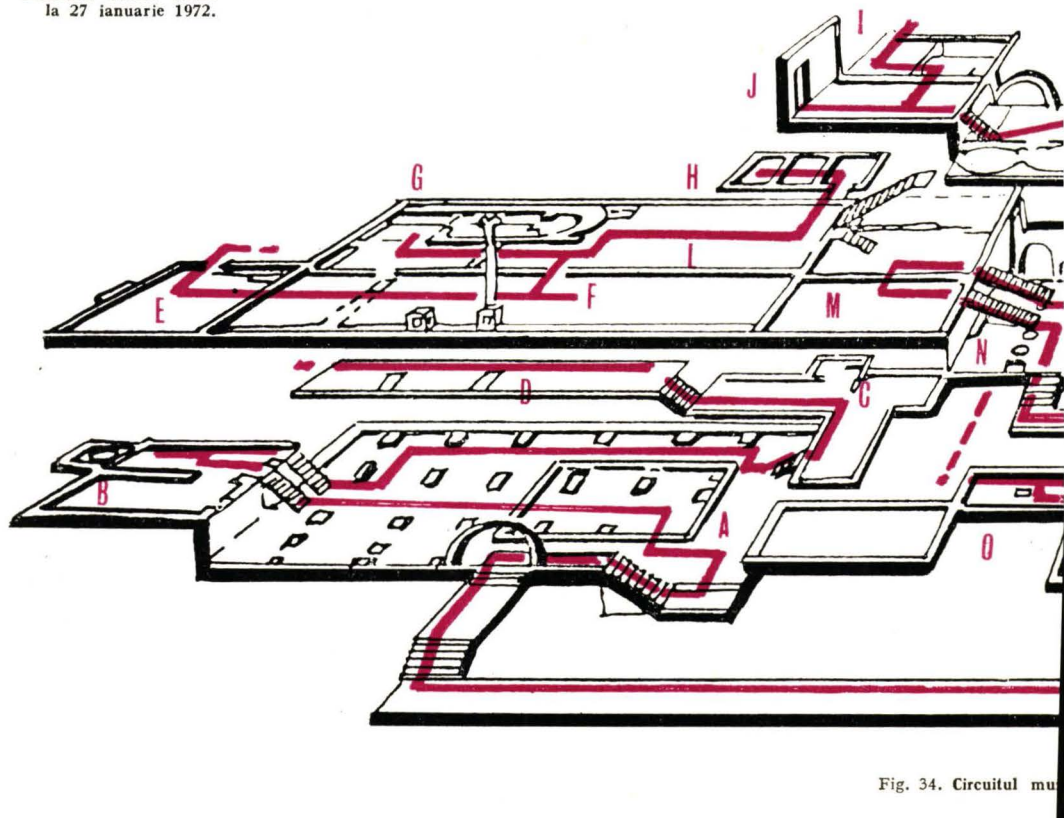
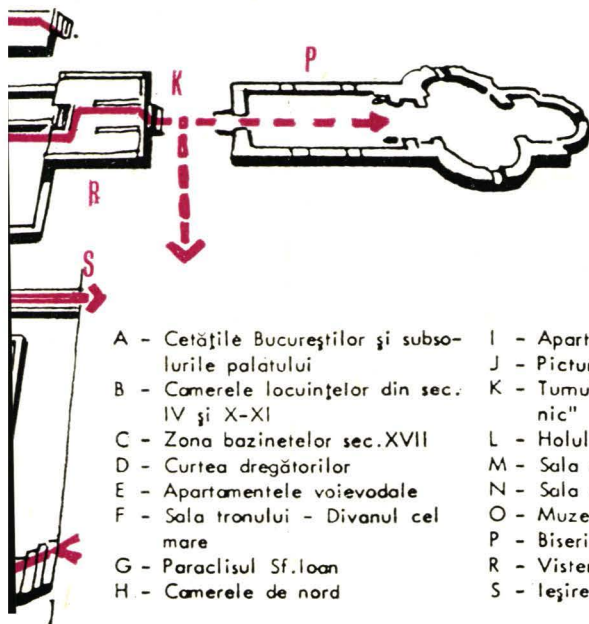

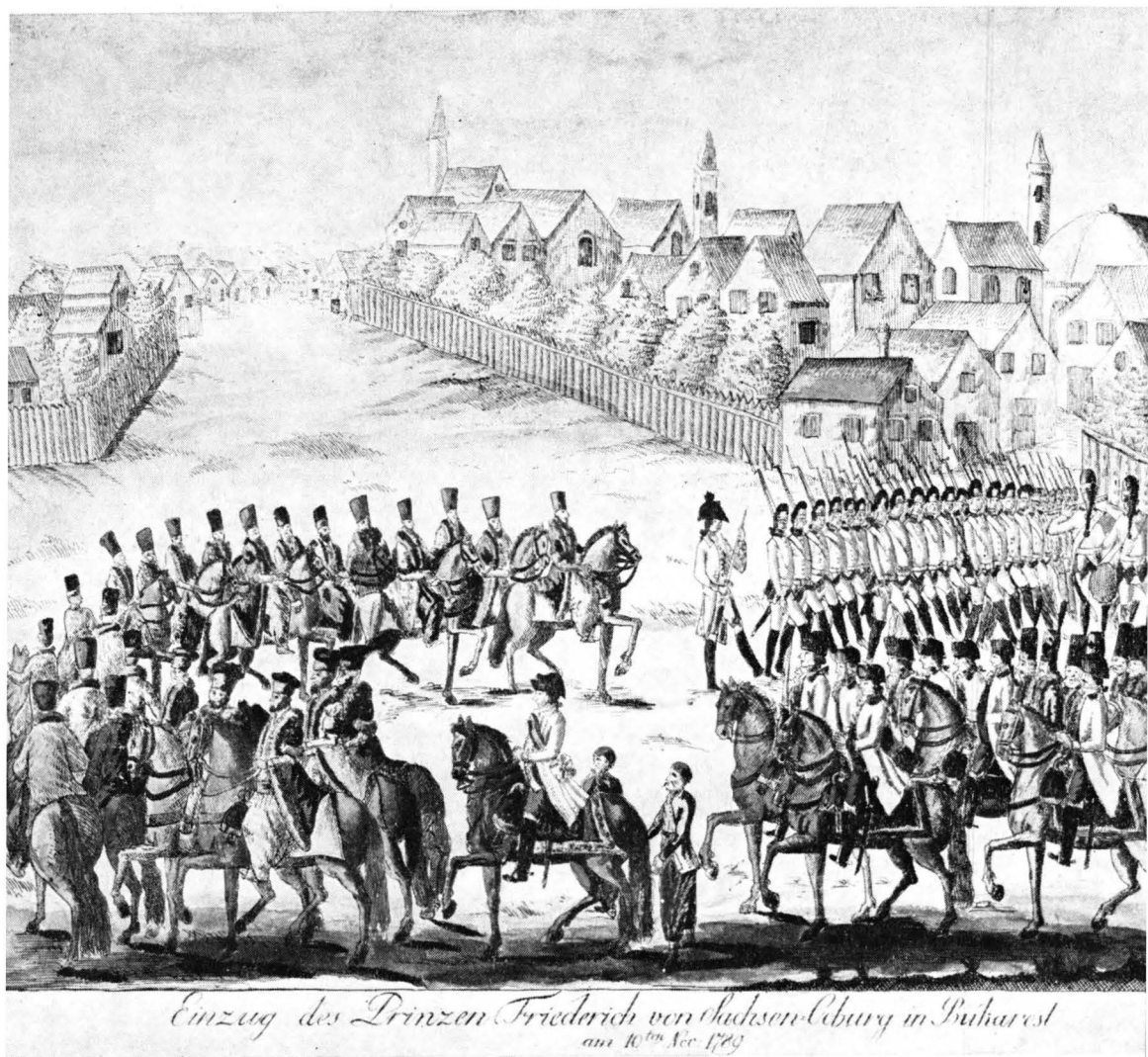
Fig. 34. Circuitul mu

Fig. 33. Coloana de la loggia Palatului Voievodal.

A - Cetățile Bucureștilor și subsolurile palatului	I - Apartamentele de la catul I
B - Camerele locuințelor din sec. IV și X-XI	J - Pictură murală (sec.XIX)
C - Zona bazinetelor sec.XVII	K - Tumul clopotniței cu "dinsnic"
D - Curtea dregătorilor	L - Holul sălii tronului
E - Apartamentele voievodale	M - Sala cu lunete
F - Sala tronului - Divanul cel mare	N - Sala coloanelor
G - Paraclisul Sf.Ioan	O - Muzeul "Curtea Veche"
H - Camerele de nord	P - Biserica Curtea Veche
	R - Visteria apelor
	S - leșire

*Einzug des Prinzen Friedrich von Sachsen-Coburg in Bukarest
am 10ten Nov. 1789*

Fig. 35. Intrarea trupelor prințului de Saxa
Coburg în București – Noiembrie 1789.

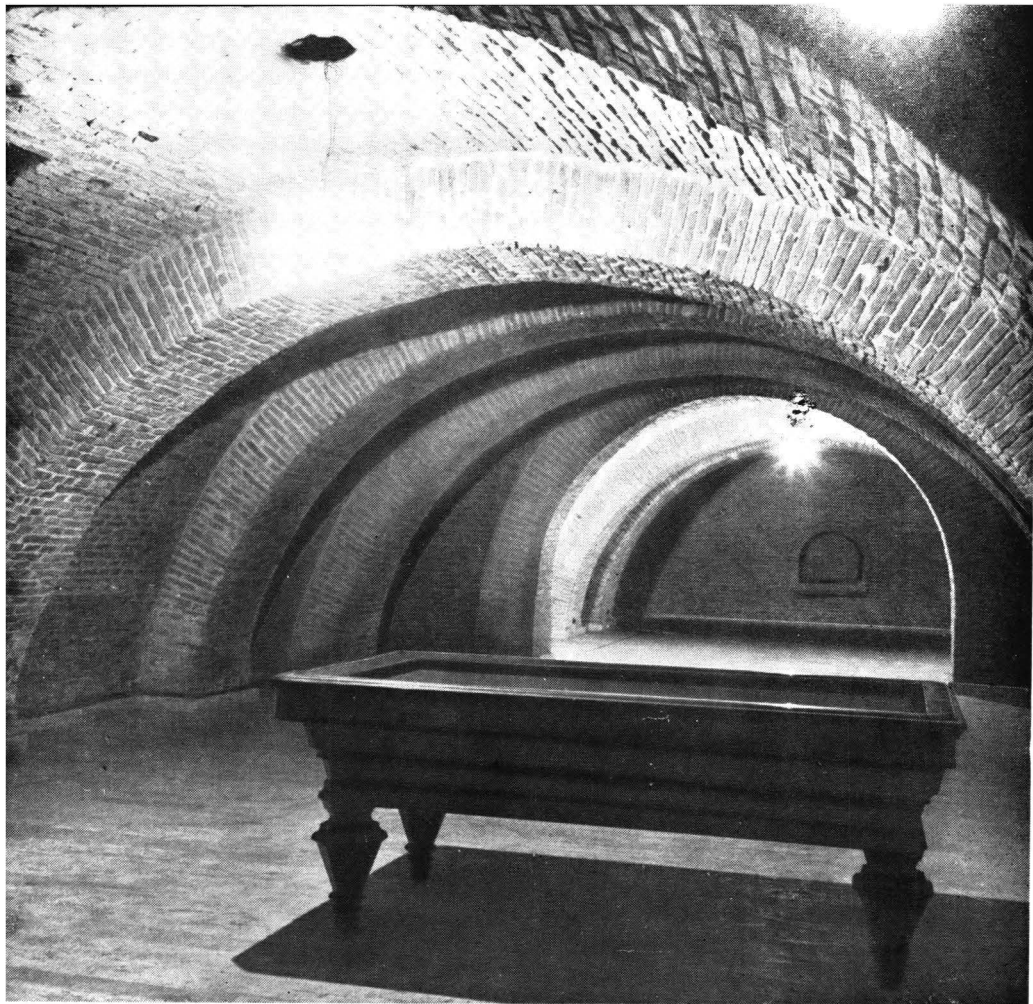

Fig. 36. Subsolul Cafenelei vechi din str.
Covaci 16 construit după vînderea Curții
Domnești

Fig. 37. Ansamblul arhitectonic dela Mihai
Vodă care cuprinde și construcții ale Curții Noi

**Fig. 38. Fundațiile bisericii Sf. Anton distrusă
în timpul marelui incendiu din 23 martie 1847**

afara marilor greutăți semnalate pînă aici, și de o epidemie de ciumă. El însuși a căzut, în 1719, victimă teribilei boli, corpul fiindu-i depus în biserica mănăstirii Sf. Gheorghe-Nou sub o placă de marmoră albă, ornată cu însemnele heraldice ale Țării Românești. Un an mai tîrziu același lăcaș a fost ales de îndurerata Doamnă Maria pentru a primi osemintele lui Constantin-vodă Brâncoveanu, aduse din insulele Princhipos cu mare osteneală.

Revenit în cea de a doua sa domnie în Țara Românească, Nicolae Mavrocordat și-a îndreptat atenția mai mult asupra ctitoriei de la Văcărești, pe care o termină în septembrie 1722 ; Curtea Domnească, de care se legau amintiri nu chiar plăcute, nu l-a preocupat prea mult. Atitudinea lui, de fapt, va fi urmată de cei mai mulți dintre domnii secolului al XVIII-lea. Astfel, pe de o parte calamitățile, pe de alta neputința sau lipsa de interes a celor puși în scaunul Țării Românești, s-au completat, provocînd continua decădere a Curții din București. Evenimentele s-au înlănțuit într-o succesiune impresionantă. Războiul ruso-austro-turc din 1736—1739 a repetat momentele din noiembrie 1716. În vara anului 1737 catanele imperiale au reușit să treacă munții și Constantin Vodă Mavrocordat, de teamă să nu pățească ceea ce se întîmplase tatălui său, fuge la Turtucaia. Orașul București este ocupat din nou, scurtă vreme, de către trupele habsburgice. Revenit cu ajutor turcesc și tătăresc, Constantin Mavrocordat a asistat neputincios la jefuirea reședinței sale de către trupele în fruntea cărora sosise. În 1738 un puternic cutremur a făcut „ca palatul prințului să crape în mai multe locuri“, unele din construcțiile anexă fiind chiar dărîmate. O încercare de redresare a Curții a fost frînată de marea foamete din 1739—1740. Un martor ocular, Mikes, scria la 13 martie 1740 că „aici este mare scumpete și lipsă. Pe uliță oamenii își smulg pîinea unii de la alții. Adesea aș fi stat la masă și nu aveam pîine. Nu e de mirare căci de nicăeri nu se poate aduce nimic ; iar aici e înghețat totul tun ; apa, moara, morarul“¹. Lucrurile par a fi ameliorate numai cîteva ani mai tîrziu. În 1746 Becich, episcop de Nicopole, scria că Bucureștii „e un oraș de seamă, care abundă în tot felul de provizii, are o populație numeroasă, fiind compus din 10 000 de case...“². Este o perioadă de liniște, în care încep să apară preocupări în domeniul construcțiilor. În vatra veche a orașului Constantin Mavrocordat ridicase, înainte de 1739, un bezesten pe care istoricii orașului l-au plasat la hanul Gabroveni. Fundațiile unei construcții dreptunghiulare, cu două subsoluri boltite, ce se opresc în str. Gabroveni, datînd din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, s-au descoperit de curînd în curtea și pe latura vestică a clădirii hanului Gabroveni, monument înălțat, în forma

¹ Paul I. Cernovodeanu, op. cit. m.s.

² Francisc Pall, Date noi despre istoria Bucureștilor la mijlocul sec. al XVIII-lea ; în Materiale de istorie și muzeografie, 1966, IV, p. 26.

actuală, în primii ani ai sec. al XIX-lea. Aceluiași Constantin Mavrocordat i se poate atribui și o altă construcție, de data aceasta din incinta Curții Domnești. Este casa ce ocupă colțul de nord-vest al Hanului Manuc, clădire cu parter și etaj, făcută din ziduri groase de cărămidă. Cu ocazia cercetărilor efectuate în 1967—1968 s-a precizat că partea superioară a casei era ocupată de o sală mare, cu ferestre largi, cu nișe pentru sfeșnice. Fațada se afla spre cursul Dîmboviței, către care se deschidea un pridvor spațios, străjuit de stâlpi de lemn sculptați cu motive de influență balcanică. Atît la exterior cît și pe pereții interiori se desfășura o frumoasă decorație florală executată din stuc. Resturi din zgrăful trasat pe tencuiala crudă de către meșterii stucatori se mai păstrează deasupra ocniței de pe latura de est a sălii mari. Totodată, îndepărtîndu-se vechiul acoperiș, s-au dezvelit cele patru colțuri rotunjite ale casei, flancată de doi pilaștri însoțiți de cîte două jumătăți de pilaștri canelați, cu capiteli florale și frunze. Totul degajă trăsăturile unui stil baroc de factură constantinopolitană. Clădirea a fost ridicată la mijlocul sec. al XVIII-lea, așa cum o dovedește și prezența unei monede rusești din 1743, găsită în nivelul corespunzător etapei de construcție.

Măsuri de restaurare sînt atestate și la biserica Buna Vestire. În jurul anului 1750 lăcașul domnesc a fost extins prin adăugarea a două paraclise pe laturile de nord și de sud. La rîndul ei absida răsăriteană a primit și ea două mici încăperi, biserica avînd astfel trei altare. Față de cerințele unui ansamblu arhitectonic imens cum era Curtea Domnească, aceste lucrări, căroro li se vor fi alăturat și altele de mai mică amploare, nu puteau împiedica o continuă degradare. Procesul s-a agravat după 1750 cînd la conducerea Țării Românești s-au înregistrat precipitate schimbări de domnie. Timpul de rămî-nere în fruntea țării devine tot mai scurt, excluzînd inițierea unor lucrări de mai mare amploare. Curtea Domnească devine în schimb locul unor puternice conflicte politice. În 1763 cîțiva mari boieri vinovați de lipsurile din vistieria lui Constantin Ma-

vrocordat, abia scos din domnie, se aflau „în temniță cu hoții și cu ucigașii, fără așternut“. Patru luni ei au rămas în fiare, timp în care creșteau nemulțumirile în țară față de abuzurile slujitorilor lui Constantin-vodă Racoviță. La 28 ianuarie 1764, nota genealogistul Mihai Cantacuzino, „s-a sculat tot norodul Bucureștilor asupra domnului“. ¹ Ulițele din jurul Curții Domnești au fost ocupate de răsculați. Garda ce păzea temnița Curții a fost alungată. Bolnav, Constantin Racoviță s-a sinucis în Palatul Domnesc bînd trei-patru ocale de rachiu. În martie 1764 era numit în scaunul Țării Românești Ștefan Racoviță, al cărui alai a ajuns la Văcărești abia către sfîrșitul lunii aprilie. Orașul era în fierbere, nemulțumirii populare adăugîndu-i-se pîrile grupărilor boierești. Pentru a intimida pe bucureșteni, Ștefan Racoviță a poruncit de „au spînzurat pe stolnicul Ștefanachi (Cremidi — n.n.) și au tăiat pe medelnicerul Iordache Băjescu la poarta domnească de jos a Curții“ ². O domnie începută sub asemenea auspicii nu putea să sfîrșească bine. Într-adevăr frămîntările au continuat mai întîi mocnit, apoi violent. În mai 1765 bucureștenii, și în special breslașii, s-au răzvrătit asupra lui Ștefan Racoviță. Domnul a trebuit să scoată garda Curții sale pentru a împrăștia „cu arme“ poporul adunat în dealul Mitropoliei. Trei dintre cei prinși în timpul acestei ciocniri și-au pierdut capul la poarta din dos a Curții Domnești. Curînd însă un dregător otoman aducea firmanul de mazălire a lui Ștefan Racoviță.

În asemenea condiții cu greu se mai putea iniția ceva pentru înfrumusețarea sau întreținerea Curții de pe Dîmbovița. Anii care au urmat n-au putut aduce nimic bun. În 1768 devenea tot mai iminent un nou război ruso-turc. La 6 octombrie războiul s-a și declarat, fără a se înregistra însă vreo bătălie mai importantă. Abia în anul următor ostilitățile au căpătat o mai mare amploare. Trupele ruse forțează frontul din țările române, tinzînd spre ocuparea Bucureștilor. În vara aceleiași an cete otomane comit un puternic jaf asupra Bucureștilor. Cîteva mahalale au fost devastate cu sălbăticie. Pentru a se curma această situație era așteptată cu nerăbdare sosirea trupelor rusești. La 5 noiembrie 1769 un detașament de voluntari condus de colonelul Karazin și-a făcut apariția în oraș, provocînd o puternică ridicare antiotomană din partea bucureștenilor. Banul Mihai Cantacuzino scria că „norodul Bucureștilor s-a ridicat cu mic cu mare, pînă și femei cu cărămizi, strigînd : muscalii, muscalii au venit ! S-au năpustit asupra turcilor care erau ca la 5000, dar risipiți pe la conace după obiceiul lor. Atît s-au speriat turcii încît care încotro au apucat au fugit care pe jos, care călare, fără șea și fără frîu,

¹ M. Cantacuzino, Genealogia Cantacuzinilor. ed. N. Iorga, București, 1902, p. 137.

² Hurmuzaki, Documente, XIV/2, p. 1169.

care îmbrăcat, care despuiat, atîta doară vreo 300 ce erau lîngă a lor căpătenie s-au împotrivit cu arme dinaintea porții domnești¹. Această scurtă ciocnire din apropierea Curții nu l-a putut salva nici pe domnul țării, Grigore Ghica. El a fost făcut captiv și după o rămînire de cîteva zile la Hanul Șerban Vodă, a pornit spre Iași și de acolo la Petersburg. După această victorie detașamentele rusești, sprijinite de voluntari români, au pornit spre Giurgiu, dar la un atac mai viguros al trupelor otomane ele au fost nevoite să se închidă în mănăstirea Comana. Orașul București era din nou amenințat de ocupația turcilor ajunși deja la Văcărești. Au fost însă respinși și obligați să se retragă la Dunăre. Războiul s-a încheiat în 1774 și tratativele au început la București, pacea urmînd să se semneze la Cuciuc-Cainargi. Discuțiile dintre cele două părți trebuie să se fi purtat la Curtea Domnească, într-una din clădirile mai puțin încercate de ultimele evenimente.

Cert este faptul că după acest război Palatul Voievodal prezenta grave avarii. Noul domn Alexandru Ipsilanti nici nu a mai putut locui aici, ci s-au stabilit la casele Brâncovenilor. Fire întreprinzătoare, el a încercat să repare vechiul edificiu dar suma cerută pentru o asemenea lucrare se ridica la 300 de pungi. Starea de ruină era destul de avansată, fapt remarcat și de Frantz Joseph Sulzer, care consemna că vechea curte „nu mai putea fi locuită, parte din pricina vechimii, parte din pricina stricăciunilor suferite în războiul precedent ruso-turc”². Alexandru Ipsilanti a preferat să înceapă, în 1775, case noi pe dealul Spirii, folosind, mai întîi, meșteri transilvăneni, apoi pe cei localnici. De acum înainte Curtea Domnească de pe Dîmbovița se va numi Curtea Veche, pentru a se distinge de cea nouă ce străjuia mănăstirea lui Mihai Viteazul. Un document emis la 1 august 1780 de către Alexandru Ipsilanti amintește despre un loc „la poarta din sus a Curții Domnești cei vechi”.

Totuși abandonarea nu a fost completă. În luna mai 1783 Nicolae-vodă Caragea ținea divan la Curtea Veche în trei din zilele săptămîinii, adică luna, miercurea și vinerea. Nu este

¹ M. Cantacuzino, op. cit., p. 12

² Frantz J. Sulzer, *Geschichte des transalpinischen Daciens*. Wien, 1781, I, p. 291.

exclus ca ședințele să se fi ținut în edificiul ridicat de Constantin Mavrocordat.

Ultima încercare de a mai salva întinsul palat s-a făcut în timpul domniei lui Nicolae Mavrogheni (1786—1791). Încă din primele zile ale sosirii sale la București, domnul a pus „sateră“ de bani pe mitropolit, episcopi, mari boieri și negustori invocând necesitatea reparării Curții Vechi „că este rușine politiei a fi casele domnești în mijlocul orașului surpate de nu are Maria Sa unde să șază“. Trebuie să se fi strâns bani buni avînd în vedere că această contribuție pornea dela 5 pungi de aur și urca pînă la 60 de pungi. Dar Nicolae Mavrogheni și-a desfășurat domnia pe fundalul unui păgubitor război ruso-austro-turc. Oștean plin de veleități militare, el a subordonat totul scopurilor războiului. Mănăstirile și multe din bisericile Bucureștilor au fost fortificate. La hanul Zlătari a înființat chiar un atelier de repararea tunurilor. S-a înfiripat, cu elemente venite de pretutindeni, o oaste cu care Vodă spera să îngenunche armatele imperiale. Într-o atare situație soarta Curții Vechi părea definitiv pecetluită. Tot ceea ce s-a putut face a fost rodul primilor doi ani de domnie ai lui Nicolae Mavrogheni. Se pot atribui acestei etape, modeste consolidări în subsolurile vechiului palat, prin ridicarea unor ziduri ce închid arcele despărțitoare ale navei de nord. Dar cea mai importantă lucrare este corpul de clădire atribuit zapciilor ce păzeau temnița domnească. Și această casă a fost înglobată, după 1803, în careul ce formează Hanul Manuc, ocupînd latura de nord. Era un edificiu dreptunghiular, cu subsolul format din două travee boltite pe toată lungimea, lucrute din cărămidă îngustă. Meșterii care au realizat aceste bolți semicilindrice par a nu fi fost prea buni, opera lor prezentînd destule deficiențe. La parter se afla o sală mare acoperită cu un plafon de lemn. Și aici, ca și la casa făcută de Constantin Mavrocordat, se deschidea, la nivelul parterului mult înalt, un pridvor străjuit de stîlpi din lemn. Această casă reprezintă ultima construcție ridicată la Curtea Veche.

Pentru stabilirea principalelor obiective aflate în perimetrul domnesc la acel sfîrșit de veac XVIII, este necesară studierea planurilor întocmite în anii 1790—1791 de doi ofițeri topografi din armata imperială. Izvoarele cartografice realizate de Fr. Purcel și Ferd. Ernst sînt de fapt aproape identice. Ele înscriu perimetrul Curții Domnești, marcat pe laturile dinspre Șelari și Gabroveni de ziduri continui. La intersecția străzilor Șelari și 30 Decembrie de astăzi se afla poarta de sus, străjuită de o clădire în care se adăposteau ostașii din corpul de gardă. O altă construcție, tot patrulateră, ocupa colțul de nord-vest. Latura răsăriteană nu mai păstra zidul înconjurător și o bună distanță era ocupată de construcția de mari dimensiuni a tem-

niței domnești. În capătul de sud, la o mică distanță, se înalță o casă modestă și mai la sud-est de aceasta biserica Sf. Anton, cea ridicată de Petre fiul lui Enciu, în 1735, și cunoscută și sub denumirea de biserica pușcării domnești.

Dincolo de ulița Curții sînt indicate contururile a două case corespunzătoare edificiilor datorate lui Constantin Mavrocordat și respectiv Nicolae Mavrogheni. În porțiunea centrală a Curții Domnești domină palatul cu foisoarele sale îndreptate spre Dîmbovița și cu o succesiune de retrageri care sugerează etapele lui de zidire. Ușor detașat de palat, spre str. Covaci de astăzi, este indicat un alt edificiu în forma literei T. În fine, alături de peretele răsăritean al palatului, apare situată biserica Buna Vestire. Unele clădiri erau deja năruite, așa cum lasă să se înțeleagă semnele marcate în colțul de sud-vest, pe malul Dîmboviței. Numai traseul „Uliței mari“ care merge aproape paralel cu albia râului, este indicat ca fără a fi podit cu bîrne de lemn, celelalte alei, care permiteau legătura între diferitele corpuri, fiind neluate în seamă.

Mazilirea lui Nicolae Mavrogheni, moment ce coincide și cu decapitarea sa, este contemporană cu situațiile grele prin care trec, de această dată, ambele curți domnești din București. În primul rînd Curtea Veche devine, scurtă vreme, sălaș al „crailor de Curte Veche“, oameni sărmani, veniți din colțurile țării, lipsiți de adăpost, gata oricînd să-și însușească și ce nu le aparținea. În al doilea rînd Curtea Nouă, ocupată de ostașii prințului de Saxa Coburg, a fost atinsă, încă din decembrie 1789, de un puternic incendiu și avariată. În această situație, domnii fanarioți sosiți la București în ultimul deceniu al sec. al XVIII-lea, s-au văzut nevoiți să locuiască fie la mănăstirea Sf. Sava fie la Mihai Vodă.

Chiar și în asemenea situații unele modeste preocupări mai sînt consacrate și ansamblului arhitectonic din centrul orașului. La 17 decembrie 1793 Alexandru-vodă Moruzi poruncește lui Manole, ispravnicul Curții Domnești să meargă „la casele din Curtea Domnească veche, unde afară de departamentul jude-

cărilor de cremenalion, și de odaia de jos, ce este închisoarea zapciilor domniei mele, pe toți alți, adică cai, amăuți, sau orice, să-i ridici calabalicurile ce au acolo, să-i scoți din case și din curtea caselor“¹. Mărturiile prezenței acestor modești slujbași au fost surprinse chiar și în încăperile palatului, acolo unde lăcașele unor uși sau ocnite erau astupate cu zidărie executată din cărămidă și lut galben.

Cel de numele căruia se leagă ultimele zile ale existenței Curții Vechi a fost Constantin-vodă Hangherli. Primise însemnele domniei la 18 februarie 1798 și primele gânduri pe care le nutrea, sosit la București, priveau repararea Curții Noi. Dar și acolo în Dealul Spirii ruina își pusese puternice amprente. Era necesară o mare cantitate de cărămidă, care se lucra la Pantelimon, varul fiind procurat din județele Dîmbovița, Prahova și Săcuieni. Veniturile domniei erau însă extrem de modeste față de amploarea reparațiilor. De aceea Constantin-vodă Hangherli hotărăște, la 25 aprilie 1798, vinderea la licitație a unei părți din Curtea Veche. La 15 iunie acel an stăroștele Panait Tzigara informa pe domn că potrivit poruncii sale „s-a strigat la mezat acel loc al Curții Domnești cei Vechi fieștecare pe cîți stînji ni au vrut“. S-au încasat în această primă tranșă, 11.404 taleri și 90 de bani, sumă folosită complet „la facerea Curții Domnești, cei arse de lîngă Mihai Vodă“. Vinderea a continuat și în noiembrie 1798, afectînd întreaga suprafață. Singurele excepții le-au constituit terenurile din jurul bisericii Buna Vestire și pușcăria domnească. În rest totul s-a parcelat, indiferent dacă era teren liber sau adăpostea construcții. Unii dintre noii proprietari au păstrat porțiuni întregi din vechile edificii, cum a fost cazul clădirilor cumpărate, mai tîrziu, de Manuc bei, sau Palatul Doamnei, alții au ras totul pînă spre fundațiile zidurilor. Metamorfoza aceasta radicală nu s-a produs însă imediat după scoaterea la mezat, ci pe parcursul cîtorva decenii. Mai întîi, pe teritoriul domnesc s-au înfiripat cîteva binale, care au dat chiar numele Uliței Binalei, azi str. Soarelui, sau zalhanale de carne. În 1801, în interesul igienei publice, Alexandru Constantin Moruzi primea anafora cîtorva veliți boieri în care se vorbea despre „binalele din Curtea Veche“, despre zalhanaua fraților Nicolae Saegiul și Costea din grajdurile aceleiași Curți care a făcut „un murdalic atît de mare și o putoare atît de nesuferită, încît nu este cu putință a nu se pricinui molipsirea aerului și feluri de boale în sănătatea oamenilor“². Anafora indică îndepărtarea acestui abator stabilit în inima orașului. Cu ocazia cercetărilor din curtea Hanului Manuc s-au găsit cîteva gropi mari umplute cu oase de vite sacrificate aici la începutul sec. al XIX-lea.

¹ V.A. Urechia, *Istoria Românilor*, V, pp. 405—406

² V.A. Urechia, *op. cit.* VIII, pp. 119—122.

După o repetată succesiune de proprietate, întregul teren din colțul de sud-est al Curții Vechi a fost cumpărat de Manuc bei pentru a clădi hanul ce-i poartă numele. Binalele de pe partea de nord-vest nu au avut nici ele o existență prea lungă. Incendiul izbucnit în duminica de 28 august 1804, care a șubrezit puternicele ziduri ale hanurilor Șerban Vodă, Sf. Gheorghe Nou și Tîrgul Cucului, a distrus „toate binalele Curții Vechi pînă la casele lui Castrîș“. Urișele cantități de moloz scoase în 1968—1969 din fostele subsoluri domnești, provin de la această nimicitoare calamitate. Etapa de ample construcții a început după 1816, așa cum indică mai multe monede austriace, emise în acel an, și găsite la fundația cîtorva case de pe străzile Soarelui și 30 Decembrie. S-au construit clădiri modeste din cărămidă, cu subsol, parter și etaj. Au rămas, pînă către 1825, pereții paraclisului Sf. Ioan Botezătorul, pe care Ion Brezoianu mai descifra chipuri de coconi și domnișc. Apoi, s-au prăbușit și acestea. Două edificii au rezistat unul lîngă altul, pînă la marele incendiu din 23 martie 1847; temnița și biserica Buna Vestire. Temnița domnească, ale cărei fundații se află între trotuarul estic al str. Șepcari și mijlocul parcajului amenajat în locul Pieții de Flori, este descrisă, în 1829, de Constantin Moroiu, ca avînd trei despărțituri cu ziduri vechi ruinate. Cei închiși obișnuiau să-și cerșească hrana dela ferestrele ce dădeau spre îngusta uliță asaltată de zarzavagii, copăieri, donițari. În timpul marelui incendiu din martie 1847 se aflau arestați aici peste 150 de oameni. Focul a năruit, pentru totdeauna, atît temnița cît și biserica temniței, Sf. Anton, aflată în apropiere. Timp de mai bine de un veac singura clădire din întregul ansamblu domnesc Curtea Veche, cunoscută ca atare, a fost biserica Buna Vestire, restaurată și ea mai întii în jurul anilor 1850 și apoi în perioada 1928—1935. Cîteva fragmente de coloane, capitele și pietre funerare alcătuiau moștenirea modestă a gloriei de altă dată a Curții Domnești din București.

Ultimul secol a provocat transformări radicale. Mai întâi, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, terenul domnesc, a fost brăzdat de străzi drepte, populate cu prăvălii, restaurante, cafenele. Dar în perioada interbelică zona veche își pierde în mod lent dar constant prioritatea economică, în locul magazinelor începînd să apară depozite de mărfuri. În 1967 pe străzile deschise în fostul perimetru al Curții Vechi se aflau peste 80 de depozite de papetărie, încălțăminte, îmbrăcăminte, mobilă etc. Un vechi vad comercial părea stins pentru totdeauna.

Inițiativa Consiliului Popular al municipiului București din 1967, urmată de hotărîrea Consiliului de Miniștri, a produs și aici ample modificări, unul din roadele acestei acțiuni fiind constituirea Muzeului Curtea Veche.

Capitolul VII.

Călăuza vizitatorului

Muzeul organizat într-un monument arheologic își are particularitățile lui, date de distribuția vestigiilor, de cantitatea de informații aflate la îndemîna organizatorilor. Muzeul Curtea Veche se desfășoară într-un adevărat labirint de trasee, însumînd o suprafață de cca. 5000 mp., diferența de înălțime fiind de peste 15 m. Prezentarea vestigiilor într-o succesiune cronologică, sugerarea funcționalității încăperilor și reliefaarea unor momente fundamentale în evoluția ansamblului arhitectonic au fost cîteva din coordonatele majore înscrise în tematica muzeală.

Cadrul general este dat de aspectul de edificiu în ruină, care sparge frontul stradal, creînd o ambianță particulară. Zidurile istorice, rămase la nuanța roșie a cărămizii, se disting de cele înălțate în sec. al XIX-lea, acoperite cu un strat de tencuială albă. Fișii de marmoră delimitează vestigiul de adausurile reclamate de recenta conservare și restaurare. O copertină din beton broșează zidurile etajului protejînd o bună parte din vechiul palat. Dispuse în succesiune, cîteva terase concură atît la obținerea unui circuit muzeal cît și la acoperirea încăperilor voievodale. Avînd toate laturile deschise, monumentul participă direct la aspectul unei mari zone, reprezentînd mesajul istoric al acestei vaste construcții medievale.

Accesul în muzeu este pe str. 30 Decembrie, în imediata vecinătate a bisericii Buna Vestire și a Hanului Manuc. Aleea pavată cu plăci de piatră provenite din cariera de la Albești, corespunde traseului Uliței Curții Domnești. Cota la care se găsește în prezent reprezintă nivelul acestei importante străzi medievale la sfîrșitul sec. al XVII-lea și la începutul celui de-al XVIII-lea. Secțiunile arheologice deschise în acest sector au dovedit că vechea uliță era acoperită cu un pat de cărămidă și mortar, peste care fuseseră așternute dale de piatră. Amprențele unor dale s-au găsit în imediata apropiere a scărilor de intrare în incinta muzeului și au impus pavarea întregului tra-

seu cu piatră de Albești, carieră solicitată intens de Curtea Domnească din București în sec. XVII—XVIII.

Două ziduri paralele, lungi, făcute din cărămidă, indică terasele grădinii din fața palatului. Este zona care a beneficiat permanent de grija stăpînitorilor Curții. În timpul domniei lui Constantin Vodă Brâncoveanu această grădină, ca și celelalte de pe latura de nord, se aflau în grija unui corp de grădinari cunoscutori ai stilului horticol italian. Din covorul de iarbă verde se ridică fundațiile din cărămidă ale unor case zidite la începutul sec. al XIX-lea peste ruinele domnești. Numai spre colțul de sud-vest se conturează planul foișorului mare, făcut în sec. al XVII-lea, ocupînd o suprafață de 72 mp. Unele date indică faptul că pe lîngă acest foișor se ridica scara de marmură a palatului. Cel de al doilea foișor, de mai mici dimensiuni, se afla sub actuala sală cu coloane, zidurile lui de fundație fiind păstrate în această încăpere. În a doua jumătate a sec. al XVII-lea cele două foișoare au fost legate cu o loggia, străjuită de coloane din piatră, dăltuite cu motive florale. Capitulele și socluri tipice stilului brîncovenesc sugerează atît înălțimea acestui pridvor cît și eleganța lui deosebită. Din decorația litică au fost recuperate coloana ce străjuiește intrarea în muzeu și postamentul unei alte coloane.

Primul sector al muzeului este acela al cetățîilor din sec. XIV—XV și al subsolului palatului. Accesul se face pe sub un culoar boltit, amenajat în 1972, peste fundațiile descoperite în timpul cercetărilor.

Ridicarea acestei construcții a fost impusă pentru a proteja vechea intrare, păstrată ca exponent muzeal, și scara nouă ce asigură pătrunderea în încăperile monumentului. În stînga, închisă cu un parapet de cărămidă, se vede intrarea inițială, amenajată în sec. al XVI-lea din bolovani de rîu și cărămidă și refăcută în a doua jumătate a sec. al XVII-lea numai din cărămidă. Stratigrafia secțiunii arheologice deschisă, în această porțiune, indică panta de coborîre a vechiului gîrlici. Odată cu amenajarea loggiei s-a transformat și intrarea în subsoluri, făcîndu-se o scară circulară, cu legătură directă la parterul palatului.

În partea dreaptă, lîpite de peretele făcut din bolovani de rîu, se află treptele de piatră care conduc spre două uși de fier, ambele aparținînd unor clădiri din sec. al XIX-lea aflate în această zonă. Coborîndu-se 2,20 m. se ajunge în subsolurile Palatului Voievodal. Este de fapt unul din sectoarele cele mai impresionante ale întregului vestigiu. Patru nave cu plafonul boltit, despărțite prin arce largi, cu fascicole de lumină îndreptate spre zonele cele mai interesante, se impun atît prin vastitatea încăperilor cît și prin înălțimea de peste 5 m. a între-

gului subsol. Utilitatea acestor încăperi a fost variată. Mai întâi ele au slujit ca loc de păstrare a alimentelor necesare Curții Domnești. În sec. al XVII-lea erau folosite și pentru întemnițarea unora din boierii cei mai vinovați pentru fapte politice. Cronicarul oficial al lui Constantin Vodă Brâncoveanu menționează că fiind adus dela Constantinopol legat, pentru pîrile ce le făcea împotriva domnului, Staicu Merișanu a fost închis și judecat în beciurile de jos ale palatului. Tot aici au fost reținuți, în vara anului 1765, în timpul răscoalei bucureștenilor, și boierii închiși în pușcăria domnească. În sec. al XVIII-lea subsolurile adăposteau tezaurul Țării Românești. Lăzi ferecate, pline cu monezi de aur, erau scoase în fiecare an de aici pentru a fi trimise drept tribut Porții Otomane.

Dar importanța acestui sector este dată îndeosebi de valoarea vestigiilor pe care le adăpostește. Încă dela intrare, un mare parapet de cristal protejează zidul din cărămidă în care se vede amprenta bolții originale. Apoi, pentru a preciza gravele momente prin care a trecut monumentul la începutul sec. al XIX-lea, beneficiindu-se de peretele stîng, complet refăcut, se expun obiecte care au aparținut celor care au mutilat edificiul. În primele vitrine și-au găsit locul unelte din fier, vase, pahare, pipe dela începutul sec. al XIX-lea găsite în această porțiune. O notă aparte fac cele două fragmente de vase din faianță englezească pe care s-au imprimat chipuri de târgoveți bucureșteni din prima jumătate a sec. al XIX-lea precum și siluetele bisericilor Sf. Dumitru-Postă și Stavropoleos, monumentele aflate în vecinătatea Curții Vechi. Un panou de cristal prezintă planurile Curții Domnești așa cum se degajă ele din planul rusesc ridicat în 1770 și din cel austriac întocmit în 1791. Culoarul larg, făcut din dale de piatră de Albești pentru a indica circuitul muzeal, conduce spre vechea intrare. Fiind cuprinsă sub fostul caldarîm al străzii Soarelui ea este mai bine conservată. Intrarea este flancată de ziduri executate din cărămidă și bolovani de rîu, avînd pe partea de vest o firidă boltită, tăiată în două de fundația unui zid făcută după vinderea

Curții, în 1798. Se pare că în apropiere a funcționat o farmacie deoarece în această zonă s-au găsit numeroase recipiente farmaceutice expuse și ele într-o vitrină. Extrema de vest a navei păstrează o suprafață din pavimentul de cărămidă existent în sec. al XVII-lea.

Din acest loc se pășește în nava următoare și pe o scară de lemn se urcă în camerele locuințelor prefeudale și feudale timpurii. Sînt două încăperi adăugate palatului către jumătatea sec. al XVII-lea. Pavimentul primei camere a suprapus o locuință din sec. al IV-lea iar cel al camerei din stînga o casă din sec. X—XI, vestigii care aparțin unor întinse așezări omenești. Conturul patruleter al locuinței feudale timpurii se află marcat la nivelul la care a fost surprins. În colțul de sud-est se afla vatra puternic arsă. Pentru a permite înțelegerea marilor etape de locuire, anterioare ridicării cetății medievale, a fost alcătuită, pe un panou de cristal, o schiță a descoperirilor din sec. IV, VI—VII și X—XI, din zona Curtea Veche. În două vitrine sînt expuse vase din lut, greutăți dela războiul de țesut, păpuși din pămînt ars, lupe de fier, toate descoperite în timpul cercetărilor. În prima din aceste vitrine se află fibula de bronz găsită pe str. Soarelui nr. 6, într-o locuință din sec. VI—VII.

Un exponat păstrat in-situ este cada de lemn lucrată în primii ani ai sec. al XIX-lea.

Ieșind din această încăpere, pe cea de a doua scară, se observă, în stînga, secțiunea practică în zidurile palatului și ale cetății în sec. al XIX-lea. La început peretele cetății a fost făcut din bolovani de rîu, grosimea lui fiind, în acest loc, de 0,70 m. După refacerea impusă de asedierea din noiembrie 1476, zidul a fost întărit prin adăugarea unui al doilea perete făcut din bolovani de rîu și cărămidă. Astfel la începutul sec. al XVI-lea latura de nord a cetății avea cca. 1 m. grosime.

Traveea care se deschide are în față peretele răsăritean al cetății, făcut din piatră, fiind străpuns de o ușă de mici proporții. Partea stîngă a încăperii este alcătuită din vestigii originale, cea din dreapta fiind în bună măsură restaurată. În vitrine au fost expuse obiecte legate de tehnica de construcții în epoca medievală. Se întîlnesc aici cărămizi de paviment pătrate, acoperite cu smalț verde închis, cărămizi cu unul din capete rotunjite, provenite dela brîul ce orna fațada edificiului, olane și fragmente de conducte de apă ș.a.

Partea cea mai interesantă a acestei nave este extrema estică, unde a fost precizată, pentru prima oară, suprapunerea celor două cetăți feudale. Aici, la 5,5 m. sub nivelul actual al bolților s-au descoperit, în 1969, fundațiile laturii de răsărit a primei cetăți, ridicată în sec. al XIV-lea din cărămidă și mortar.

Zidul are grosimea de 0,75 m. fiind protejat spre exterior cu un șanț de apărare, lat de peste 2,5 m. El este suprapus de fundația din bolovani de rîu a cetății înălțată de Vlad Țepeș, în 1458—1459. Pe panoul de cristal, prins în peretele învecinat, este trasat cu roșu conturul primei fortărețe bucureștene și raportul acesteia cu cetatea în care a fost emis hrisovul din 20 septembrie 1459, care cuprinde cea mai veche atestare scrisă a numelui București. În vitrina alăturată sînt prezentate fragmente de vase găsite în șanțul de apărare și bucăți din olanele care acopereau mica fortăreață. Cea de a doua vitrină cuprinde cîteva din numeroasele vase din lut descoperite în două gropi, aflate pe latura de est a cetății lui Vlad Țepeș. Întregul material aparține celei de a doua jumătăți a sec. al XV-lea. Dar ca și întregul monument, și această travee a înregistrat unele modificări. Chiar pe peretele de răsărit s-a mai păstrat o bună parte dintr-un zid adăugat la jumătatea sec. al XVII-lea care a dublat peretele din bolovani de rîu al cetății. Arcul din dreapta a fost micșorat în vremea lui Constantin Vodă Brâncoveanu iar cel din stînga a fost închis complet către sfîrșitul sec. al XVIII-lea. De fapt cele mai multe din pilele cruciforme, construite de Mircea Ciobanul (1545—1554 ; 1558—1559), au fost completate, în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, cu stîlpi executați din cărămidă îngustă și bine arsă.

Pătrunzînd în traveea următoare se ajunge în zona de unde au început cercetările Palatului Voievodal. În 1953 și apoi în august 1967, în această încăpere s-au trasat primele secțiuni. Straturi groase de moloz umpleau, pînă aproape de arcele laterale, aceste singure vestigii ale palatului cunoscute la acea dată. Acum încăperea se impune prin cantitatea remarcabilă a părților originale. Toată jumătatea de vest, începînd cu pereții din bolovani de rîu și cărămidă, cu arcele dublouri, bolțile, datează dela jumătatea sec. al XVI-lea. În față atrage atenția peretele din piatră al cetății lui Vlad Țepeș. Alea de vizitare se așterne peste zidul de apus al cetății inițiale, dublat de un perete făcut din bolovani de rîu. Într-o vitrină și-au găsit

locul cîteva sfeşnice din lut medievale, unul din ele avînd incizat numele meşterului olar, „Mihai“. O altă vitrină conţine bombarde din piatră, găsite în apropiere, laolaltă cu fragmentele de vase dela sfîrşitul sec. al XVI-lea. Ultima vitrină poartă craniile a doi bărbaţi, în vîrstă de 35—40 de ani, decapitaţi în sec. XVII—XVIII. Ele au fost găsite chiar în locul unde se află expuse. Se cunoaşte faptul că în imediata vecinătate a Curţii se afla butucul de execuţie. Capetele unor mari boieri, executaţi acolo, erau expuse pe zidurile Curţii, sau pe poarta acesteia, pentru a fi văzute de către orăşeni. Multe din aceste craniile erau apoi aruncate, aşa cum s-a întîmplat şi cu cele de faţă.

Ultima travee, cea de nord, se prezintă ca o veritabilă expoziţie privind evoluţia tehnicii de construcţie la Bucureşti în sec. XIV—XIX. În dreapta se conturează, sub nivelul culoarului de vizitare, fundaţia laturii de nord a primei cetăţii executată din cărămidă. În stînga, peretele vestic al cetăţii, înălţat din bolovani de rîu, iar în faţă una dintre cele mai frumoase mărturii ale tehnicii de construcţie dela jumătatea sec. al XVI-lea : rînduri de cărămizi separă şi încasetează bolovani sau dale de piatră după vechea metodă romano-bizantină. Lîngă arcul dublou, construit în aceeaşi tehnică, meşterii lui Grigore Ghica au adăugat un alt arc, făcut însă numai din cărămidă. La rîndul său, proprietarul acestui teren, cumpărat la mezzatul din 1798, făcîndu-şi casă cu parter şi etaj, a consolidat şi el bolta cu un nou arc dublou. Nivelul lui de pornire este însă mult mai sus, lăsînd să se înţeleagă faptul că la acea dată pivniţa începuse să se umple cu moloz. Este un dublou făcut din cărămidă de slabă factură, cu rostul finisat neglijent. Avansînd în acest culoar luminat de razele soarelui ce pătrund prin ferestrele înalte, boltite, se ajunge în jumătatea răsăriteană a hrubelor domneşti. Zidul de bolovani încasetaţi a dispărut. În locul lui se menţine peretele cetăţii făcut din bolovani de rîu şi cărămidă. Cele două mari faze de construcţie ale cetăţii, datorate anilor 1458—1459 şi 1476—1480, sînt evident conturate. Partea inferioară a peretelui prezintă un aspect diferit, faţă de jumătatea lui de sus, acolo unde cărămida începe să fie dispusă în şiruri orizontale. Pe un panou de cristal este transcris citatul din Cronica slavă a Moldovei, în care se vorbeşte despre ocuparea Cetăţii Bucureştilor de către Ştefan cel Mare, domnul Moldovei, în noiembrie 1473, despre faptul că aici se afla familia domnului Ţării Româneşti, Radu cel Frumos, averile şi steagurile acestuia. Valorificîndu-se spărtura făcută de o gheţarie modernă s-a amenajat ieşirea din acest subsol, printr-o uşă asemănătoare cu aceea păstrată în peretele estic al cetăţii, în traveea alăturată. De pe scara de lemn, ce conduce spre

parterul palatului, o ultimă privire surprinde în tăcerea lui seculară acest veritabil sanctuar voievodal din București.

Din acest loc circuitul cuprinde două variante. La stînga, pe un culoar amenajat pentru a permite studierea fațadei exterioare a cetății, se merge spre sectorul bazinetelor. Aleea trece chiar peste un astfel de bazin făcut din cărămidă, cu adîncimea de 3 m. A fost găsit umplut cu moloz, cahle de sobă, vase din lut și numeroase farfurii orientale, întregul material datînd din prima jumătate a sec. al XVII-lea. Traseul conduce prin subsolurile unei case făcută în jurul anului 1800 unde vestigiile Palatului Voievodal au fost înglobate sau au primit un acoperămint din beton. Cercetările au permis descoperirea celei mai vechi conducte de apă care alimenta cetatea în sec. al XV-lea. Înscrise într-o suprafață modestă s-au găsit trei bazine, două conducte de apă și un cuptor de mari dimensiuni pentru încălzirea unui cazan. Întregul ansamblu de construcții a fost demolat către jumătatea sec. al XVII-lea, fiind afectat de marele incendiu produs în 1660, cu ocazia scoaterii lui Gheorghe Ghica din domnia Țării Românești. Cîteva trepte permit pătrunderea în curtea dregătorilor, desfășurată pe o suprafață de cca. 200 mp. Pe dreapta se ridică fundațiile caselor construite de Gheorghe Duca în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, avîndu-l ispravnic pe viitorul domn Șerban Cantacuzino. Pe stînga se poate urmări peretele de nord al cetății și al subsolurilor palatului cu lăcașele ferestrelor prelungi și înguste. O nouă scară duce spre camerele domnești ale parterului palatului.

Cel de al doilea traseu, ieșind din subsolurile palatului își începe firul urcînd scara din dreapta, avînd permanent alături fața exterioară, acoperită cu tencuială albă, a cetății lui Vlad Țepeș. În față se desfășoară fundația din piatră a unui zid adăugat după marele asediu din 1476, odată cu construirea a două încăperi pe latura de est a cetății. Modificările ulterioare au făcut să dăinuiască numai această fundație și cea a peretelui de sud, celelalte fiind demantelate. Prima încăpere întil-

nită pe acest traseu este boltită, cu urme de tencuială galbenă sau cenușie. În colțul de nord-est se distinge hornul sobei, alături de care se află o nișă de mari dimensiuni. Lăcașul unei uși permitea accesul spre camerele de răsărit sau spre biserica Buna Vestire. Cea de a doua ușă, conduce într-o altă încăpere cu suprafața de 72 mp. Este una din cele mai complete camere păstrate la parterul palatului. Ca și cea precedentă, și aceasta, este acoperită cu o boltă semicirculară sprijinită pe lunete larg deschise. Peretele de sud, care participa la fațada palatului, a fost segmentat de ferestre înalte și înguste. Cel de est a avut inițial o fereastră și o ușă, înlocuite la începutul sec. al XVIII-lea, cu o altă ușă și o fereastră, dotate cu ancadrame din piatră. Urmele unui incendiu apar evidente pe aceste ancadrame înnegrite și înroșite de foc. Pe latura de nord se afla o fereastră, ulterior transformată în firidă, iar pe peretele de vest lăcașul ușii de legătură cu sala cea mare a divanului. Cercetându-se cu minuțiozitate această încăpere s-au observat amprente de inele sigilare din sec. al XVII-lea, depuse în tencuiala crudă ce acoperea peretele de vest. Sala cu lunete sugerează în bună măsură spătăria mare sau spătăria cu stele amintită în cronicile scrise în timpul domniilor lui Șerban Cantacuzino (1678—1688) și Constantin Brâncoveanu (1688—1714).

Din aceste două săli boltite se ajunge la parterul părții vechi a palatului. Pavimentul este mai sus decât cel al camerelor deja amintite. Elementul central este marea sală a divanului, indicată, în urma renovării, cu o pardoseală de marmoră albă. Suprafața de 300 mp. este străjuită numai de peretele de est, cioplit și el cu brutalitate în sec. al XIX-lea și de peretele din colțul de nord-vest. Acesta din urmă confirmă existența în sala divanului a aceluiași tip de lunete existente în încăperea alăturată. Două ferestre, deschise spre culoarul de nord, mai păstrează lăcașele de fixare a ramelor de fier. Pe cantul lor se vede stratul de tencuială albă care acoperea probabil întreaga încăpere. Sala tronului ocupă spațiul corespunzător celor două travee de sud ale subsolului, fiind o încăpere extrem de înaltă. Dincolo de ea, spre vest, se deschideau câteva camere, ocupate probabil de către domn. Importanța sălii tronului este deosebită, căci toate marile evenimente politice dezbătute timp de mai multe decenii la Curtea Domnească din București se leagă de acest loc. Diplomați, oameni de cultură europeană au fost primiți de voievozii Țării Românești în sala centrală a palatului. Începând cu francezul Pierre Lescaopier (1574) și continuând cu Deodot Baksić, contele Ludovic de Marsigli, cu lordul Paget, cu soli ai popoarelor din Balcani, numeroși oaspeți

au pășit în sala divanului bucurându-se de largă ospitalitate a românilor.

Platforma parterului palatului ocupă și alte încăperi. În colțul de nord-vest se găsește marcat, prin înălțarea vechilor fundații, paraclisul Sf. Ioan, al cărui plan dreptunghiular a fost înscris pe o placă de cristal. Privind fața nordică a zidului sălii tronului se desprinde o mică suprafață cu resturi din fresca așternută în sec. XVII—XVIII. Dungi roșii și negre indică partea inferioară a unor falduri de draperie. Pe întreaga suprafață a parterului au fost expuse fragmente de coloane, trepte din piatră sau marmoră, ancadrame de uși și ferestre, capitele și socluri specifice stilului brîncovenesc. Prin câteva citate și descrieri datorate martorilor oculari este sugerată funcționalitatea fiecăreia din aceste încăperi. Din acest loc privirea se îndreaptă spre str. Soarelui, străjuită pe partea stîngă de Palatul Doamnei, ridicat de Ștefan Cantacuzino (1714—1715), iar pe partea dreaptă de casele de tîrgoveți, construite după 1800 și transformate în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Reține atenția balconul din fier adăugat în 1874.

Latura nordică a muzeului este străjuită de cele trei corpuri de case restaurate în 1973, iar cea vestică de casa cu geamlic, ridicată în 1970—1971 peste o pivniță dela începutul sec. al XIX-lea.

O scară de lemn permite accesul de pe terasa parterului la vestigiile dela etaj. Primul obiectiv este bolta uneia din camerele parterului, perforată de lăcașul hornului de sobă. Peretele din față deține cota cea mai înaltă a vestigiilor domnești. El separă două mari încăperi, purtînd pe fața de sud urme de tencuială, straturi de var afumate în timpul unor incendii din sec. al XVIII-lea. Intervențiile datorate sec. al XVIII-lea se vădesc cu ușurință în spargerea ușii prin tăierea zidului original, în transformarea firidelor, și ele acoperite cu tencuială albă.

Pe peretele de vest, protejat de copertina din beton, se păstrează un tablou cu dimensiunile de 2×2 m. Pe fundalul maroniu pictorul a înfățișat un aspect de tabără militară. În primul plan apare un voievod călare, îmbrăcat în uniformă sec. al XVII-lea. În planul al doilea câteva corturi și ostași. Pictura este așternută pe zidul făcut după 1800, păstrînd caracteristicile primei jumătăți a sec. al XIX-lea.

Ultima terasă aflată în circuitul muzeistic oferă o vedere asupra casei atribuită lui Constantin Mavrocordat, de la mijlocul sec. al XVIII-lea, înglobată ulterior în ansamblul Hanului Manuc, și a bisericii Curții Domnești. Spre nord, umbrite de blocuri moderne, se află vestigiile caselor domnești, adăugate palatului în a doua jumătate a sec. al XVI-lea. Se disting pereții laterali făcuți din cărămidă și bolovani de rîu și stîlpii care împărțeau subsolul în două nave orientate nord-sud.

De aici, pe aceeași scară, se revine pe platforma parterului și prin camera boltită se trece spre camerele de răsărit ale edificiului. Aflați pe primele trepte atenția este atrasă de peretele din față, în care se conturează arcul culoarului de legătură între biserica Buna Vestire și camerele palatului. Din sec. al XVI-lea și pînă către mijlocul sec. al XVIII-lea, locul acesta a fost străbătut de către toți voievozii Țării Românești. În forma actuală zidul datează din vremea lui Constantin Vodă Brâncoveanu, marcînd extrema estică a Palatului Domnesc. În dreapta se deschide o sală lungă cu bolți avella, făcută în primii ani ai sec. al XIX-lea, folosindu-se pe partea de vest, peretele palatului. Tot dela edificiul domnesc s-au luat coloanele din piatră, dintre care cele din mijloc au rămas pe locurile lor, din sec. al XIX-lea pînă în prezent, celelalte două fiind reamplasate în timpul recente restaurări. Din această sală cu coloane se coboară în două pivnițe amenajate în sec. al XIX-lea, în fiecare din ele putînd fi văzute fundațiile zidurilor domnești. De fapt alea de circulație trece în aceeași sală peste fundațiile camerelor și ale foișorului de est. Pe cantul ferestrei lungi, tăiată la capul zidului din sec. al XVII-lea, s-au găsit suprafețe de tencuială albă pe care era zgrafitat, cu litere chirilice, numele „Matei“. Urmele de tencuială dovedesc că fațada palatului nu prezenta cărămida aparentă, ci era acoperită cu un mortar alb, ca și cele mai multe din camerele dela parter și etaj.

Parcursirea acestor succesiuni de vestigii, care reclamă aproape două ore, permite o vastă evocare a celor mai importante momente din istoria Țării Românești. Începînd cu voievozii celei de a doua jumătăți a sec. al XIV-lea și continuînd cu

Țepeș, Laiotă Basarab, cu domnitorii sec. XVI—XVII, Curtea Domnească a cunoscut o continuă dezvoltare dovedită prin mărturiile materiale conservate în acest muzeu. Totodată vestigiile întâlnite pe traseul muzeistic concură la înțelegerea stării trunchiate în care se păstrează astăzi cel mai mare edificiu medieval din Țara Românească. Fiecare din obiectele sau din crâmpiele de zid asamblate în prezentul circuit muzeal reprezintă un mesaj prin veacuri al zbuciumatei istorii a Bucureștilor.

RESUMÉ

RÉSUMÉ

РЕЗЮМЕ

**Le
musée
Curtea Veche
Le
palais
princier**

Le musée „Curtea Veche“ (L'Ancienne Cour) a été inauguré le 27 avril 1972. Déployé sur une surface d'environ 5000 m², le musée conserve et présente les vestiges des plus importantes constructions médiévales de Bucarest, datant des siècles XIV—XVIII, ainsi que des témoignages de l'existence de l'homme sur ce territoire longtemps avant la création de la ville. Les premiers témoignages signalés à l'occasion des recherches entreprises par les spécialistes du Musée d'histoire du municipale de Bucarest, datent de l'époque néolithique. Viennent ensuite les habitats hallstattiens et daces, sur lesquels s'est formé le village préféodal des siècles III—IV de notre ère. Aux VI et VII siècles toute la zone de l'actuel centre de la capitale était occupée par un habitat formé de nombreux logements. Des témoignages archéologiques attestent l'existence à Bucarest, sur la rive gauche de la *Dimbovitza*, d'un des plus puissants habitats féodaux de la période du début, des siècles IX—XI, du centre de la Plaine roumaine. Des découvertes numismatiques confirment aussi la continuité de vie aux siècles XI—XIII.

Du village qu'il fut au début, Bucarest s'est transformé lentement dans un habitat urbain pendant les siècles XIV—XV. Dans ce processus, les citadelles construites dans le voisinage, ont eu un rôle important.

La première fortification a été élevée dans la seconde moitié du XIV-ième siècle, comme point de contrôle des routes commerciales qui liaient les villes de Transylvanie et de l'Europe centrale à l'Orient. Cette citadelle construite en briques, ayant une surface d'environ 160 m², a commencé aussi à jouer un rôle politique, accueillant temporairement la Cour princière. Dans les années 1458—1459 le voivode Vlad Țepeș a fait construire, sur le même endroit, une citadelle en pierre ayant une surface d'environ 700 m². De là Dracula pouvait mieux surveiller les mouvements des troupes ottomanes sur le Danube, que de *Tîrgoviște*. Assiégée plusieurs fois, la Citadelle de Bucarest a été restaurée entre les années 1476—1480, étant dénommée aussi „*Cetatea Nouă*“ (la Citadelle Nouvelle). L'édi-

fice avait le plan rectangulaire, avec une cour intérieure, et des sous-sols aménagés sur tous les quatre côtés. A partir du XV-ième siècle de nombreux princes régnants de Valachie ont préféré la résidence de Bucarest. Mais celui qui eut l'initiative des amples transformations du Palais princier fut le prince Mircea Ciobanul (1545—1554 ; 1558—1559). Il a abandonné le plan initial, en faisant construire le palais avec des sous-sols composés de quatre travées et l'église de la Cour princière, qui existe encore de nos jours dans la rue 30 Décembre. De cet édifice a éclaté la grande guerre anti-ottomane, conduite par Mihai Viteazul (1593—1601), voïvode dont le règne a été marqué par la première union, sous un seul sceptre, de la Valachie, de la Transylvanie et de la Moldavie.

Pillée par les armées étrangères, touchée par les incendies, la Cour de Bucarest, qui occupait une surface de 25.000 m², a été rebâtie par Matei Basarab, après 1640. Des vastes travaux sont dûs aux princes regnants : Grigore Ghica, Gheorghe Duca, Șerban Cantacuzino.

La Cour princière de Bucarest a connu une période d'ample développement pendant le regne de Constantin Brâncoveanu (1678—1714) et de Ștefan Cantacuzino (1714—1715). L'élément central, le Palais, a été orné de colonnes en pierre, d'un escalier en marbre, de peintures. Des visiteurs autrichiens, anglais, russes, français, suédois, polonais, ont été reçus à la Cour princière par les voïvodes de Valachie.

Au XVIII-ième siècle, cet édifice qui occupait environ 3.000 m², commença à tomber en ruine. Les incendies des années 1718—1719, le tremblement de terre de 1738, les occupations étrangères des années 1716, 1737, 1769, ont amené le vaste palais au bord de l'écroulement. En 1775, le prince regnant Alexandru Ipsilanti a construit un nouveau édifice sur la colline Mihai Vodă. A partir de cette date, la résidence des bords de la Dîmbovitza sera dénommée „Curtea Veche“. En 1798 le prince regnant Constantin Hangherli vend aux enchères tout le territoire de la „Curtea Veche“. C'est ainsi qu'on a créé plus de 50 petites propriétés et on a tracé de nouvelles rues. Certains propriétaires ont utilisé les murs des édifices princiers pour leurs propres maisons, d'autres les ont démolis.

En août 1967 le Conseil Populaire du Municipale de Bucarest a initié un vaste travail de recherche et de mise en valeur de la zone de la „Curtea Veche“. A la suite de cette initiative on a découvert aussi les vestiges qui constituent le Musée „Curtea Veche“.

Le cadre général est donné par l'aspect d'un édifice en ruine, qui brise le front de la rue, en créant une ambiance particulière. Les murs historiques, qui gardent la nuance rouge de

la brique, se distinguent de ceux élevés au XIX-ième siècle, qui sont recouverts d'une couche de crépi blanc. Des lambeaux de marbre délimitent le vestige des adjonctions réclamées par la récente conservation et restauration. Un recouvrement en béton broche les murs de l'étage, en protégeant une grande partie du vieux palais. Quelques terrasses, qui sont disposées successivement, concourent, tant à obtenir un circuit de musée qu'au recouvrement des chambres princiers. Etant ouvert par tous les côtés, le monument participe directement à l'aspect d'une grande zone, représentant le message historique de cette vaste construction médiévale.

L'accès du musée se trouve dans la rue 30 Décembre, dans le voisinage immédiat de l'église „Buna Vestire“ et du „Hanul Manuc“. L'allée, carrelée avec des plaques en pierre qui proviennent de la carrière d'Albești, correspond au trajet de la ruelle de la Cour princière. Le niveau auquel se trouve à présent la ruelle représente le niveau de cette importante rue médiévale à la fin du XVII-ième siècle et au commencement du XVIII-ième siècle. Les sections archéologiques ouvertes dans ce secteur ont prouvé que l'ancienne ruelle était recouverte d'un lit en brique et en mortier sur lequel on avait placé des dalles en pierre. Les empreintes de certaines dalles ont été retrouvées dans le voisinage immédiat des escaliers d'entrée dans l'enceinte du musée et ont imposé le carrelage de tout le trajet avec de la pierre d'Albești, carrière intensément sollicitée par la Cour de Bucarest au XVII-ième et au XVIII-ième siècle.

Deux murs parallèles, longs, construits en briques, indiquent les terrasses du jardin qui se trouvait devant le Palais. C'est la zone qui a bénéficié constamment des soins des seigneurs de la Cour. Pendant le règne du prince Constantin Brâncoveanu, ce jardin, ainsi que les autres jardins du côté nord, se trouvaient sous la garde d'un corps de jardiniers, connaisseurs du style horticole italien. Du tapis d'herbe verte s'élèvent les fondations en briques des maisons bâties au commencement du XIX-ième

siècle, sur les ruines de la cour princière. Seulement vers le coin du sud-ouest ressort le plan du grand belvédère, bâti au XVII-ième siècle et qui occupe une surface de 72 m². Certaines données indiquent le fait que près de ce belvédère s'élevait l'escalier en marbre du Palais. Le second belvédère, de dimensions plus réduites, se trouvait au-dessous de l'actuelle salle à colonnes, ses murs de fondation étant abrités dans cette pièce. Dans la seconde moitié du XVII-ième siècle les deux belvédères ont été liés par une loggia, entourée de colonnes en pierre, ciselées de motifs floraux. Les chapiteaux et les socles conformes aux styles de l'époque du prince Brâncoveanu suggèrent, tant la hauteur de cette galerie extérieure, que son élégance remarquable. De la décoration en pierre a été récupérée la colonne qui se trouve maintenant à l'entrée du musée ainsi que le socle d'une autre colonne.

Le premier secteur du musée est celui des châteaux-forts des siècles XIV et XV et du sous-sol du Palais. L'accès s'effectue au-dessous d'un couloir voûté, aménagé en 1972 sur les fondations découvertes pendant les recherches.

La réalisation de cette construction a été imposée pour protéger l'ancienne entrée, gardée comme pièce de musée, et le nouveau escalier, qui assure l'entrée dans les pièces du monument. A gauche, fermée d'un parapet en brique, on voit l'entrée initiale, aménagée au XVI-ième siècle avec de grosses pierres de rivière et des briques, et rebâtie dans la seconde moitié du XVII-ième siècle seulement en brique. La stratigraphie de la section archéologique ouverte dans cette portion, indique la pente de descente de la vieille entrée de la cave. En même temps que l'aménagement de la loggia on a aussi transformé l'entrée du sous-sol, en effectuant un escalier en colimaçon, ayant directement accès au parterre du palais.

Du côté droit, contre le mur en grosses pierres de rivière, se trouvent les marches en pierre de l'escalier qui mène vers deux portes en fer, toutes les deux appartenant à des bâtiments du XIX-ième siècle qui se trouvent dans cette zone. En descendant de 2,20 m. on arrive dans les sous-sols du Palais princier. En fait c'est l'un des secteurs les plus importants de tous les vestiges. Quatre nefs au plafond voûté, séparées par de larges arcs avec les faisceaux de lumière orientés vers les zones les plus intéressantes, s'imposent tant par l'ampleur des pièces, que par la hauteur de plus de 5 m. du sous-sol tout entier. L'utilisation de ces pièces a été fort variée. Au début elles ont servi comme resserre pour les aliments nécessaires à la Cour princière. Au XVII-ième siècle elles étaient utilisées aussi pour l'emprisonnement de certains boïards des plus coupables en fait

de politique. Le chroniqueur officiel du prince Constantin Brâncoveanu mentionne qu'étant amené de Constantinople enchaîné, à cause des dénigrations qu'il proférait contre le prince, Staicu Merișanu a été enfermé et jugé dans les caves du sous-sol du palais. C'est toujours là qu'ont été transférés, dans l'été de l'année 1765, pendant l'insurrection des habitants de Bucarest, les boïards enfermés dans la prison princière. Au XVIIIe siècle les sous-sols abritaient le trésor de la Valachie. Des caisses verrouillées, pleines de monnaies en or, étaient sorties chaque année de là pour être envoyées comme tribut à la Porte Ottomane. Mais l'importance de ce secteur est surtout due à la valeur des vestiges qu'il contient. Des l'entrée, un grand parapet en cristal protège le mur en brique sur lequel on voit l'empreinte de la voûte originale. Ensuite, pour préciser les graves moments par lesquels est passé le monument au commencement du XIXe siècle, en bénéficiant du mur gauche, complètement rebâti, on a exposé des objets qui ont appartenu Ottomane. Mais l'importance de ce secteur est surtout due à trouvé place des outils en fer, des vases, des pipes du début du XIXe siècle trouvés dans cette partie du palais. Une note à part est donnée par les deux fragments de vases en faïence anglaise sur lesquels ont été imprimées des figures de citadins de Bucarest de la première moitié du XIXe siècle, ainsi que les silhouettes des églises St. Dumitru — Poste et Stavropoléos, des monuments qui se trouvent dans le voisinage de la „Curtea Veche“. Un panneau en cristal présente le contour de la Cour princière, ainsi qu'elle se dégage du plan russe de 1770 et du plan autrichien dressé en 1791. Le couloir large, réalisé en dalles en pierre d'Albești, pour indiquer le circuit du musée, conduit vers l'ancienne entrée. Etant comprise au dessus du pavage de la rue „Soarelui“ elle est mieux conservée. L'entrée est flanquée de murs exécutés en briques et en grosses pierres de rivière, ayant sur le côté ouest une niche en forme de voûte, coupée en deux par la fondation d'un mur érigé après la vente de la Cour, en 1798. Il paraît que dans le voisinage a fon-

tionné une pharmacie car dans cette zone on a trouvé de nombreux récipients pharmaceutiques, qui sont aussi exposés dans une vitrine. L'extrémité ouest de la nef conserve une surface du pavage en briques qui existait au XVII-ième siècle.

De là on passe dans la nef suivante ainsi que sur un escalier en bois qui monte vers la chambre des logements préféodaux et féodaux du début. Ce sont deux pièces ajoutées au XVIII-ième siècle. Le pavage de la première pièce a superposé un logement du IV-ième siècle et celui de la pièce de gauche, une maison des siècles X—XI, vestiges qui appartiennent à des habitats humains fort étendus. Le contour des logements féodaux du début se trouve marqué au niveau où il a été surpris. Dans le coin sud-est se trouve l'âtre, fort brûlé. Pour permettre la compréhension des grandes étapes d'habitation antérieures à l'édification de la cité médiévale, on a dressé sur un panneau en cristal une ébauche des découvertes des siècles, IV, VI—VII et IX—XI de la zone de la „Curtea Veche“. Dans deux vitrines sont exposés des vases en argile, des poids du métier à tisser, des poupées en terre cuite, des loupes en fer, le tout découvert pendant les recherches. Dans la première de ces vitrines se trouve la fibule en bronze trouvée dans la rue „Soarelui“ au no. 6, dans un logement des siècles VI—VII.

Un objet de musée conservé in-situ est la baignoire en bois, travaillée dans les premières années du XIX-ième siècle.

En sortant de cette pièce, sur le second escalier, on remarque, à gauche, la section pratiquée dans les murs du Palais et de la citadelle, au XIX-ième siècle. Au début, le mur de la citadelle a été construit avec de grosses pierres de rivière, son épaisseur étant à cet endroit de 0,70 m. Après la reconstruction imposée par le siège de novembre 1476, le mur a été consolidé en ajoutant un second mur réalisé en grosses pierres de rivière et en briques. Ainsi, au début du XVI-ième siècle, le côté nord de la citadelle avait une épaisseur d'environ 1 m.

La travée qui s'ouvre a, devant elle, le mur est de la cité, réalisé en pierre, qui est percé d'une porte de petites dimensions. Le côté gauche de la pièce est formé de vestiges originaux, le côté droit étant en grande mesure restauré. Dans les vitrines ont été exposés des objets qui se rapportent à la technique de construction de l'époque médiévale. On rencontre ici des briques de pavage carrées, recouvertes d'émail vert foncé, hexagonales, briques ayant l'une des extrémités arrondie, qui proviennent de la bande qui ornait la façade de l'édifice, des tuiles et des fragments de conduites d'eau etc.

La partie la plus intéressante de cette nef est l'extrémité de l'est, où a été précisée, pour la première fois, la superposition des deux citadelles féodales. Ici, à une distance de 5,5 m.

au-dessous du niveau actuel des voûtes, on a découvert, en 1969, les fondations du côté est de la première citadelle élevée au XIV-ième siècle en briques et en mortier. Le mur a une épaisseur de 0,75 m, étant protégé vers l'extérieur par un fossé de défense de plus de 2,5 m. largeur. Il lui est superposé la fondation en grosses pierres de rivière de la citadelle élevée par Vlad Țepeș en 1458—1459. Sur le panneau en cristal, placé sur le mur voisin, est tracé en rouge le contour de la première forteresse Bucarestoise et le rapport de celle-ci avec la citadelle où a été émis l'édit du 20 septembre 1459, document qui comprend la plus ancienne attestation écrite du nom de Bucarest. Dans la vitrine voisine sont présentés des fragments de vases trouvés dans le fossé de défense et des morceaux de tuiles qui recouvraient la petite forteresse. La seconde vitrine comprend quelques-uns des nombreux vases en argile découverts dans deux fosses qui se trouvaient du côté est de la citadelle de Vlad Țepeș. Le matériel appartient à la seconde moitié du XV-ième siècle. Mais, ainsi que le monument tout entier, cette travée a aussi enregistré certaines modifications. Sur le mur de l'est même on a conservé encore une bonne partie d'un mur ajouté au milieu du XVII-ième siècle, qui a doublé le mur en grosses pierres de rivière de la citadelle. L'arc de droite a été diminué au temps du prince Constantin Brâncoveanu, et celui de gauche a été formé complètement vers la fin du XVIII-ième siècle. En fait, la majeure partie des piles en forme de croix construites par Mircea Ciobanul (1545—1554 ; 1558—1559) ont été complétées, dans la seconde moitié du XVII-ième siècle par des piliers exécutés en briques plates et bien cuites.

En pénétrant dans la travée suivante on arrive dans la zone d'où ont commencé les recherches concernant le Palais princier. C'est dans cette pièce qu'en 1953 et puis en août 1967 ont été tracées les premières sections. Des couches épaisses de plâtras remplissaient, presque jusqu'aux arcs latéraux, ces seuls vestiges du palais connus jusqu'à cette date. A l'heure actuelle, la pièce s'impose par la quantité remarquable des parties ori-

ginales. Toute la moitié ouest, en commençant par les murs en grosses pierres de rivière et en briques, les arcs doubles, les voûtes, datent du milieu du XVI-ième siècle. En face, c'est le mur en pierre de la citadelle de Vlad Ţepeş qui attire l'attention. L'allée de visite passe sur le mur ouest de la citadelle initiale, doublé d'un mur fait en grosses pierres de rivière. Dans une vitrine sont exposés quelques chandeliers médiévaux en argile, l'un d'eux portant gravé le nom du maître potier „Mi-hai“. Une autre vitrine contient des bombardes en pierre, trouvées dans le voisinage, en même temps que des fragments de vases de la fin du XVI-ième siècle. Dans la dernière vitrine on voit les crânes de deux hommes âgés de 35—40 ans, décapités à la fin du XVII-ième siècle. Ils ont été trouvés à l'endroit même où ils sont exposés. On connaît le fait que dans l'immédiat voisinage se trouvait la bûche d'exécution. Les têtes de certains grands boiards, exécutés là-bas, étaient exposées sur les murs de la Cour ou sur la porte de celle-ci, pour être vues par les citoyens. Beaucoup de ces crânes étaient ensuite jetés, comme cela s'est aussi passé avec ceux mentionnés.

La dernière travée, celle du côté nord, se présente comme une véritable exposition concernant l'évolution de la technique de construction à Bucarest aux siècles XIV—XIX. A droite prend contour, au-dessous du niveau du couloir de visite, la fondation du côté nord de la première citadelle exécutée en brique. A gauche, le mur ouest de la citadelle élevé en grosses pierres de rivière et, devant, l'un des plus beaux témoignages de la technique de construction du milieu du XVI-ième siècle : des rangées de briques séparent et encastrent des grosses pierres ou des dalles en pierre, d'après l'ancienne méthode romano-byzantine. A côté de l'arc double, construit avec la même technique, les ouvriers de Grigore Ghica ont ajouté un autre arc, mais bâti seulement en briques. A son tour, le propriétaire de ce terrain acheté aux enchères de 1798, en bâtissant une maison avec parterre et étage, a consolidé aussi la voûte avec un nouveau arc double. Mais son niveau de départ est beaucoup plus élevé, d'où on peut déduire qu'à cette date la cave avait déjà commencé à se remplir de plâtres. C'est un arc double construit en briques de faible qualité, avec le joint d'un finissage négligent. En avançant dans ce couloir éclairé par les rayons de soleil qui pénètrent par les hautes fenêtres voûtées, on arrive dans la moitié est des souterrains princiers. Le mur en grosses pierres en cassettes a disparu. A sa place se maintient le mur de la citadelle, fait en grosses pierres de rivière et en briques. Les deux grandes phases de construction de la citadelle, dues aux années 1458—1459 et 1476—1480, sont évidemment pré-

cisées. La partie inférieure du mur présente un aspect différent par rapport à l'autre moitié, là où les briques commencent à être disposées en rangées horizontales. Sur un panneau en cristal est transcrit le passage de la Chronique slave de la Moldavie où l'on parle de l'occupation, en novembre 1473, de la cité de Bucarest par Ștefan cel Mare (Etienne le Grand) prince régnant de Moldavie, et du fait que la famille du prince régnant de la Valachie, Radu cel Frumos, (Radu le Beau) se trouvait là, ainsi que les richesses et les drapeaux de celui-ci. Mettant en valeur la brèche effectuée par une glacière moderne, on a aménagé la sortie de ce sous-sol avec une porte semblable à celle qui se trouve dans le mur est de la citadelle, dans la travée voisine. De l'escalier en bois qui mène vers le parterre du Palais, un dernier regard surprend, dans son silence séculaire, ce véritable sanctuaire princier de Bucarest.

De cet endroit le circuit comprend deux variantes. A gauche, par un couloir aménagé pour permettre d'étudier la façade extérieure de la citadelle, on va vers le secteur des bassins. L'allée passe même sur un tel bassin fait en brique, d'une profondeur de 3 m. On l'a retrouvé rempli de plâtras, de carreaux pour poêle, de vases en argile et de nombreuses assiettes orientales, tout le matériel datant de la première moitié du XVIIe siècle. Le trajet mène à travers les sous-sols d'une maison construite aux environs de 1800, où les vestiges du Palais princier ont été englobés ou ont reçu un recouvrement en béton. Les recherches ont permis la découverte de la plus ancienne conduite d'eau, qui alimentait la citadelle au XVe-ième siècle. Inscrits dans une surface modeste on a retrouvé trois bassins, deux conduites d'eau et un four de grandes dimensions pour le chauffage d'une chaudière. Tout l'ensemble des constructions a été démoli vers la moitié du XVIIe-ième siècle, étant affecté par le grand incendie qui s'est produit en 1660 à l'occasion de la déchéance du prince Grigore Ghica du trône de la Valachie. Quelques marches permettent l'accès dans la cour des hauts dignitaires, qui s'étend sur une surface d'environ 200 m². Du

côté droit se dressent les fondations des maisons construites dans la seconde moitié du XVII-ième siècle par Gheorghe Duca, dont le préfet était le futur prince régnant Șerban Cantacuzino. Du côté gauche on peut suivre le mur nord de la citadelle et des sous-sols du palais, avec les longues et étroites ouvertures des fenêtres. Un nouveau escalier mène vers les chambres principales du parterre du Palais.

Le second trajet, en sortant des sous-sols du Palais, commence en montant l'escalier de droite, ayant en permanence à proximité le côté extérieur, recouvert de crépi blanc, de la citadelle de Vlad Țepeș. Par devant se déploie la fondation en pierre d'un mur ajouté après le grand siège de 1476, en même temps que la construction de deux pièces sur le côté est de la citadelle. Les modifications ultérieures n'ont permis que la conservation de cette fondation et de celle du mur du côté sud, les autres étant démantelées. La première pièce rencontrée sur ce trajet est voûtée, avec des traces de crépi jaune ou cendré. Dans le coin nord-est on remarque la cheminée du poêle, à côté de laquelle se trouve une niche de grandes dimensions. L'ouverture d'une porte permet l'accès vers les pièces d'est ou vers l'église „Buna Vestire“. La seconde porte mène dans une autre pièce d'une surface de 72 m². C'est l'une des plus complètes pièces conservées au parterre du Palais. Celle-ci, comme la précédente, est aussi recouverte d'une voûte semicylindrique, soutenue par des lunettes largement ouvertes. Le mur du côté sud, qui participe à la façade du palais, a été segmenté par des fenêtres hautes et étroites. Celui du côté est a eu, au commencement, une fenêtre et une porte, remplacées au début du XVIII-ième siècle par une autre porte et une autre fenêtre pourvues d'encadrements en pierre. Les traces d'un incendie sont évidentes sur ces encadrements noircis et rougis par le feu. Sur le côté nord se trouve une fenêtre, transformé ultérieurement en niche, et sur le mur ouest l'ouverture de la porte de liaison avec la grande salle de l'Assemblée délibérante. Des minutieuses recherches ont conduit à la découverte dans cette pièce des empreintes de bagues sigillaires du XVII-ième siècle déposée dans le crépi grossier qui recouvrait le mur ouest. La salle à lunettes suggère, en grande mesure, la salle du trône à étoiles, mentionnée dans les chroniques écrites durant le règne de Șerban Cantacuzino (1678—1688) et de Constantin Brâncoveanu (1688—1714).

De ces deux salles voûtées on arrive au parterre de l'ancienne partie du Palais. Le pavage est plus haut que celui des pièces déjà mentionnées. L'élément central est la grande salle de l'Assemblée délibérante, indiquée par le dallage en marbre blanc. La surface de 300 m² est flanquée seulement par le mur est,

qui a été lui aussi brutalement endommagé au XIX-ième siècle, et par le mur du coin nord-ouest. Ce dernier confirme l'existence, dans la salle de l'Assemblée délibérante, du même type de lunettes existantes dans la pièce voisine. Deux fenêtres ouvertes vers le couloir nord gardent encore les traces des endroits de fixage des cadres en fer. Sur leur chant on voit du crépi blanc, qui recouvrait probablement toute la pièce. La salle du trône occupe l'espace correspondant aux deux travées sud du sous-sol, étant une pièce extrêmement grande en hauteur. De l'autre côté, vers l'est s'ouvriraient quelques chambres occupées probablement par le prince-souverain. L'importance de la salle du trône est exceptionnelle, car tous les grands événements politiques qui ont eu lieu durant plusieurs décennies à la Cour de Bucarest sont liés à cette pièce. Des diplomates, des représentants de la culture européenne ont été reçus par les voïvodes de la Valachie dans la salle centrale du Palais. En commençant par le français Pierre Lescaopier et en continuant avec Deodot Baksic, le comte Louis de Marsigli, avec le Lord Paget, avec les ambassadeurs des peuples des Balkans, de nombreux invités ont passé le seuil de la salle de l'Assemblée délibérante, en bénéficiant de l'hospitalité proverbiale des roumains.

La plate-forme du parterre du Palais est occupée aussi par d'autres pièces. Dans le coin nord-ouest se trouve marqué, par les anciennes fondations, la chapelle St. Jean, dont le plan rectangulaire a été inscrit sur une plaque en cristal. En regardant la façade nord du mur de la salle du trône on aperçoit une petite surface avec les restes de la fresque réalisée aux siècles XVII—XVIII. Des rayures rouges et noires indiquent la partie inférieure des plis d'une draperie. Sur toute la surface du parterre ont été exposés des fragments de colonnes, des marches d'escalier en pierre ou en marbre, des encadrements des portes et des fenêtres, des chapiteaux et des socles spécifiques au style du temps des princes Brincoveanu. Par quelques mentions et descriptions dues aux témoins oculaires est suggérée la fonction de chacune de ces pièces. De cet endroit le regard

se dirige vers la rue Soarelui, flanquée à gauche par le palais de la princesse, édifié par Ștefan Cantacuzino (1714—1715) et du côté droit, par des maisons des habitants de la ville, construites après 1800 et transformées dans la seconde moitié du XIX-ième siècle. Retient aussi l'attention le balcon en fer ajouté en 1874.

Le côté nord du musée est flanqué par les trois corps de maisons restaurées en 1973, et celui d'ouest par la maison à galerie vitré édifiée dans les années 1970—1971 sur une cave qui datait du commencement du XIX-ième siècle.

Un escalier en bois permet l'accès de la terrasse du parterre aux vestiges qui se trouvent à l'étage supérieur. Le premier objectif est l'intrados de la voûte de l'une des pièces du parterre, perforée par l'emplacement de la cheminée du poêle. Le mur d'en face détient le niveau le plus élevé des vestiges princiers. Il separe deux grandes pièces, portant sur le côté sud des traces de crépi, des couches de chaux enfumées durant des incendies du XVIII-ième siècle. Les interventions dues au XVIII-ième siècle sont mises facilement en evidence par la casse de la porte, par le perçage du mur original, par la transformation des nichets qui sont aussi recouvertes de crépi blanc.

Sur le mur du côté ouest, protégé par le recouvrement en béton, est conservé un tableau ayant les dimensions de 2×2 m. Sur un arrière-plan de couleur marron le peintre a représenté un aspect de campement militaire. Au premier plan apparait un prince à cheval habillé de l'uniforme du XVII-ième siècle. Au second plan quelques tentes et des soldats. La peinture est étendue sur le mur construit après 1800, gardant les caractéristiques de la première moitié du XIX-ième siècle.

La dernière terrasse qui se trouve dans le circuit du musée offre une vue sur la maison attribuée à Constantin Mavrocordat, au milieu du XVIII-ième siècle, englobée plus tard dans l'ensemble du „Hanul Manuc“ et de l'église de la Cour princière. Vers le nord, ombragés par des édifices modernes, se trouvent les vestiges des maisons princières, ajoutées au palais, dans la seconde moitié du XVI-ième siècle. On distingue les murs latéraux faits en brique et en grosses pierres de rivière et les piliers qui partageaient le sous-sol en deux nefs orientées vers le nord-ouest.

De là, par le même escalier, on revient sur la plate — forme du parterre et, à travers la pièce voûtée, on passe vers les pièces de l'est de l'édifice. Lorsqu'on se trouve sur les premières marches, l'attention est attirée par le mur d'en face, dans lequel se dessine l'arc du couloir de liaison entre l'église „Buna Vestire“ et les pièces du palais. Depuis le XVI-ième siècle et jusque vers le milieu du XVIII-ième, ces trajets ont été parcourus par

tous les voïvodes de la Valachie. Dans sa forme actuelle le mur date du temps du prince Constantin Brâncoveanu, marquant l'extrémité nord du palais princier. A droite s'ouvre une longue salle avec des voûtes „avella“, réalisées dans les premières années du XIX-ième siècle, en utilisant dans la partie ouest le mur du Palais. Toujours de l'édifice princier on a pris les colonnes en pierre, dont celles du milieu sont restées à leurs place, depuis le XIX-ième siècle jusqu'à présent, les deux autres étant remises à leurs places initiales pendant la récente restauration. De cette salle à colonnes on descend dans deux caves aménagées au XIX-ième siècle ; dans chacune d'elles on peut voir les fondations des murs princiers. En fait, l'allée de circulation passe dans la même salle sur les fondations des pièces et du belvédère de l'est. Sur le chant de la longue fenêtre, coupée à l'extrémité du mur du XVII-ième siècle, on a retrouvé des surfaces de crépi blanc sur lesquelles était inscrit, en lettres cyrilliques, le nom „Matei“. Les traces de crépi prouvent que la façade du palais n'offrait pas la brique apparente, mais était recouverte d'un mortier blanc comme la plupart des pièces qui se trouvaient au parterre et à l'étage supérieur.

Le parcours effectué à travers ces successions de vestiges, qui réclame environ deux heures, permet une vaste évocation des moments les plus importants de l'histoire de la Valachie. En commencent par les voïvodes de la seconde moitié du XIV-ième siècle et en continuant avec Vlad Țepeș, Laiotă Basarab, avec les princes régnants des siècles XVI—XVII, la Cour princière a connu un développement continu, prouvé par les témoignages conservés dans ce musée. En même temps, les témoignages rencontrés sur le trajet du musée concourent à la compréhension de l'état tronqué dans lequel on conserve aujourd'hui le plus grand édifice médiéval de la Valachie. Chaque objet ou fragment de mur, assemblé dans le présent circuit du musée, représente un message à travers les siècles de la troublante histoire de la ville de Bucarest.

Liste de l'illustration

- Fig. 1. La rue Soarelui en 1967, hébergeant au-dessous de ses maisons les vestiges des citadelles et du Palais princier.
- Fig. 2. Les maisons de la rue 30 Décembre no. 29—31, élevées au XIX-ième siècle sur le côté est du Palais princier.
- Fig. 3. „Piața de Flori“ (Marché aux fleurs) élevée sur le mur est de l'enceinte de la „Curtea Veche“.
- Fig. 4. Travaux de dégagement des vestiges du Palais princier effectués dans la période 1967—1970.
- Fig. 5. Plan des constructions de la Cour princière à la fin du XVIII-ième siècle.
- Fig. 6. Des vases des siècles XV—XVIII pendant leur découverte sur le chantier „Curtea Veche“.
- Fig. 7. Le mur en brique de la citadelle et celui en grosses pierres de la citadelle de Vlad Țepeș.
- Fig. 8. Les fondations de la citadelle du XIV-ième siècle superposées par les murs du Palais princier.
- Fig. 9. Le Voïvode Vlad Țepeș (1456—1462 ; 1476), le fondateur de la citadelle de Bucarest.
- Fig. 10. Le mur en grosses pierres de la citadelle de Bucarest.
- Fig. 11. Le parchemin du 20 Septembre 1459 qui comprend la plus ancienne attestation du nom de Bucarest.
- Fig. 12. Le côté ouest de la citadelle de Bucarest.
- Fig. 13. Le prince Mircea Ciobanul (1545—1554 ; 1558—1559) le fondateur du Palais princier.
- Fig. 14. La travée nord des sous-sols du Palais princier.
- Fig. 15. Détails de construction du XV-ième siècle.
- Fig. 16. Les sous-sols du Palais princier pendant les travaux de restauration.
- Fig. 17. Aménagements du musée dans les sous-sols du Palais princier.
- Fig. 18. L'église „Buna Vestire“, fondée par le prince Mircea Ciobanul.
- Fig. 19. Mihai Viteazul (Michel le Brave) (1593—1601) celui qui réalisa le premier l'union, sous un seul sceptre, de la Valachie, de la Transylvanie et de la Moldavie.
- Fig. 20. Vue de la ville de Bucarest en 1688, ayant comme élément central la Cour princière.
- Fig. 21. Le mur nord de la salle du trône, construit au XVII-ième siècle.
- Fig. 22. Les murs de la chapelle St. Jean Baptiste et de la salle du trône.

- Fig. 23. Les grands fondateurs de la Cour princière du XVII-ième siècle.
1. Matei Basarab (1632—1634)
  2. Grigore Ghica (1660—1664) ; (1672—1674)
  3. Șerban Cantacuzino (1678—1688)
  4. Constantin Brâncoveanu (1688—1714)
- Fig. 24. Les fondations des maisons édifiées pendant le règne de Grigore Duca (1674—1678).
- Fig. 25. Mur du XVII-ième siècle englobé dans une maison du XIX-ième siècle.
- Fig. 26. Le portail de l'église Buna Vestire, emplacé par Ștefan Cantacuzino (1714—1715).
- Fig. 27. Capture du prince Nicolae Mavrocordat par les troupes autrichiennes, à la Cour princière, en 1716.
- Fig. 28. Maison construite vers la moitié du XVIII-ième siècle et utilisée comme Tribunal criminalistique de la Valachie.
- Fig. 29. Colonnes en pierre qui ont appartenu au Palais princier et qui ont été de nouveau utilisées au XIX-ième siècle.
- Fig. 30. L'empreinte de la voûte originale sur le mur est de la Salle à lunettes.
- Fig. 31. Encadrement de porte construit en pierre dans la première moitié du XVIII-ième siècle.
- Fig. 32. L'entrée des troupes du prince de Saxe-Cobourg à Bucarest — novembre 1789.
- Fig. 33. Le sous-sol du Café ancien de la rue Covaci 16 construit après la vente de la Cour princière.
- Fig. 34. L'ensemble architectonique de „Mihai Vodă“, qui englobe aussi des bâtiments de la „Curtea Nouă“.
- Fig. 35. L'inauguration du Musée „Curtea Veche“, le 27 janvier 1972.
- Fig. 36. Colonne de la loggia du Palais princier.
- Fig. 37. Le circuit du musée.
- Fig. 38. Les fondations de l'église St. Anton qui a été détruite pendant le grand incendie du 23 mars 1847.

The Old Court Museum has been inaugurated in 27th april, 1972. Displayed on a surface of about 5000 sqm the museum is taking care and is presenting the vestiges of the most important Middle Age buildings of Bucharest standing from the XIVth — XVIII century, it also bears witness of the existence on this territory long time before the town foundation. The first proofs pointed out on the opportunity of researches undertaken by the Museum of history of the town of Bucharest specialists, are standing from the neolitical age. Afterwards followed the hallstatian and dacic-settlements, which has later constituted the prefeudal village from the IIIrd—IVth century b.o.e. In the VIth—VIIth centuries the whole area of the today capital was occupied by a settlement formed of many houses. Archeological evidences are testifying in Bucharest, on the left side of the river Dîmbovița, one of the most powerful early feudal settlements of the IXth—XIth centuries in the centre of the Romanian plain. Numismatic discoveries are confirming the continuity of life also in the XIth—XIIIth centuries.

Firstly a village, Bucharest became slowly an urban settlement in the XIVth—XVth centuries. An important part in this process has been played by the walled cities built in the neighbourhood. The first walled city was erected in the second half of the XIVth century as a control center of the commercial roads which connected the Transylvanian and the Central Europe towns to the Orient. This walled brick city structured with a surface of about 160 sqm. began to play a political part, temporarily lodging the princely court. In 1458—1459 the voivode Vlad Țepeș built on the same place a stone citadel having a surface of about 700 sqm. From here Dracula could better follow than from Țirgoviște the position of the Turkish armies at the Danube. Besieged some times the Bucharest citadel has been rebuilt between 1476—1480 being called the New Citadel. The building had a rectangular plan,

The Old Court Museum— the Voivodal Palace

an interior courtyard, and basements on the four sides. From the XIth century many of the Roumanian princes preferred to stay in Bucharest. However, Mircea Vodă Ciobanul initiated wide changes of the Voidoval Palace (1545—1554 ; 1558—1559). He gave up the initial plan, bulding the palace with basements formed by four bays and the Voivodal Court Church kept even at the present time in str. 30 decembrie. From this building started the great anti-Turkish war directed by Michael the Brave (Mihai Viteazul) (1593—1601), a voivode who during his reign being firstly achieved the union under one sceptre of the Romanian Country with Transylvania and Moldavia.

Robbed by foreign armies, touched by fires, the Bucharest Court holding a surface of 25.000 sqm. was rebuilt by Matei Basarab after 1640. Wide works are due to the princes : Grigore Ghica, Gheorghe Duca, Șerban Cantacuzino.

The princely Bucharest court had a wide period of growth during the reign of Constantin Vodă Brâncoveanu (1688—1714) and Ștefan Cantacuzino (1714—1715). The Palace considered as the central element has been decorated with stone columns, with marble stairs, with interior paintings. Austrian, English, Russians, French, Swedish, Polish, guests have been received at the princely Court by the Romanian Country voivodes.

In the XVIIIth century this edifice which is holding about 5000 sqm. got out of repair. The fires from 1718—1719, the earthquake of 1738, the foreign occupancies from 1716—1737—1769 have weakened the vast palace. In 1775 the prince Alexandru Ipsilante has built a new edifice on the Mihai Vodă Heal. Hence the residence on the Dîmbovița was called the Old Court. In 1798 Constantin Vodă Hangerli has sold by auction the whole area of the Old Court. There have been built in more than 50 years small properties, have been mapped out new streets. Some of the owners used the walls

of the prince edifices for their houses, whilst others demolished them.

In august 1967 The Popular Council of the City of Bucharest initiated a wide work of research and development of the Old Court — zone. Following this initiative there have been discovered also the vestiges which form the Old Court Museum.

The general aspect is given by the ruined edifice which is breaking the street front, creating a special ambient. The historical walls have remained at the red shade of the bricks, and are different from those erected in the XIXth century and covered by a layer of white plaster. Bands of marble are delimitating the vestige from the additions claimed by the recent conserving and restauration. A concrete roof is stiching the walls of the floor protecting a part of the old Palace. Set out successively some terraces are competing to obtain a museal circuit, as well to cover the voivodal rooms. Having all sides opened the monument makes part of the aspect of a big area, representing the historical message of this big Middleage building.

The entrance inside the museum is in str. 30 decembrie, in the close neighbourhood of the Feast of the Annuciation church and of the Manuc Inn.

The alley paved with stone plates of the Albești quarry is corresponding to the direction of the narrow lane of the princely Court. The quota at which it is actually represents the level of this important Middleage street at the end of the XVIIth century and the beginning of the XVIIIth century. The opened archeological division in this sector have proved that the old lane was covered with a bed of bricks and mortar on which there were spread out stone plates.

The inprints of some plates have been found in the close neighbourhood of the entrance stairs in the museum enclosure and was imperative the paving of the whole line with Albești stones, a quarry mostly requested by the princely Court in the XVIIth—XVIIIth centuries.

Two parallel and long walls made of bricks are pointing out the garden terraces in front of the Palace. It is this area which has profited from the Court owners. During the reign of Constantin Vodă Brâncoveanu this garden, as well as the other ones of the north side, were in the care of a corps of gardners specialized in the horticultural Italian style. From the green grass carpet rise the brick foundations of some houses built at the beginning of the XIXth century over the palace ruins. It is only towards the south-west outlined the big watch tower plan built in the XVIIth century, lying on a surface of 72 sqm. Some date are pointing out that next to this watch

From this place it can be stepped to the next have and on a wooden stairs to mount to the prefeudal and feudal early room. There are two rooms added to the Palace towards the mid XVIIth century. The pavement of the first room was superposed on a house belonging to the Xth—XIth centuries vestiges being part of some wide human settlements. The outline of the feudal early residence is marked at the level at which it was found. In the south-east corner it was the hearth strongly burnt. As understand the great stages of living previous to the building of the middle-age citadel, it has been made up on a crystal panel a draught of the discoveries of the IVth, VIth—VIIth centuries as well as of the IXth—XIth of the Old Court zone. In two showcases are displayed earthen jars, weights from the weaving 100 m, plates made of burnt earth, iron blooms, all discovered during the effected researches. In the first show-cases may be seen the brass fibula found in a residence of the VIth—VIIth centuries in str. Soarelui nr. 6.

An exhibit kept in situ is the wooden tub made in the years of the XIXth century.

Coming out of this room, on the second stairs, it may be observed, on the left hand, the section in the Palace and citadel walls which has been done in the XIXth century. At the beginning the citadel wal was made from river houlders, its width being in this place of 0,70 m. Following the rebuilding necessary after the besieging of november 1476, the wall has been strenghtened by adding a second wall made of river boulders and bricks. Thus at the beginning of the XVIth century the north side of the citadel had a thickness of about 1 m.

The opening bay is in front of the eastern wall of the citadel made of stone, being stabbed by a door of smaller size. The left side of this room is formed by original vestiges, the right one being in some way restored. In the show cases have been exhibited objects in touch with the Middleage building technique. There may be found a square pavement of bricks, covered

as the height of more than 5 m. of the whole basement. The utility of these rooms has been different.

Firstly, they have been used as a place for keeping the food needed by the princely Court.

In the XVIIth century these rooms have been also used to jail some of the most guilty for political actions boyards. The official chronicler of Constantin Vodă Brâncoveanu is pointing out that being brought from Constantinople bound for the squeals against the prince Staicu Merişanu has been put into prison and judged in the Palace cellars. In this place too retired in the summer of 1765, during the Bucarest people rebellion the boyards put in to prison in the king jail. In the XVIIIth century the basements were sheltering the Romanian Country treasure. Braced boxes full of golden coins were taken out every year as to be sent as a tribute to the Ottoman Porte. But the importance of this sector is given specially by the value of vestiges sheltered. Even from the entrance a big crystal parapet is protecting the brick wall in which may be seen the imprint of the original vault. Afterwards, as to state precisely the tremendous moments passed by the monument at the beginning of the XIXth century, leaning upon the left wall, fully rebuilt, have been exposed objects belonging to those who crippled the edifice.

In the first show-cases have been exhibited iron tools, jars, glasses, pipes from the beginning of the XIXth century, found in this area.

An special aspect have the two fragments of English pottery on which are printed portraits of Bucarest town dwellers from the first half of the XIXth century, as well as figures of the churches Sf. Dumitru — Post office and Stravropoleos, these monuments being in the Old Court neighbourhood. A crystal panel is showing the outline of the princely Court such as it is represented by the Russian plan from 1770 and by the Austrian one drawn up in 1791, the wide corridor paved with flag stones from Albeşti, in way to point out the museal circulation is conducting to the old entrance. Being under the pavement of str. Soarelui it is much better kept. The entrance is flanked by walls made of bricks and river boulders, having on the west side a vaulted recess, divided in the parts by wall foundation made after the selling of the Court in 1798. It seems that in the neighbourhood was a chemist shop, as in this area have been found many pharmaceutical receptacles displayed at their turn in a showcase. The extreme west side of the nave is keeping a surface of the bricks pavement existing in the XVIIth century.

tower are the Palace marble stairs. The second watch tower of a smaller size is under the actual column hall, its foundation walls being kept in this room. In the second part of the XVIIth century the two watch towers have been connected with a ioggia, guarded by stone columns chiseled with floral, motifs, capitels and socles typical to the Brancovenesc style suggesting either the height of this verandah, or as its special smartness. From the lithic decoration has been recovered the column which is guarding the museum entrance and the socle of another column.

The first sector of the museum is that of the citadels from the XIVth—XVth centuries and of the palace basement. The entrance is under a vaulted corridor planned in 1972 over the foundations discovered during the effected researches.

This building has been necessary as to protect the old entrance, kept as a museal exhibit and the new stairs making possible the entrance in the monument rooms. On the left, closed by a bricks parapet, the initial entrance may be seen planned in the XVIth century of river boulders and bricks and rebuilt in the second half of the XVIIth century exclusively of bricks.

The stratigraphy of the archeological section opened in this side is pointing out the coming down gradient of the old entrance.

At the same time with the planning of the loggia, it has been also rebuilt the basements entrance in building a circular stairs with direct connection to the Palace ground floor.

In the right side close to the wall made of river boulders are the stone steps who are guiding two iron doors, both belonging to some buildings of the XIXth century from this area. Coming down to 2,20 m. we are coming to the voivodal Palace basements. It is in fact one of the most important sectors of the whole vestige. Four naves with vaulted ceiling divided by wide archways, pencils of light directed towards the most interesting zones, are imposing by the vastness of rooms, as well

with green dark enamel, hexagonal bricks having one of the edges round off, coming from the girdle which adorned the edifice façade, gutter tiles, parts of water tubes, etc.

The most interesting side of this nave is the extreme — eastern side where it has been precisely stated firstly the superposition of both feudal citadels. At this place, at 5,5 m under the actual vault level have been discovered in 1969 the eastern side foundations of the first citadel built in the XIVth century of bricks and mortar. The wall has a 0,75 m. thickness being protected on the outside by a defence ditch 2,5 m. wide. It is superposed by the river boulders foundation of the citadel built by Vlad Țepeș in 1458—1459. On the crystal panel, fixed on the next wall it is traced with red the outline of the first buca-rest — citadel and its connection with the citadel in which has been issued the charter of 20 th september 1459, a document including the most ancient written attestation of the name of Bucharest. In the next show-case are displayed fragments of jars found in the defence ditch and pieces of the gutter tiles who covered the small fortress. The second show case is including some of the multitude of earthen jars discovered in two pits of the eastern side of the Vlad Țepeș citadel. The materials are belonging to the second half of the XVth century. But, as well as the whole monument, this bay also has been subjected to some changes. Even on the eastern wall it has been kept the largest part of a wall added to the half of the XVIIth century which doubled the river boulders wall of the citadel.

The right arch has been made smaller during the reign of Constantin Vodă Brâncoveanu, whilst the left one was completely closed towards the end of the XVIIIth century. In fact most of the cruciform piles built by Mircea Ciobanul (1545—1554 ; 1558—1559) have been completed in the second half of the XVIIth century with pillars made of narrow and well burned bricks.

Entering in the following bay we may come in the zone where began the researches regarding the voivodal Palace. In 1953 and afterwards in august 1967 in this room there have been mapped out the first sections. Thick layers of debris filled till almost the lateral vaults, these single vestiges of the Palace known at that time. Actually the room is imposing by the big quantity of original parts. The whole western half beginning with the river boulders and bricks walls, the double arched vaults standing from the half second of the XVIth century. In the front part the stone wall of the Vlad Țepeș fortress calls attention. The visting alley is laying on the west side citadel wall, doubled by a river boulders wall. In a show case have found their place some Middleage candlesticks made of clay,

one of them having marked the name of the potter "Mihai" Michael. Another show case is containing stone bombards found in the neighbourhood together with jars fragments of the XVIth century end. The last show case is containing the craniums of two men aged 35—40 years decapitated at the end of the XVIIth century. These have been found right in the place where they are actually displayed. It is known that in the next neighbourhood of the Court we may find the execution block. The heads of some great boyards executed there, were displayed on the Court walls or on its gateway as to be seen by the towns people. Most of these craniums have been afterwards thrown away, as it was the case with the present ones. The last bay, the north one, is just like a real exhibition of the building technique in Bucarest in the XIVth—XIXth centuries. On the right hand it is outlining under the passage way level, the north side foundation of the first citadel made of bricks. On the left hand the western citadel wall raised of river boulders, whilst in front is one of the most beautiful evidence of the building technique of the mid XVth century. Ranges of bricks are separating and impacting boulders or stone slabs in accordance with the ancient roman Byzantian method. Close by the double vault, built in the same technique, the Grigore Ghica artisans have added another vault built up only with bricks. In his turn the owner of this ground bought at the 1798 auction, built a house with ground floor and a single floor, braced the vault too with another double arch. Its starting level is anyway much higher, standing to reason that at this date the cellar began to fill up with debris. It is a doublet made of bricks having a light structure, with the joint carelessly finished. Going forward into this corridor lighted by the sun rays penetrating into the high vaulted windows, we are coming in the eastern half of the king underground caves.

The fixed boulder wall has disappeared. In its place still these is maintaining the citadel wall, made of river boulders and bricks. The two big building stages of the citadel due to

the years 1458—1459 and 1467—1480, are obviously outlined. The inferior side wall shows a different aspect in its front part as compared to its upper half, where the bricks are beginning to set out in horizontal ranges. On a crystal panel it is a quoted passage from the Moldavian Slavonic chronicle, in which about the Bucharest Citadel occupation by Ștefan cel Mare, prince of Moldavia, in november 1473, is tacked the fact that there has been the family of the Romanian Country prince Radu cel Frumos, his fortunes and flags. Rendering valuable the breach made by a modern ice house, it has been fitted up the outlet from this underground through a door, likely to that kept in the eastern wall of the citadel in the next bay. From the wooden stairs guiding the Palace ground floor, a last look is surprising in its century-old silence this real Bucharest voivodal sanctuary.

From this spot the channel of circulation has two variants. On the left, on a passage way fit up to allow the study of the exterior citadel front, we are reaching the pools sector. The alley is passing even over such a pool made of bricks having a depth of 3 m. It has been found filled with debris, stove plates, earthen jars and many oriental plates, the whole material dating from the first half of the XVIIth century. The direction is guiding through a house under ground built about in 1800, where the vestiges of the voivodal Palace have been included there, or have been covered with a concrete roof. The effected researches allowed the discovery of the most ancient water tube which feeded the citadel during the XVth century. In a modest surface have been found three pools, two water tubes and a furnace of a big size for heating a boiler. The whole buildings assembly has been demolished towards the mid XVIIth century, being damaged by the big fire of 1600 on the occasion of the drawing away of Gheorghe Ghica of the Romanian Country throne. Some steps are following the inlet into the high officials court, with a surface of about 280 sqm. On the right are raising the foundations of the houses built by Gheorghe Duca in the second half of the XVIIth century who has as prefect the future prince Șerban Cantacuzino. On the left it may be followed the north wall of the citadel and of the Palace basements the windows slots oblong and narrow. A new stairs is guiding towards the prince rooms of the Palace ground floor.

The second direction, coming out of the Palace basements is beginning its line climbing the right stairs, having permanently close by the exterior face, covered with white plaster of the Vlad Țepeș citadel. On the front side it is displayed the stone foundation of a wall which has been added after

the great siege of 1476, simultaneously with the building of two rooms on the eastern side of the citadel. The later changes could not make possible the lasting of this foundation and that of the southern wall, the others being dismantled. The first room met on this line is vaulted, with yellow or gray plaster traces. On the north corner is standing out the stove funnel, close by being a big size niche.

A door dwelling allowed the inlet towards the eastern rooms or towards the Buna Vestire church. The second door is guiding towards another room having a surface of 72 sqm. It is one of the most complete rooms kept on the Palace ground floor. Just as the previous one, it is covered by a semi-cylindrical vault, leaned upon widely opened groins. The southern wall which is taking part at the palace front part has been segmented by high and narrow windows. The eastern one had initially a window and a door replaced at the beginning of the XVIIIth century by another door and a window endowed with stone frames. The traces of a fire seems to be obvious on these frames blackened and reddened by the fire. On the northern side it is a window, later on chaged into a niche, whilst on the western wall the door slot is connected with the big council room. Searching this room carefully there have been noted inprints of sealing rings of the XVIIth century put in the rough plaster which covered the western wall. The telescope hall is suggesting mostly the big spatharus hall or the stars spatharus hall, mentioned in the chronicles written during the reigns of Serban Cantacuzino (1678—1688) and of Constantin Brâncoveanu (1688—1714).

From these two vaulted halls it is possible to come up to the ground floor of the ancient Palace. The pavement is higher in accordance with the mentioned rooms. The central element is the big council hall marked by a white marble pavement. The 300 sqm. surface is guarded only by the eastern wall craved with brutality in the XIXth century and of the north-western wall. This last one is confirming the existence in

the council hall of the same type of telescopes existing in the room closed by. Two opened windows towards the northern corridor are still keeping the fastening slots of the iron frames. On their edge it may be observed a stratum of white plaster which probably covered the whole room. The throne hall is on the corresponding space of the two southern bays of the basement, being a very high room. On its western side were opened some rooms used probably by the prince. The importance of the throne hall is different, as all the great political events which occurred during many decades at the Bucharest princely Court are connected with this place. Diplomats, men of European culture have been received by the Romanian Country voivodes in the Palace central hall. Beginning with the Frenchman Pierre Lescaopier and following with Deodot Baksic, the count Louis de Marsigli, lord Paget, with messengers of the Balkan peoples, many guests stepped in the Council hall enjoying themselves of the large hospitality of the Romanian people.

The palace platform of the ground floor is occupying also others rooms. In the north-western corner it is marked, by raising the old foundations, the St. John chapel, the rectangular plan of which has been printed on a crystal plate. Looking to the northern face of the throne hall wall, it makes evident a small surface with fragments of the fresco spread out in the XVIIth—XVIIIth centuries. Red and black stripes are marking the inferior side of some drapery folds. On the whole ground floor surface have been displayed fragments of columns, stone or marble steps, doors and windows frames, capitels and socles in the Brancovenesc style. By some quoted passages and descriptions due to the eye witnesses it is suggested the functionality of each room. From this place the sight is making its way towards str. Soarelui, guarded on the left side by the princess Palace, built by Stefan Cantacuzino (1714—1715), and on the right side by the townsfolk houses built after 1800 and transformed in the second half of the XIXth century. It is drawing the attention the iron balcony added in 1874.

The northern side of the museum is guarded by the three bodies of houses restored in 1973, and the western one by the glass partition house built in 1970—1971 over an old cellar dating from the beginning of the XIXth century.

Wooden stairs allow the inlet from the ground floor terrace to the vestiges of the floor. The first target is the vault intradoor of one of the ground floor rooms, perforated by the chimney stove slot. The front wall has the highest quota of the prince vestiges. It is separating two large rooms keeping on the

southern face traces of plaster, layers of lime smoked during some fires of the XVIIIth century. The interventions due to the XVIIth century are easily visible by breaking the door, by cutting the original walls in the recesses transformation covered also with white plaster.

On the western wall protected by the concrete cover it is kept a picture size 2×2 m. On a marcon background the painter represented an aspect of a military camp. In the first plane it is visible a voivode on horseback dressed in a XVIIth century uniform ; in the second plane some tents and soldiers. The painting is spread out on the wall built after 1800 keeping the features of the first half of the XIXth century.

The last terrace of the museum circuit is offering a view on the house considered as belonging to Constantin Mavrocordat of the mid XVIIIth century, included later on in the Manuc Inn assembly and of the princely Court. On the northern side shaded by the modern buildings there are the vestiges of the prince houses added to the Palace in the second half of the XVIth century. It may be perceived the lateral walls made of bricks and river boulders, as well as the pillars who divided the basement in two naves directed north south. From this side, on the same stairs, it is possible to come back on the ground floor platform and through the vaulted room we may pass towards the eastern rooms of the edifice. On the first steps out attention is drawn by the front wall in which it is outlined the corridor archway of connection between the Buna Vestire church and the Palace rooms. From the XVIth century and till the mid XVIIIth century this place has been wandered by all the Romanian Country voivodes. In the actual form the wall is dating from Constantin Vodă Brâncoveanu time marking the extreme-northern side of the prince Palace. On the right side it is opening a long hall avella vaults built in the first years of the XIXth century in using on the west side the Palace wall. From the prince edifice have been also taken up the stone columns, of which the central ones have

remained on their places, from the XIXth century till today, the others two being replaced during the recent restoration. From this hall with columns it is possible to come down in two cellars fitted up in the XIXth century, in each of them being visible the prince wall foundations. In fact the circulation alley is passing through the same hall over the rooms foundations and of the eastern look-out tower. On the long window edge cut at the wall at the end of XVIIth century have been found surfaces of white plaster on which was engraved with Cyrillic letters the name "Matei". The plaster traces are tracing that the Palace façade does not show apparent bricks, but was covered with a white mortar, similar to most of the ground floor and first floor rooms.

The crossing over of these successive vestiges which requires almost two hours, it allows a vast evocation of the most important moments of the Romanian Country history. Beginning with the voivodes of the second half of the XIVth century and following with Vlad Țepeș, Laiotă Basarab, with the princes of the XVIth—XVIIth centuries, the princely Court developed itself continuously, as proved by the material testimonies kept in this museum. At the same time the proofs found on the museum line is contributing to the understanding of the truncate state in which is kept actually the largest Middleage edifice of the Romanian Country. Each of the objects or wall fragments assembled in the present museum circuit is representing a message over the centuries of the Bucharest busy history.

Listing of illustrations

- Fig. 1. Strada Soarelui in 1967 sheltering its under houses the Citadels and the Voivodal Palace vestiges.
- Fig. 2. The houses of str. 30 decembrie nr. 29—31 built in the XIXth century on the eastern side of the Voivodal Palace.
- Fig. 3. The Flowers Place (Piața de Flori) built over the eastern wall of the precincts of the Old Court.
- Fig. 4. Achievements for the clearance of the Voivodal Palace vestiges effected in the period 1967—1970.
- Fig. 5. The draught of the Old Court's buildings at the end of the XVIIIth century.
- Fig. 6. Jars of the XVth—XVIIIth centuries during the discoveries on the Old Court building site.
- Fig. 7. The Citadel brick wall and that of the boulders one, of the Vlad Țepeș Citadel.
- Fig. 8. The Citadel foundations of the XIVth century under the walls of the Voivodal Palace.
- Fig. 9. The voivode Vlad Țepeș (1456—1462) ; 1476) the founder of the Bucharest Citadel.
- Fig. 10. The boulder wall of the Bucharest Citadel.
- Fig. 11. The 20th september 1459 chronicle stating the oldest testimony of the name "București".
- Fig. 12. The western side of the Bucharest Citadel.
- Fig. 13. Mircea Vodă Ciobanul (1545—1554) ; (1558—1559) the founder of the Voivodal Palace.
- Fig. 14. The northern bay of the Voivodal Palace undergrounds.
- Fig. 15. Building particulars of the XVth century.
- Fig. 16. The Voivodal Palace undergrounds during the restoration workings.
- Fig. 17. Museum restorations in the Voivodal Palace undergrounds.
- Fig. 18. The "Buna Vestire" church, a foundation of Mircea Vodă Ciobanul.
- Fig. 19. Michael the Brave (Mihai Viteazul) — (1593—1601), the prince who realized the Union under one sceptre of the Romanian Country, Transylvania and Moldavia.
- Fig. 20. A view of the Bucharest town in 1688 having as central element the princely Court.
- Fig. 21. The northern wall of the throne hall built in the XVIIth century.
- Fig. 22. The walls of the St. John the Christener chapel and of the throne hall.

- Fig. 23. Founders of the Princely Court of the XVIIth century.
1. Matei Basarab (1632—1654)
  2. Grigore Ghica (1660—1664) ; (1672—1674)
  3. Șerban Cantacuzino (1678—1688) ;
  4. Constantin Brâncoveanu (1688—1714).
- Fig. 24. The foundations of the houses built during the reign of Gheorghe Duca (1647—1678).
- Fig. 25. A wall of the XVIIth century included in a house of the XIXth century.
- Fig. 26. The portal of the "Buna Vestire" church fixed up by Ștefan Cantacuzino (1714—1715).
- Fig. 27. Nicolae Vodă Mavrocordat caught by the habsburgic troops at the princely Court in 1716.
- Fig. 28. The house built in the mid XVIIIth century and used as criminology Tribunal of the Romanian Country.
- Fig. 29. Stone columns of the princely Palace used again in the XIXth century.
- Fig. 30. The original vault trace on the eastern wall of the telescopes hall.
- Fig. 31. Door frame made of stone in the first half of the XVIIth century.
- Fig. 32. The entering of the Saxa Coburg Prince's privates in Bucharest — november 1789.
- Fig. 33. The old coffer-house of str. Covaci 16 built after the princely Court selling.
- Fig. 34. Architectural ensemble Mihai Vodă including the New-Court's buildings.
- Fig. 35. The inauguration of the Old Court Museum, the 27th january 1972.
- Fig. 36. Column of the Voivodal Palace loggia.
- Fig. 37. The museum circuit.
- Fig. 38. St. Antonius church foundations destroyed during the big fire of 23rd march 1847.

Музей старого дворца Дворец воевод

Музей Старого Дворца был открыт 27 апреля 1972 г.

Музей занимает площадь приблизительно в 5000 кв. м он сохраняет и указывает на присутствие самых значительных средневековых конструкций Бухареста, относящихся к XIV—XVIII векам, а также указывает на существование населения на этой территории до основания города. Первые доказательства, отмеченные по случаю предпринятых исследований специалистами Музея Истории муниципалитета Бухарест, относятся к эпохе неолита. За которой следуют поселения халштаттское и дакское, на месте которых расположилось префеодальное село III—IV века нашей эры.

В VI—VII веке вся сегодняшняя центральная зона столицы была занята населением, состоящих из многочисленных Археологических свидетельств подтверждающих существование Бухареста на левом берегу реки Дымбовицы, одного из самых укрепленных поселений времени, в IX—XI веков в центре Румынской низменности. Нумизматические открытия подтверждают существование населения и в период и в период XI—XIII веков.

Будучи сначала всего лишь поселком, Бухарест постепенно превращался в городское население в период XIV—XV веков.

Важную роль в этом процессе имели существование поблизости крепости.

Первое укрепление построено во второй половине XIV века как контрольный пункт торговых дорог, связывающих города Трансильвании с Центральной Европой и Востоком. Эта крепость выстроенная из кирпича занимала площадь приблизительно в 160 кв. метров и стала играть и политическую роль.

Здесь временно располагался Княжеский Дворец. В период 1458—1469 воевод Влад Цепеш построил на этом месте каменную крепость площадью приблизительно в 700 кв. м. Отсюда Дракула мог лучше следить чем из Тырговиште за положением турецких войск на Дунае.

Осажденная несколько раз, крепость Бухареста была реконструирована в 1476—1480 г. и стала называться Новой Крепостью. Конструкция имела прямоугольный план с внутренним двором и подвалами по всем четырем сторонам.

Начиная с XV века князья Румынии все более предпочитают оставаться в Бухаресте. Но наиболее широкие преобразования Княжеского Дворца произвел Мирча Вода Чобанул (1545—1554; 1558—1559). Он отказался от начального плана, построив палаты с подвалами с четырьмя переходами и дворцовой церковью, которые сохранились и сегодня, на ул. 30 Декабря. Отсюда начал великую противотурецкую войну Михай Витязул (1593—1601), воевода, во время правления которого впервые произошло объединение воедино под одним скипедром Румынского княжества с Трансильванией и Молдавией.

Ограбленный атоманскими войсками, сожженный пожарами, Дворец в Бухаресте, который занимал площадь в 25.000 кв. м был восстановлен Матеем Басараб после 1640 года. Большие строительные работы были проведены в период правления воевод: Григоре Гика, Георге Дука, Шербан Кантакузино.

Княжеский Дворец в Бухаресте познал период широкого развития во время правления Константин Вода Брынковяну (1688—1724) и Шербана Кантакузино (1714—1715). В центральной (1688—1714) и Штефан Кантакузино (1714—1715). В центральной части дворец был украшен каменными колоннами, мраморной лестницей, с росписями внутри. Австрийские, английские, русские, французские, шведские и польские гости принимались в Дворцовой Палате воеводам Румынской Страны.

В XVII веке эта конструкция занимавшая приблизительно 3000 кв. м. начала приходить в упадок. Пожары в 1718—1719 гг землетрясение в 1738, иностранные нашествия в 1716, 1737, 1769 разрушили этот грандиозный дворец.

В 1755 году воевода Александру Ипсиланти построил новый дворец на возвышенности Михай Вода. С этих пор место расположения на реке Дымбовица стало называться Старым Двором.

В 1798 году Константин Вода Хангерли продал всю территорию Старого Двора с молотка. Таким образом появились свыше 50 мелких собственности. Были проложены новые улицы. Одни из владельцев использовали стены воеводских палат для своих домов, а другие их просто разрушили.

В августе 1967 года Народный Совет Муниципалитета Бухареста начал широкую исследовательскую работу по вос-

становлению Старого Двора. Вследствии этой инициативы были найдены следы дворца который теперь является Музеем Старого двора.

Общий вид представлен аспектом руин здания, врезающимися во фронт улиц придавая ему особый вид. Исторические стены сохранившие красный цвет отличаются от стен построенных в XIX — веке покрытых белой штукатуркой. Плитки мрамора ограничивают конструкцию от пристроек, недавно реставрированных и сохраненных.

Бетонное покрытие соединяет стены этажа, защищая значительную часть старого дворца.

Террасы последовательно расположенные содействуют как последовательному осмотру музея так и покрытию воеводских помещений.

Имея открытые боковые стороны, монумент непосредственно участвует в общем виде большой зоны, представляя исторический месаж этого крупного средневекового сооружения.

Вход в музей находится на улице 30 декабря в непосредственной близости от церкви Благовещения и Ханул Манук. Аллея, мощенная каменными пластинками из местности Албешть, соответствует характеру улицы Дворцовой палаты. Высота, на которой находится в настоящее время дворец, представляет собой уровень этой важной средневековой улицы к концу ХУП века и начелу ХУШ века. Раскрытые археологические сечения, открытые в этом секторе, доказали, что старая улица была покрыта слоем кирпича и цементного раствора, сверх которых были наложены каменные плитки.

Отпечатки некоторых плит были найдены в непосредственной близости от входа в музей и этим была вызвана необходимость покрытия всей трассы этими плитками тип Албешть, карьер этот интенсивно использован воеводским Домом в Бухаресте в ХУП—ХУШ веке.

118 Две параллельных стены, построены из кирпича, указывают на присутствие террасы сада перед дворцом. Эта зона

пользовалась постоянной заботой владельцев Дворца. Во время правления Константина Вода Брынковяну этот сад и сады на сверной стороне находились в ведении группы садовников, которые были знакомы с итальянским стилем садоводства. На зеленом ковре травы поднимались каменные фундаменты домов, построенных в начале XIX века, на развалинах королевского дома.

Ближе к юго-восточному углу вырисовывается план большой башни, построенной в XVIII веке, занимающей 72 кв. м. Некоторые данные указывают на то, что возле этой башни находилась мраморная лестница дворца. Вторая башня несколько меньших размеров находилась под настоящим колонным залом. Фундамент стены этой башни сохранился в этом помещении.

Во второй половине XVIII века обе башни были связаны балконом поддерживаемым каменными колоннами с выдолбленными на них рисунками цветов.

Капители и цоколи, выдержаны в типичном стиле брынковяну, увеличивают как высоту непокрытой галереи, так и ее особую элегантность. Из литической отделки была восстановлена колонна находящаяся у входа в музей и постамент другой колонны.

Первым сектором музея является сектор укрепленный XIV—XV века и подвал дворца. Вход был под корридором со сводом устроенным в 1970 году на фундаменте открытом во время исследований.

Это свидетельство было осуществлено с целью защиты старого входа, сохраненного в качестве музейного экспонента, а новая лестница обеспечивает доступ в помещения монумента. Слева, закрытый кирпичным паралетом, виден первоначальный вход выстроенный в XVI веке из речного камня и кирпича и восстановленный по второй половине XVIII века сделанный только из кирпича.

Стратиграфия открытого археологического сечения в этой части указывает уклон спуска старого входа. Одновременно с устройством лождии был преобразован и вход в подвал посредством винтовой лестницы, которая связывает подвал с партером дворца.

В правой части в непосредственной близости от стены выстроенной из речного камня находятся каменные ступени ведущие к двум железным дверям, обе двери принадлежат зданию XIX в находившемуся в этой же зоне. Спускаясь на 2—20 метров, находимся в подвале Воеводского Ядворца. Подвал является одним из важнейших секторов всей исторической реликвии.

Четыре галереи со сводчатым потолком, разделены широкими арками. Лучи света направлены в наиболее интересные зоны. Все это и размер помещений, а также и их высота свыше 5 метров производит грандиозное впечатление. Эти помещения использовались для различных целей. Прежде всего они служили складами для продуктов. Необходимых дворцовой палате. В XII веке эти помещения использовались для заключения некоторых бояр обвиненных в политическом неподчинении. Официальный летописец Константина Воды Брынковяну указывает, что будучи обвинен за доносы против правителя. Стайку Меришану был заключен и осужден в нижней части подвала дворца. Там же прятались бояры летом 1765 года во время восстания жителей Бухареста и бояры, заключенные в княжескую тюрьму. В XIII веке в подвалах хранились богатство Румынской страны.

Окованные сундуки наполненные золотыми монетами вытаскивались из этих подвалов каждый год для посылки дани.

Но особой ценностью этого сектора являются исторические памятники хранящиеся в нем. Начиная от входа большая кристалльная панель защищает кирпичную стену в которой можно заметить отпечатки подлинного свода. Затем для подтверждения тяжелых моментов через которые прошел монумент в начале XIX века, используя полностью восстановленную левую стену выставлены предметы принадлежавшие разрушителям здания. В первых витринах были найдены железные инструменты, сосуды, стаканы, трубки, происходящие в начале XIX века, найденные в этой части.

Выделяются оба фрагмента сосуда из английского фарфора на которых нарисованы бухарестские торговцы первой половины XIX века, а также и силуэты церкви Святого Думитру Ставролеос и почта, манументы находящиеся в непосредственной близости от Старого Двора. Хрустальная панель представляет очертания воеводского дворца, таким он выгля-

дел в русском плане от 1770 года и в австрийском плане, составленном в 1891 году.

Широкий корридор выложенный плитками камня Албешть, для подчеркивания продолжения музейной территории ведет к старому входу, будучи заключен под мостовой улицы Соарелуй он сохранился лучше. Вход закрыт стенами из кирпича и речного крупного камня с нишей в восточной части разрезанный на две половины в фундаменте стены выстроенной после продажи дворца в 1798 году. Кажется, что поблизости существовала аптека, так как в этой зоне были найдены многочисленные аптекарские сосуды, которые выставлены сейчас в витрине. Крайняя восточная сторона сохраняет поверхность сделанную из кирпича в XVII веке.

С этого места переходим в следующее помещение и по деревянной лестнице поднимаемся в комнату дофеодалных и феодальных помещений. Два помещения пристроенные к дворцу в половине XVII века. Отделка первой комнаты была наложена на отделку четвертой комнаты, а отделка левой комнаты покрывает жилище выстроенные в X—XI веке принадлежат крупным поселениям. Контур феодального жилища заметен на уровне, на котором он был найден В юго-восточном углу находится сильно выжженная часть очага. Для понимания больших этапов заселения предшествовавших строительству средневекового укрепления на хрустальной панели была нарисована схема открытий IV, VI—XII и X—XI веков в зоне Старого Дворца. В двух витринах выставлены глиняная посуда, разновески для ткацкого станка, куклы из жженой глины, железные предметы, найденные во время раскопок и исследований. В первой из этих витрин бронзовая брошь, найденная на улице Соарелуй н. 6 в одном из жилищ VI—VII веков. Одним из интересных экспонатов является и деревянная кадка сделанная в первые годы XIX века, которая хорошо сохранилась.

Выходя из этого помещения налево виден пробой сделанный в стенах дворца и укрепления в XIX веке. Сначала стена укрепления была сделана из крупного речного камня, ее толщина в этом места составляет 0,70 м. Восстановленная после осаждения в ноябре 1476 года стена была укреплена посредством постройки второй стены сделанной из речных камней и кирпича. Таким образом к началу XVI века северная часть укрепленная имела приблизительно 1 м толщины.

Отрывающаяся, галерея, опирается в восточную стену крепости сделанную из камня, в которой находится дверь малых размеров. Левая стена помещения является подлинной постройкой, правая восстановлена в большей своей части. В витрине

выставлены объекты связанные с техникой строительства средневековья. Здесь встречаются для кирпичи отделки различных форм квадраты, покрытые темнозеленой эмалью, шестигранные кирпичи округленные на одном из концов, происходящие из пояса отделки лицевой стороны строительства, трубы из черепицы фрагменты водопровода и т.д.

Наиболее интересной частью этой галереи является восточная сторона, где прежде всего замечается наложение одного на другой двух феодальных крепостей. Здесь на 5,5 м под настоящим уровнем сводов были найдены в 1969 году фундаменты восточной стороны первого укрепления, построенного в XIV век из кирпича и цементного раствора. Стена имеет толщину 0,75 м и защищена с внешней стороны оборонным рвом шириной свыше 2,5 м. Он находится под фундаментом из речного крупного камня, принадлежащее укреплению созданному воеводой Влад Цепеш в 1458—1459 гг. На хрустальной панели укрепленной на соседней стене указан красным контуром силуэт первого Бухарестского укрепления и отношение этого укрепления к другому укреплению, для которого была составлена грамота 20 сентября 1459 года, содержащая самое древнее описание наименования Бухарест. В соседней витрине выставлены фрагменты посуды, найденные в оборонном рве куски труб из черепицы, которые покрывали старое маленькое укрепление. Вторая витрина содержит несколько из многочисленных кусков посуды изготовленных из глины найденной в двух ямах в восточной стороне укрепления построенного воеводой Влад Цепеш. Весь материал принадлежит второй половине XV века но как и весь мону-мент эта галерея подвергалась многим изменениям. На восточной стороне сохранилась большая часть от стены построенной в половине XIV века, которая укрепила стену из речного камня принадлежащую укреплению. Правая арка была уменьшена во время правления Константина Воды Брынковяну, а левая была совершенно закрыта к концу XVIII

века. Фактически большинство крестовых столбов поставленных воеводой Мирча Чобанул (1545—1554, 1558—1559) были дополнены во второй половине ХУП века, столбами выложенными из узкого кирпича, хорошо прожеженного.

Проникнув в следующую галерею мы находимся в зоне, где были начаты исследования воеводского дворца. В 1953 года, а затем в августе 1967 года в этом помещении были сделаны первые сечения. Толстые слои щебня наполняли почти до высоты, своды боковой арки, единственные исторические следы дворца известные в то время. Теперь это помещение отличается значительным количеством подлинных деталей. Вся западная половина, начиная от стен выстроенных из речного крупного камня и кирпича, арки бойницы, своды относятся к половине ХУИ века. Впереди привлекает внимание каменная стена, укрепленная и построенная воеводой Влад Цепеш. Аллея пролегает через западную стену первого укрепления, усиленного стеной выстроенной из речного крупного камня. В одной из витрин выставлены несколько подсвечников из глины относящихся к средневековью, на одном из подсвечников высечено имя мастера «Михай». Другая витрина содержит каменные ядра, найденные по близости возле черепков глиняной посуды, относящейся к концу ХУИ века. Последняя витрина содержит черепа двух мужчин в возрасте 35—40 лет обезглавленных в конце ХУП—ХУШ века, они были найдены на том месте где были выставлены на всевидение. Известен тот факт, что в непосредственной близости Дворца находилась плаха для казни великих бояр, обезглавленных на этой плахе, выставляли на стенах Дворца или на его воротах для посрамления. Многие из этих черепов были затем выброшены (как и оба черепа выставленные в витрине).

Последняя галерея, северная представляет настоящую выставку развития техники строительства в Бухаресте в XIV—XIX веках. Вправо под уровнем коридора виден фундамент северной части первого укрепления построенного из кирпича. На лево западная стена укрепления построенная из крупного речного камня, а впереди одно из самых красивых свидетельств техники строительства конца ХУИ века. Здесь ряды кирпича отделяют либо окружают каменные глибы или каменные плитки по старому романо-византийскому методу. Возле поддерживающей арки выстроенной по той же технике, мастера Григоре Гика добавили другую арку, построенную из кирпича. В свою очередь владелец этого участка купленного с молотка в 1798 году, строя дом с партером и этажом укрепил свод новой поддерживающей аркой. Но уровень

намного выше, что заставляет предполагать тот факт, что на этот раз подвал начинают заполнять щебнем. Поддерживающая арка из кирпича небольшой прочности. Продвигаясь по этому освещенному солнечными лучами коридору лучами, проникающими через высокие окна со сводами, входим в восточную часть царских подвалов. Нет больше стен из речного крупного камня окруженного кирпичем вместо них сохраняется стена, укрепления, построенная из речных глыб и кирпича. Обе крупные фазы строительства укрепления соответствуют 1458 — 1459 и 1476—14800 гг, они выделяются. Нижняя часть стены отличается от ее верхней половины, там где кирпич начинает располагаться горизонтальными рядами. На хрустальной панели написана цитата из Славянской хроники Молдавии, в которой говорится о пребывании в Бухарестском укреплении Штефана Великого воеводы Молдавии в ноябре 1473 г. о том что здесь находилась семья воеводы Румынской страны, Раду Чел Фрумос (Раду Красивый) и его богатство и знамена. Используя проем современной кладовой льда был устроен выход из этого подвала через дверь напоминающую дверь сохранившуюся в восточной стене укрепления, в прилегающем проходе. С деревянной лестницы, ведущей в партер дворца взор охватывает, в его веком молчании — это настоящее воеводское святилище в Бухаресте.

Начиная с этого места осмотр музея имеет два пути:

Налево на восстановленном коридоре существует возможность изучения фасада внешней части этой крепости, идущего к сектору бассейнов. Аллея проходит через бассейн выполненный из кирпича глубиной 3 м. При раскопках он был заполнен щебнем, обломками кафеля для печей, черепками глиняной посуды и различными восточными тарелками. Весь этот материал относится к первой половине

124 XVII века. Трасса ведет через подвалы дома выстроенного

приблизительно в 1800 году, где следы Воеводского Дворца смешиваются со стенами купеческого дома или их покрывает слой бетона. Исследования позволили открыть наиболее древний водопровод, который снабжал крепость в X веке. На небольшой поверхности были найдены 3 бассейна, 2 водопровода и печь больших размеров, для нагрева большого котла с водой. Весь ансамбль был разрушен в первой половине XVII века большим пожаром произошедшим в 1660 году по случаю свержения воеводы Георге Гика с престола Румынской страны. Несколько ступеней открывают вход во двор занимающий приблизительно 200 кв. м справа поднимаются фундаменты домов построенных воеводой Георге Дука во второй половине XVII века, при котором состоял в исправниках будущий воевода Шербан Кантакузино. Слева можно проследить северную стену крепости и подвалы Дворца с удлиненными узкими углублениями окон. Еще одна лестница ведет к воеводским комнатам в партере дворца.

Вторая дорога, выводящая из подвала, поднимается по лестнице справа имея все время рядом внешнюю часть стен покрытую белой штукатуркой, принадлежащую временам правления воеводы Влад Цепеш. Впереди открывается каменный фундамент стены пристроенной после осаждения 1476 год, одновременно со строительством двух помещений на восточной стороне крепости. Последующие изменения помогли сохраниться этому фундаменту и южной части стены, остальные стены были разрушены. Первое помещение встречающееся в этой ветви имеет своды со следами желтой штукатурки или штукатурки пепельного цвета. В северо-восточном углу виден дымоход, рядом с которым находится ниша больших размеров.

Дверной проем позволяет входить в восточные комнаты или в сторону церкви Благовещения. Вторая дверь ведет к другому помещению площадью 72 кв. м. Это помещение является одним из лучше всего сохранившихся помещений в партере дворца. Как и в предыдущем оно покрыто сводом полуцилиндрической формы, опирающимся на (лунеты) широко открытые арки. Южная стена участвующая в образовании фасада дворца разделена высокими и низкими окнами. Восточная стена имела вначале два окна и одну дверь, замененную в начале XVIII века другой дверью и окном с каменным обрамлением. Следы пожара ясно выделяются на этих почерневших обрамлениях. На северной стороне расположено окно, которое позднее было преобразовано в нишу, а на восточной стороне дверной проем связал это помещение

с большим залом Совета. Подробно исследуя это помещение были найдены отпечатки колец с печатью ХУП века сделанные в сырой штукатурке покрывающей западную стену. Зал напоминает в большой степени арсенал или тронный дворцовый зал упомянутый в хрониках написанных во время правления Воды Шербана Кантакузино (1678—1688) и Константина Брынковяну (1688—1714). Из этих двух зал со сводами можно пройти в партер старой части дворца. Каменная отделка пола намного выше чем в указанных ранее комнатах. Центральным элементом является большой зал Совета отличающийся белем мраморным полом.

Площадь 300 кв. м. охраняется только восточной стеной грубо выдолбленной в XIX веке и стеной в северо-западном углу. Последние подтверждают существование в этом зале Совета того же типа арк. Г существующие в помещении, расположенном рядом. Два окна которые открываются в сторону северного коридора сохраняют еще углубления для крепления железных рам. По их краям заметен слой белой штукатурки, которая, возможно, покрывала все помещение. Тронный зал занимает площадь соответствующую двум переходам в южной части подвала и является очень высоким помещением. Вне этого помещения в западной стороне расположены несколько комнат, занимаемых воеводой. Важность тронного зала является особой, так как все большие политические события разрешаемые в течение многих десятилетий Воеводским Дворцом связываются с этим местом. Дипломаты, представители Европейской культуры принимались воеводой Румынской страны в Центральном зале дворца. Начиная с француза Пьера Лескалонье и продолжая Деодотом Бакшик, графом Людвик де Марсилли, лордом Пейджет с представителями народа Балкан, многочисленными гостями, которые присутствовали в зале пользуясь большой гостеприимностью румын.

Платформа партер дворца занимает и другие помещения

В северо-западном углу замечается возвышение старого фундамента часовни святого Иоана прямоугольный план, который был передан на хрустальном пано. Глядя на северную часть фасада стены тронного зала замечаем небольшую поверхность с остатками фрески, выполненной в ХУП—ХУШ веках. Красные и черные полосы нижнюю часть фалд драпировок. На всей поверхности партера были выставлены фрагменты колонн, каменные или мраморные ступени, обрамления дверей и окон капители цоколи специфичные стилю брынковяну. Посредством нескольких цитат описания очевидца определяется функциональное назначение каждого помещения. С этого места взор направлен улице Соарелуй (солнца) ограниченной левой стороны дворцом княгини построенном при правлении Воеводы Штефана Кантакузино (1714—1715) с правой стороны расположены купеческие дома, построенные после 1800 года и преобразованные во второй половине XIX века.

Привлекает внимание железный балкон, добавленный в 1874 году. Северная сторона музея охраняется тремя зданиями восстановленными в 1973 году, а западная сторона, домом с небольшими оконцами построенными в 1970—1971 гг над подвалом относящимся к началу XIX века.

Деревянная лестница ведет с трассы партера к этажам. Первым объектом является обратная сторона свода одной из комнат партера, в котором пробито лубление печного дымохода. Передняя стена содержит наибольшую часть следов достопримечательности. Эта стена разделяет два больших помещения, нося в верхней части которой видны следы штукатурки, и слои обугленной известки со времен пожара ХУШ века. Дверь пробитая в подлинной стене и перестройка ниш покрытых белой штукатуркой указывают на преобразования происшедшие здесь в ХУШ веке.

С западной стены защищенной бетонным покрытием сохранились следы картины размером 2 × 2 м. На коричневом фоне художник изобразил вид военного лагеря. На правом плане виден Воевода верхом, одетый в форму ХУП века. На втором плане несколько военных палаток и несколько солдат. Картина исполнена на стене относящийся к 1800 году и носит следы характерные первой половине XIX века.

Последняя терраса находящаяся в пределах музея представляет взору вид на дом построенный во время правления который позднее входил в ансамбль Хана Манук и церкви Воеводского двора.

В северной части в тени современных домов находятся остатки воеводских домов, пристроенных к дворцу во второй половине XVI веке.

Выделяются боковые стены сделанные из кирпича и речного крупного камня, столбы которые разделяют подвал на два помещения обращенные на южную и северную части. Отсюда по той же лестнице возвращаемся на платформу партера и через комнату со сводами проходами в восточные комнаты этого ансамбля. С первых же ступеней привлекает внимание передняя стена в которой находится арка корридора, связывающая церковь Благовещения с комнатами дворца. Начиная с XVI века и до середины XVIII века это место посещалось всеми воеводами Румынской страны. Современная форма стены относится к временам воеводы Константина Брынковяну, сграницая северную крайнюю часть воеводского двора. Справа открывается длинный зал со сводами авелла, сделанными в первые годы XIX века с использованием западной стены дворца. Из Дворцовой палаты были взяты каменные колонны среди которых остались на месте только средние, относящиеся к XIX веку, другие колонны были размещены во время недавнего восстановления.

Из этого зала с колоннами спускаемся в два подвала устроенных в XIX веке в каждом из которых можно заметить фундаменты всеводских дворцов. Фактически, это проходная аллея пересекает залы и фундаменты комнат, а также и восточную башню. На обрамлении узкого длинного окна вырезанного в конце стены в XVIII веке были найдены следы белой штукатурки на которой старославянскими буквами было написано имя «Матей». Следы штукатурки подтверждают тот факт что фасад дворца не был отделан видимым выступающим кирпичом а был покрыт белым цементным раствором, как и большинство комнат партера и этажа. Осмотр многочисленных следов этих исторических руин, который

продолжается почти 2 часа, позволяет посетителям отметить и запомнить наиболее важные моменты истории Румынской страны.

Начиная от воевод второй половины XIV века, продолжая воеводой Влад Цепеш, Лайота Басараб и правителями XVI—XVII веков, Воеводский Двор познал непрерывное развитие, подтверждаемое материальными следами сохранившимися в этом музее. В тоже время свидетельства прошлого с которым знакомится посетитель музея, способствует пониманию урезанности состояния, в котором сохраняется ныне наиболее крупное средневековое сооружение Румынского Княжества, каждый найденный предмет или часть стены, находящейся в музее, это отголоски многовековой бурной истории Бухареста

Перечень иллюстраций

- Рис. 1. Улица Солнца (страда Соарелуй) до 1967 год сохранявшая под своими домами исторические следы крепости и Воеводского Дворца.
- Рис. 2. Дома на улице над восточной стороной Воеводского Дворца.
- Рис. 3. Площадь цветов (Пьяца де флорь) построенная над стеной восточной части в пределах Дворца.
- Рис. 4. Работы по раскопке исторических развалин Воеводского Дворца, проведенные в период 1967—1970 гг.
- Рис. 5. План зданий Старого Двора в конца XVIII — века.
- Рис. 6. Посуда относящаяся к XV—XVIII векам найденная во время раскопок
- Рис. 7. Кирпичная стена Малой крепости и каменная стена Крепости всеводы Влад Цепеш.
- Рис. 8. Фундаменты Крепости XIV века находящиеся под стенами Воеводского дворца.
- Рис. 9. Воевод Влад Цепеш (1456—1462; 1476) основатель Бухарестской Крепости.
- Рис. 10. Каменная стена Бухарестской Крепости.
- Рис. 11. Часовня относящаяся к 20 сентября 1459 года, которая содержит древнее упоминание наименования Бухареста.
- Рис. 12. Западная сторона крепости Бухареста во время исследований раскопок.
- Рис. 13. Мирча Вода Чобанул (1545—1554; 1558—1559), основатель Воеводского дворца.
- Рис. 14. Северная галлерей подвала дворца.
- Рис. 15. Детали строительства XVI века.
- Рис. 16. Подвалы Воеводского Дворца во время работ по реставрации.
- Рис. 17. Музейные расположения в подвалах Воеводского Дворца.
- Рис. 18. Церковь Благовещения воеводы Мирча Чобанул.
- Рис. 19. Михай Витязул (1593—1601) осуществитель объединения под одним скипетром Румынской Страны, Трансильвании и Молдавии.
- Рис. 20. Вид Бухареста в 1688 году с Воеводским Двором в качестве центрального элемента.
- Рис. 21. Северная стена Троиного зала, построенного в XVII веке.
- Рис. 22. Стены часовни Св. Иоана Крестителя и залы Трона.
- Рис. 23. Крупные основатели Воеводского двора XVII века.
1. Матеи Басараб (1632—1654)
  2. Григоре Гика (1660—1664; 1672—1674)
  3. Шербан Кантакузино (1678—1688)
  4. Константин Брынковяну (1688—1714).

- Рис. 24. Фундаменты домов построенные во время правления воеводы Георге Дука (1674—1678).
- Рис. 25. Стена XVII века, включенная в дом XIX века.
- Рис. 26. Портал церкви Благовещения выстроенный при правлении Штефана Кантакузино (1714—1715).
- Рис. 27. Взятие в плен Николая Воды Маврокордат габсбургскими отрядами при Воеводском дворе 1716 году.
- Рис. 28. Дом, построенный в середине XVIII века и используемый в качестве Суда над преступниками Румынской Страны.
- Рис. 29. Каменные колонны в Дворцовой палате снова использованные в XIX веке.
- Рис. 30. Отпечаток подлинного свода на восточной стене одной из зал первого этажа.
- Рис. 31. Обрамление двери выполненной из камня в первой половине XVIII века.
- Рис. 32. Вступление войск Сахонкого принца Кобурга в Бухарест в ноябре 1789.
- Рис. 33. Подвал старой кофейни по улице Ковач 16 построенной после продажи Воеводского двора.
- Рис. 34. Архитектурный ансамбль Михай вода, который включает и постройки Нового Двора.
- Рис. 35. Торжественное открытие Музея Старого Двора 27 апреля 1972 года.
- Рис. 36. Колонна лоджии Воеводского Дворца
- Рис. 37. Музейная трасса.
- Рис. 38. Фундаменты церкви Св. Антона разрушенной во время большого пожара 23 марта 1847 года.

Bibliografie selectivă

- BERINDEI, D. *Oraşul Bucureşti, reşedinţă şi capitală a Țării Româneşti ; (1459—1862)*. Bucureşti, 1963.
- Bucureşti. Rezultatele săpăturilor arheologice şi ale cercetărilor istorice din anul 1953*. Bucureşti, 1954.
- Bucureştii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*. Bucureşti, 1959.
- CERNOVODEANU, P. *Istoria Bucureştilor prin călătorii străini, ms.*
- CERNOVODEANU, P. *Răscoala seimenilor şi dorobanşilor din Bucureşti la 1655*. Bucureşti, 1961.
- FLORESCU, G. D. *Din vechiul Bucureşti*. Bucureşti, 1935.
- GIURESCU, C. C., *Istoria românilor*. Bucureşti, 1935—1946. I—III/2.
- GIURESCU, C. C., *Istoria oraşului Bucureşti*. Bucureşti, 1967.
- GIURESCU, D. *Anatefterul. Condica de porunci a Vistieriei lui Constantin Brîncoveanu ; în Studii şi materiale de istorie medie*, Bucureşti, 1962, V.
- IONAŞCU, I. *Un plan inedit al Curţii Vechi din 1799 ; în Revista Istorică Română*, 1943.
- IONAŞCU, I., PETRIC, A., CARAION, P. *Bucureşti, Pagini de istorie*. Bucureşti, 1961.
- IONESCU, GR. *Histoire de l'architecture en Roumanie*. Bucureşti, 1972.
- IONESCU, ŞT., PANAIT, P., *Constantin Vodă Brîncoveanu*. Bucureşti, 1969.
- IORGA, N., *Istoria Bucureştilor*. Bucureşti, 1939.
- Istoria oraşului Bucureşti*. Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti 1965.
- LAPEDATU, AL., *Două vechi cetăţi româneşti: Poenari şi Dimboviţa*, în B.C.M.I. 1910, III.
- OLTEANU, ŞT. *Geneza oraşului Bucureşti în lumina cercetărilor recente ; în, Materiale de istorie şi muzeografie*, 1965, II.
- PANAIT, P. *Inceputurile oraşului Bucureşti în lumina cercetărilor arheologice ; în, Bucureşti*, 1967, 5.
- PANAIT, P. *Cetatea Bucureştilor în sec. XIV—XV ; în, Revista Muzeelor*, 1969, 4.
- PANAIT, P. *Evoluţia perimetrului Curţii Vechi în lumina descoperirilor arheologice (sec. XVI—XVIII) ; în, Bucureşti*, 1971, 8.
- PANAIT, P. *Curtea domnească din Bucureşti în sec. al XVI-lea ; în B.M.I., 1973, 2.*

- PANAITESCU, P. P. *Ștefan cel Mare și orașul București*; în, *Studii*, XII. (1959), 5.
- STOICESCU, N. *Reperoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*. București, 1961.
- THEODORU, H. *Baia Curții Vechi din București*; în B.C.M.I. XXXV (1942).
- TOCILESCU, GR. *Cetatea București sau Cetatea Dimbovița*; în *Tinerimea Română*, XVI (1898), 1.
- VASILESCU, AL. A. *Cetatea Dimbovița*; în B.C.M.I., XXXVII, (1945).

Tiparul executat la Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918“

